বিত্‌চকু সলাওক

(বুনিয়াদী শিক্ষা কি ?)

শ্রীদেবেন্দ্র নাথ ভট্টাচার্য্য

প্ৰথম প্ৰকাশ :—১৯৫৫—১৫ আগষ্ট।

দ্বিতীয় প্ৰকাশ :—১৯৫৬—৭ মাৰ্চ্চ।

প্ৰকাশ স্থান :—দামোদৰ লাইব্ৰেৰী—অনন্তপুৰ, নলবাৰী

মূল্য—২৲

মুদ্ৰণ—দীপ্তি প্ৰিন্টিং এণ্ড বাইণ্ডিং ওয়াৰ্কচ—কলিকাতা-১২।

শ্ৰীদেবীপ্ৰসন্ন চট্টোপাধ্যায়ৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত।

লিখকৰ কথা

এই পুস্তিকা লিখাত মৌলিকতাৰ দাবী লিখকৰ নাই—এই কথা কোৱা বাহুল্য। সম্প্ৰতি বুনিয়াদী শিক্ষা বিষয়ক সাহিত্যৰ অভাৱ হৈছে অসমীয়া ভাষাত। ক্ৰমে এই সম্পৰ্কে উচ্চতৰ সাহিত্য প্ৰকাশ হব তাত সন্দেহ নাই। শিক্ষাসম্পৰ্কে শিক্ষক-সকলৰ আৰু সৰ্ব্বসাধাৰণৰ দৃষ্টিভঙ্গী পৰিবৰ্ত্তিত হওক এই আকাঙ্ক্ষা বুনিয়াদী শিক্ষাবিদ্‌সকলৰ আছে। সেই আকাঙ্ক্ষাৰ বশৱৰ্ত্তী হৈ এই কঠিন কাম হাতত লৈছিলোঁ। যি পৰিমাণ আশা আৰু উদ্যম লৈ কামটো হাতত লৈছিলোঁ, সেই পৰিমাণ আশা আৰু উদ্যম ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিলোঁ। তাৰ কাৰণ বিশ্লেষণ কৰি সৰ্ব্বসাধাৰণক আমনি দিব খোজা নাই। আগলৈ এই বিষয়ে আৰু দুই এখনি পুস্তিকা প্ৰকাশৰ আকাঙ্ক্ষা মনতে বান্ধি ৰাখিলোঁ।

খেতি কৰিবলৈ গ'লে কোৰ মাৰা কামটো আটাইতকৈ টান। নতুন মাটি ভাঙি খেতি কৰিবলৈ হ'লে আৰু টান হয়। সম্প্ৰতি বুনিয়াদী শিক্ষাব্ৰতীসকল এই কোৰ মাৰা কামত লিপ্ত আছে। খেতিৰ মাটিত পুৰণি পদ্ধতিয়ে যি হাবি বননিৰ সৃষ্টি কৰিছে—তাক জুৰি চাফা কৰিব লাগিব আৰু মাটি নতুনকৈ তৈয়াৰ কৰিব লাগিব।

বুনিয়াদী শিক্ষা কি বস্তু মানুহে বুজি উঠা নাই। বুজিলে বাতাৱৰণৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিব। বুনিয়াদী শিক্ষাৰ বুনিয়াদ্ দৃঢ় হৈ গঢ়ি উঠিব।

আমি এই পুস্তিকা লিখোঁতে—বিশেষকৈ তলত নাম দিয়া পুথি দুখনৰ আশ্ৰয় লৈছোঁ নানা ঠাইত হুবহু অনুবাদ কৰিছোঁ।

1. The Latest Fad—Basic Education—by J. B. Kripalani

2. Hand-book of suggestions for teachers in small rural Schools—Ministry of Education, Govt. of India.

বুনিয়াদী শিক্ষা বিষয়ক অন্যান্য সাহিত্যৰ পৰাও সমল গোটাইছোঁ। আমাৰ কৃতজ্ঞতা আৰু ধন্যবাদ ধন্যবাদাৰ্হ লোকসকলৰ ওচৰ পায়নে নে নেপায় আমি নাজানোঁ কিন্তু আমাৰ অনাৱশ্যক ভেম্ গুচাই সৌজন্য প্ৰকাশ কৰিবৰ ই এটি সুযোগ ভাবি লৈ অকপট স্বীকৃতি প্ৰকাশ কৰিলোঁ।

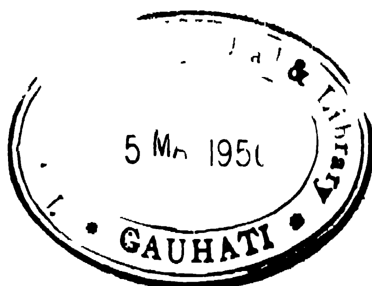
আমি যিসকলে এই ক্ষেত্ৰত কোৰ মাৰা কামত লিপ্ত হৈছোঁ আমাৰ আটাইৰে এই কাৰ্য্যত শ্ৰমৰ লাঘৱ এই পুস্তিকাই আনিব বুলি আশা কৰিছোঁ। এই আশা কিঞ্চিৎমাত্ৰও ফলৱতী হ'লে কৃতাৰ্থ মানিম।

ছপাখানাৰ প্ৰুফচোৱাৰ দোষত বৰ্ণাশুদ্ধি, বৰ্ণৰ বিলোপ আৰু শব্দ আৰু বাক্যৰ অসামঞ্জস্য ঠায়ে ঠায়ে ঘটিছে। শুধৰণি অনাৱশ্যক বোধে দিয়া নহল। সুধীসকলে নিজেনিজে শুধৰাই লয় যেন।

শ্ৰীনৰপতি কলিতা আৰু শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ বৰুৱা শিক্ষক দুজনে পাঠদানৰ টোকা দি সহায় কৰা বাবে শলাগ লৈছোঁ।

মঙ্গলদৈ মহকুমাৰ সহকৰ্ম্মী পৰিদৰ্শকসকলে সহায় সহানুভূতি দেখুৱাই উদগনি দিয়া বাবে তেওঁলোকৰ শলাগ লৈছোঁ।

শিক্ষাবিদ্ সকলৰ শুভদৃষ্টি কামনা কৰি আমাৰ কথাৰ সামৰণি মাৰিলোঁ। ১২-৭-৫৫ (মঙ্গলদৈ)

দ্বিতীয় সংস্কৰণ

প্ৰথম সংস্কৰণৰ সময়ত যি ভুল ত্ৰুটী আছিল তাক আতঁৰাবৰ যত্ন কৰা হৈছে; কিন্তু সময় আৰু সুযোগৰ অভাৱত নতুন কথা যোগ দিব নোৱাৰিলোঁ।।

শিক্ষক আৰু শিক্ষাব্ৰতীসকলৰ যৎসামান্য সহায় হোৱা বুলি জানি কৃতজ্ঞ, সন্তোষিত আৰু বাধিত হৈছোঁ।

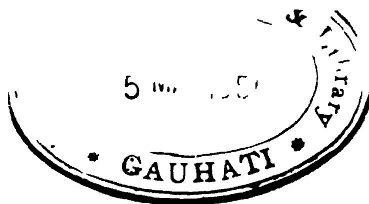
—লিখক

সূচী-পত্ৰ

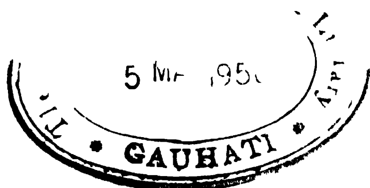
শিক্ষক

স্কুল আৰু সমাজ

দিনলিপি (ডায়েৰী)

বুনিয়াদী বিদ্যালয়ৰ গঠন আৰু তাৰ সামগ্ৰী

বিত্চকু সলাওক

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ পৰিকল্পনা

দেশৰ উন্নতি নিৰ্ভৰ কৰে শিক্ষাৰ ওপৰত। আজি কালিৰ দিনত কোনো এখন দেশ আছুতীয়াকৈ থাকি এটা স্বকীয় কৃষ্টি গঢ়ি তুলিব নোৱাৰে। গোটেইখন পৃথিবীৰ লগত এটা যোগসূত্ৰ স্থাপন কৰিব লাগিব। আনফালে দেশৰ ঐতিহ্য, উপস্থিত পৰিস্থিতি আৰু বৰ্ত্তমান সবল দেশ গঠনৰ কাৰ্য্যত কিমানদূৰ সহায় হব পাৰে তালৈ দৃষ্টি দিব লাগিব। সৰ্ব্বসাধাৰণৰ মাজত শান্তিপূৰ্ণ জীৱনযাপনৰ পন্থাৰ নিৰ্দ্দেশ দিবলৈ আজিকালিৰ যান্ত্ৰিক যুগত যি অৰ্থনৈতিক অৱস্থাৰ সৃষ্টি হৈছে তাৰ লগত পদক্ষেপ কৰিবলৈ দেশৰ কুটীৰ শিল্পৰ প্ৰতি মনোযোগ দিব লাগিব। কৰ্ম্মভেদে জাতিভেদৰ যি ব্যৱস্থা ভাৰতত আছিল আজিৰ দিনত সেই ব্যৱস্থা কাৰ্য্যকৰী হব নোৱাৰে; কাৰণ জাতিভেদৰ মাজৰ পৰা শ্ৰমৰ মৰ্য্যাদা কেতিয়াবাই আঁতৰি গ'ল। কোনো কাৰ্য্য হীন বুলি গণ্য কৰিলে দেশত উচ্চনীচ ভেদ হয়। উচ্চ-নীচ ভেদে যি শ্ৰেণীৰ সৃষ্টি হয় সেই শ্ৰেণীবিভাগে সৰ্ব্বসাধাৰণৰ মাজত পাৰস্পৰিক সহযোগ আৰু সহানুভূতিৰ

পৰিবেশৰ সৃষ্টি নকৰি এটা অবাঞ্ছনীয় পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰে— অভিজাত সম্প্ৰদায়, ধনিক্‌ সম্প্ৰদায় আৰু ব্যৱসায়ভেদে উচ্চনীচ নানা সম্প্ৰদায় গঢ়ি উঠে। সম্প্ৰদায় আৰু শ্ৰেণীভেদ সৃষ্টি হলে বহুক্ষেত্ৰত প্ৰতিভাবান্‌ শিশুৰ প্ৰতিভা বিকাশত বাধা পায়। কোনো স্বাধীন দেশৰ আদৰ্শ সেইটো হব নোৱাৰে। প্ৰতিভা বিকাশৰ উপযুক্ত আৱেষ্টন সৃষ্টি কৰাই শিক্ষানুষ্ঠান পতাৰ উদ্দেশ্যসমূহৰ ভিতৰত অন্যতম।

বৰ্ত্তমান শিক্ষা পদ্ধতি

বৰ্ত্তমান শিক্ষাৰ দ্বাৰা দেশত সকলো প্ৰকাৰৰ শিক্ষা হব নোৱাৰে—এই কথা সৰ্ব্ববাদীসম্মত। বৰ্ত্তমান শিক্ষা-পদ্ধতিয়ে দেশত শিক্ষিত লোকসকলক অকৰ্ম্মণ্য কৰি দেশত শিক্ষিত নিবনুৱাৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰিছে। অন্যান্য স্বাধীন দেশত শিল্প, কলা, স্থপতিবিদ্যা ইত্যাদি নানাপ্ৰকাৰৰ কৃষ্টিমূলক শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা আছে; কিন্তু আমাৰ দেশত এইবোৰ বিদ্যাৰ অনুশীলন আৰু উৎকৰ্ষ অতি পুৰণি হলেও দেশ পৰাধীন হৈ থকা অৱস্থাত ক্ৰমেক্ৰমে লোপ পাই আহিছে। এই শিল্পবোৰৰ পুনৰুদ্ধাৰ, সংস্কাৰ আৰু আধুনিক জগতৰ উপযোগী অনুশীলন আৱশ্যক। বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতিৰ দ্বাৰা এনে এটি সম্প্ৰদায়ৰ সৃষ্টি হব ধৰিছে, যাৰ জীৱিকা উপাৰ্জ্জনৰ পথ হয় এক মাত্ৰ চাকৰি। চাকৰি কৰা যদি জীৱিকা উপাৰ্জ্জনৰ পথ হয় তাক আমাৰ দেশত যিমান গৌৰৱপূৰ্ণ বুলি ভবা

হয় অন্যান্য স্বাধীন দেশবোৰত সিমান গৌৰৱপূর্ণ বুলি ভবা নহয়। যি শিক্ষাই মানুহক স্বাধীন বৃত্তিৰ দ্বাৰা জীৱিকা-নির্ব্বাহৰ পথ দেখুৱাই দিয়ে সেই শিক্ষাইহে সকলোৰে কাম্য। পৰাধীন ভাৰতবৰ্ষত মানুহে স্বাধীনবৃত্তিৰ দ্বাৰা জীৱিকা অৰ্জ্জনকৰা যে গৌৰৱপূৰ্ণ কথা এই কথা পাহৰাৰ নিচিনা হৈছিল। গতিকে শিক্ষাপদ্ধতিৰ পৰিবৰ্ত্তনৰ যে নিতান্ত আৱশ্যক তাতে কোনো সন্দেহ নাই।

কুটীৰ শিল্প

আমাৰ দেশৰ অতীত ঐশ্বৰ্য্য গৌৰৱময় সন্দেহ নাই; কিন্তু এই ঐতিহ্যৰ সৃষ্টি হৈছিল শ্ৰমবিভাগৰ ভিত্তিত (Division of Labour ৰ Principle অত)। এই শ্ৰম-বিভাগে ৰাষ্ট্ৰৰ ৰক্ষণাবেক্ষণ, পৰিপালন আৰু উত্তৰোত্তৰ সংস্কৃতিৰ পথত সহায় কৰিছিল; কিন্তু এই শ্ৰমবিভাগৰ দ্বাৰা জাতিভেদৰ এনে শোচনীয় অৱস্থাৰ উদ্ভৱ হৈছে যে দেশৰ অকল অতীত বুৰঞ্জীৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি কোনোপ্ৰকাৰ শিক্ষানুষ্ঠান আৰু শিক্ষাপদ্ধতি গঢ়ি তোলা সম্ভৱ হৈ উঠা নাই। জাতিভেদে পদেপদে বাধা দিয়ে। জাতিভেদৰ ভিত্তিত দেশত কুটীৰ শিল্প ৰক্ষা কৰা কঠিন সমস্যা হৈ পৰিছে। জাতিভেদত উচ্চ নীচ ভাৱ চলা বাবে যাক নীচ বুলি ভবা হৈছে, তেনে লোকৰ প্ৰতি এটা ঘৃণা বা তুচ্ছ-তাচ্ছিল্যৰ ভাৱ দেখা গৈছে আৰু এই নীচ বা ঘৃণা ভাৱৰ

উৎপত্তি হৈছে জীৱিকা অৰ্জ্জনৰ বাবে লোৱা বৃত্তিলৈ। আনদেশত কোনো বৃত্তিয়েই ঘৃণনীয় নহয়। এই ঘৃণাভাৱ কুমাৰ, কমাৰ, ধোবা, মুচী, তাঁতী, প্ৰত্যেকতে তাৰতম্য হিচাবে বৰ্ত্তি থকা বাবে কুটীৰ শিল্পৰ উন্নতি নহয়। হিন্দু ধৰ্ম্মৰ উদ্দেশ্য সেইটো নাছিল। সুখেস্বচ্ছন্দে থাকিবলৈ হ'লে মানুহৰ নানাপ্ৰকাৰ বস্তুৰ আৱশ্যক। নিজৰ ঘৰখনৰ প্ৰত্যেক পৰিয়ালৰ প্ৰয়োজনীয় সমস্ত বস্তু এজন মানুহে তৈয়াৰ কৰি লব নোৱাৰে। আনআন মানুহৰ সাহায্যৰ আৱশ্যক। গতিকে যেয়ে যিটো বস্তু তৈয়াৰ কৰিবলৈ শিকিলে তেওঁৰ পৰা সেই বিষয়ে সহায় হ'ল। সেইদৰে প্ৰত্যেকটো বৃত্তি বাপেকে পুতেকক শিকালে বা বাপেকক দেখি পুতেকে শিকিলে। এইদৰে প্ৰাচীন ভাৰতত কুটীৰ শিল্প গঢ়ি উঠিছিল। এই বিৰাট ভাৰতীয় জাতিৰ সকলোবোৰ কথা একত্ৰিত কৰি যি এটা কৃষ্টিৰ পৰিচয় পাওঁ সেয়ে ভাৰতীয় প্ৰাচীন সংস্কৃতি।

বৰ্ত্তমান সময়ত এই জাতিভেদৰ ভিত্তিত দেশৰ কুটীৰ শিল্প ৰক্ষা কৰা কঠিন সমস্যা হৈ পৰিছে। এই জাতিভেদৰ বিলোপ সাধন কৰি কুটীৰ শিল্পৰ কেনেকৈ উন্নতি সাধন কৰিব পাৰি ই এটা সমস্যা। কুটীৰ শিল্পৰ উন্নতি নহলে অকল যান্ত্ৰিকতাৰ মাজেদি দেশগঠন কৰা সম্ভৱ নহয়; কাৰণ একেদিনে গোটেইখন দেশত যান্ত্ৰিকতা প্ৰচলন কৰা সম্ভৱ নহয়। সেইবাবে অন্যান্য স্বাধীন দেশৰ লগত যান্ত্ৰিকতাৰ সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰিবই লাগিব আৰু দৈনন্দিন অভাৱ অনাটনৰ

লগত যুক্তিবলৈ কুটীৰ শিল্পও গঢ়ি তুলিব লাগিব আৰু আনহাতে জাতিভেদৰ অৱাঞ্ছনীয় দোষবোৰো গুচাব লাগিব। সেইবাবে গোটেইটো জাতিক জীৱনযাপনৰ এটা নতুন দৃষ্টি-ভঙ্গী দিবৰ বাবে, পুৰণি শিল্প কলা আদিৰ পুনৰুদ্ধাৰৰ বাবে আৰু সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে প্ৰত্যেক অধিবাসীৰ মাজত সমান অনুভূতি আৰু সমান অধিকাৰৰ সম্পূৰ্ণ চেতনা জগাবলৈ আৰু পাৰম্পৰিক উচ্চনীচ ভাৱ দূৰীভূত কৰি সামাজিক জীৱনত পূৰ্ণ সাম্যবাদ (Socialistic Pattern of Society) সুমাই দিয়া শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য হব লাগিব। এই উদ্দেশ্য সাধনৰ অৰ্থে বুনিয়াদী শিক্ষাৰ পৰিকল্পনা। গান্ধীজীৰ ই এটি মহৎ অৱদান।

বুনিয়াদী শিক্ষা স্বাভাৱিক

এই পৰিকল্পনা কাৰ্য্যত পৰিণত কৰিবলৈ মনস্তত্ত্ববিদৰ দৃষ্টিভঙ্গীৰ আৱশ্যক। আমি সকলোৱে দেখিছোঁ যে লৰাছোৱালীবিলাকে সদায় কিবা এটা কৰি থাকে। লৰাছোৱালীবিলাকৰ এই কৰ্ম্মব্যস্ততাৰ আদি নাই, অন্ত নাই, শ্ৰম নাই, বিশ্ৰাম নাই, সময় নাই, অসময় নাই। এই কৰ্ম্মব্যস্ততাৰ কোনো উদ্দেশ্য নাই, কিন্তু কৰ্ম্মসাফল্যৰ আনন্দ আছে। এই কৰ্ম্মব্যস্ততা স্বভাৱসিদ্ধ আৰু এই ব্যস্ততা সিহঁতৰ ভিতৰতে আৱদ্ধ। সঙ্গীৰ লগত হ'লে বেছি ভাল পায়; নহলেও অকলে অকলেও সিহঁত ব্যস্ত থাকিবলৈ যেয়া

নাপায়। কর্ম্মৰ সাফল্যৰ অংশ দাদা ভাই-ভনী, পিতামাতাক দিবলৈও সিহঁত আগ্ৰহান্বিত হয়। সিহঁতে ধুলিৰে ভাত ৰান্ধে, তৃণলতাৰে আঞ্জা ৰান্ধে দাদা ভাই-ভনী, পিতা-মাতা বা লগৰীয়াক খাবলৈ মাতে। দৰাকইনা সাজে, বিয়া পাতে আৰু নানাপ্ৰকাৰ উৎসৱৰ অনুষ্ঠান পাতে। বাস্তৱ জীৱনৰ যি কিছু কৰণীয় বা ভবিষ্যত জীৱনৰ যি কৰ্ত্তব্য তাৰ এটি অভিনয় বা অনুকৰণৰ উদ্যোগ বা অনুকৰণপ্ৰিয়তা বুনিয়াদী শিক্ষাৰ মূল ভেটি।

১৯৪১ চনত জামিয়া নগৰত (দিল্লীত) বহা দ্বিতীয় সৰ্ব্বভাৰতীয় বুনিয়াদী শিক্ষা সন্মিলন উদ্বোধন কৰোঁতে ডাঃ ৰাজেন্দ্ৰ প্ৰসাদে কৈছিল যে ১৯৩৭ চনত হৰিজন পত্ৰিকাত মহাত্মা গান্ধীয়ে কেইটিমান ধাৰাবাহিক প্ৰৱন্ধ লিখি এই পৰিকল্পনাৰ আৰম্ভণি আৰু প্ৰাধান্যৰ সৃষ্টি কৰে। বৰ্ত্তমান পদ্ধতিত যি মন্থৰ গতিত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ চলিব লাগিছে আৰু দেশৰ লোকৰ নিৰক্ষৰতাৰ যি শোচনীয় অৱস্থা হৈছে সেইফালে দৃষ্টি কৰিলে কোন্ কালত যে দেশৰ সমস্তলোকে অকল প্ৰাথমিক শিক্ষাকেই লাভ কৰিব পাৰিব তাৰ কোনো ইয়ত্তা পোৱা নাযায়। আনফালে চৰকাৰৰ যি অৰ্থসম্বল তাৰদ্বাৰা এই প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্ব্বজনীন্ কৰি তোলা একেবাৰে অসম্ভৱ।

বৰ্ত্তমান পদ্ধতিত শিক্ষাবিস্তাৰৰ কল্পনা কৰাৰ অৰ্থ—শক্তিৰ অযথা অপচয় আৰু নিৰৰ্থক কালহৰণ কৰা মাথোন। এই সমস্যা সমাধানৰ অৰ্থে পাশ্চাত্য জগতৰ শিক্ষাবিদ্‌সকলৰ ৰচনাবোৰ পঢ়ি মহাত্মা গান্ধী কোনো স্থিৰ সিদ্ধান্তত উপনীত হব নোৱাৰিলে। দেশৰ লোকৰ নিৰক্ষৰতা, চৰকাৰৰ অৰ্থসম্বল আৰু বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতিৰ প্ৰতি দৃষ্টি কৰি তেখেতে সিদ্ধান্ত কৰিলে যে আমাৰ স্কুলবোৰ যদি স্বাৱলম্বী (Self Supporting) হব পাৰে তেতিয়া এই সমস্যাৰ সমাধান হব পাৰে।

১৯২১ চনতে সূতাকটা এটা শিক্ষণীয় বিষয় হিচাবে নিৰ্দ্ধাৰিত কৰিবৰ কাৰণে এটিচেষ্টা চলাইছিল আৰু অসহযোগ আন্দোলনৰ সময়ত পতা জাতীয় স্কুলবোৰত (National Schools) সূতাকটা এটা প্ৰধান বিষয় হিচাবে স্থান দিছিল। তেখেতৰ তেতিয়াৰ ৰচনাবোৰ পঢ়ি চালে বুজা যায় যে লৰাছোৱালী বিলাকৰ সূতা-কটাৰ মাজেদি স্বাৱলম্বী শিক্ষা-অনুষ্ঠান গঢ়ি তোলা তেখেতৰ এটা উদ্দেশ্য আছিল। ১৯২১ চনত পতা কেইটিমান জাতীয় স্কুলত সূতাকটা বিষয়টো পৰীক্ষামূলক হিচাবে দিয়া হৈছিল; কিন্তু তেতিয়া সূতাকটা পদ্ধতি সিমান উন্নত বা বৈজ্ঞানিক ধৰণৰ নাছিল। সূতাকটা বিষয়ত সুদক্ষ লোকৰ অভাৱ হোৱাত আৰু সূতা কটা পদ্ধতিও যথেচ্ছ ধৰণৰ হোৱাত সূতাকটা শিক্ষাদিয়া সাৰ্ব্বজনীন কৰি তুলিব পৰা নহ'ল আৰু জাতীয় স্কুলবোৰো

ক্ৰমেক্ৰমে সাধাৰণ স্কুলত পৰিণত হ'ল। জাতীয় স্কুলবোৰৰ লগত সাধাৰণ স্কুলবোৰৰ এইখিনি মাত্ৰ প্ৰভেদ থাকিল যে জাতীয় স্কুলবোৰে চৰকাৰী সাহায্য নোপোৱাত এই স্কুলবোৰৰ শিক্ষাৰ্থীসকলৰ মাজত এটি স্বাধীন মনোভাৱ গঢ়ি উঠিছিল।

১৯৩৭ চনত সূতাকটা ক্ৰমোন্নতিৰ পথত আগবাঢ়ি আহিল। দেশত বহুত বুদ্ধিমান্‌লোকে সূতাকটা প্ৰণালী আৰু যন্ত্ৰ আবিষ্কাৰ কৰাত মন মেলিলে আৰু ইতিমধ্যে অভিজ্ঞতাৰ পৰা বহুপ্ৰকাৰৰ জ্ঞান আহৰণ হোৱাত সূতা কটা এটা বিজ্ঞান বিষয়ত পৰিণত হোৱাৰ সম্ভাৱনা দেখা গ'ল। ১৯৩৭ চনত মহাত্মা গান্ধীয়ে ঘোষণা কৰি দিলে যে লৰ-ছোৱালীৰ শিক্ষাৰ বাহন হ'ব লাগিব সূতাকটাৰ নিচিনা কোনো এটি শিল্প। এই ঘোষণাৰ দ্বাৰা দেশত এটি আলোড়নৰ সৃষ্টি হ'ল আৰু নানাপ্ৰকাৰ সমালোচনা কাগজেপত্ৰে বাহিৰ হ'ল। অৱশেহত ৱাৰ্দ্ধাত শিক্ষাবিদ্‌সকলৰ এখন সভা আহ্বান কৰা হ'ল। এই সভাত বিশেষকৈ সেইসকল লোকক আহ্বান কৰা হৈছিল যিসকল লোক জাতীয় শিক্ষাৰ পক্ষপাতী আছিল। কেইবাখনিও প্ৰদেশৰ শিক্ষামন্ত্ৰী সকলো এই সভাত যোগ দিছিল। এই সভাই ডাঃ জাকিৰ হোছেনৰ সভাপতিত্বত এটা কমিটি গঠন কৰি দিয়ে। এই কমিটিয়ে এখন স্কিম তৈয়াৰ কৰে। সেই স্কিমৰ নাম হয় ৱাৰ্দ্ধা স্কিম আৰু শিক্ষাৰ পুনৰ্গঠন সম্পৰ্কে যি প্ৰতিবেদন

দাখিল কৰা হয় সেই প্ৰতিবেদন "জাকিৰ হোছেন প্ৰতিবেদন" (**Jakir Hussain Report**) নামে অভিহিত হয়।

শিক্ষাৰ আদৰ্শ

গান্ধীজীয়ে ৩১।৭।৩৭ তাৰিখৰ হৰিজন পত্ৰিকাত লিখিছিল যে আমি শিক্ষাত ইমান পাছপৰা যে যদি শিক্ষা অৰ্থৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে তেন্তে আমি শিক্ষাসম্পৰ্কে দেশৰ প্ৰতি আমাৰ যি কৰ্ত্তব্য আছে সেই কৰ্ত্তব্য এই জীৱনত কেতিয়াও সম্পূৰ্ণ কৰিবলৈ আশা কৰিব নোৱাৰো। সেই কাৰণে মই সাহকৰি কব খোজোঁ যে শিক্ষা স্বাৱলম্বী হব লাগিব। এই কথাৰ পৰা যদি মোৰ কৰ্ম্মকুশলতা থকা বুলি যি যশ আছে সেই যশৰ হানি হয় তালৈকো মোৰ ভয় নাই। শিক্ষাৰ দ্বাৰা মই বুজোঁ শিশুৰ বা মানৱৰ শৰীৰ, মন আৰু আত্মাৰ পূৰ্ণবিকাশ। সাক্ষৰতাই শিক্ষাৰ লক্ষ্য বা আৰম্ভণি নহয়। নৰনাৰীক যিবোৰ উপায়ৰ দ্বাৰা শিক্ষিত কৰি তুলিব পাৰি সাক্ষৰতা তাৰ এটা উপায় মাথোন। সাক্ষৰতাই শিক্ষা নহয়। সেইবাবে মোৰ আন্তৰিক ইচ্ছা এই যে মই শিশুৰ শিক্ষা আৰম্ভ কৰিম এটা প্ৰয়োজনীয় হাতৰ কাম (শিল্প) শিক্ষা দি আৰু যি মুহূৰ্ত্তৰপৰাই শিশুৱে শিক্ষিত হবলৈ আৰম্ভ কৰিব সেইমুহূৰ্ত্তৰপৰাই তাক উৎপাদনক্ষম কৰি তুলিবলৈ যত্ন কৰিম। এইদৰে প্ৰত্যেক স্কুলকে স্বাৱলম্বী কৰি তুলিব পৰা যাব—যদিহে স্কুলৰ উৎপন্ন বস্তুবোৰ চৰকাৰে ক্ৰয় কৰি লয়।

মন আৰু আত্মাৰ পূৰ্ণবিকাশ এই পদ্ধতিৰ শিক্ষাৰ দ্বাৰা হব পাৰে বুলি মোৰ বিশ্বাস। এইটো লক্ষ্য ৰাখিব লাগিব যে প্ৰত্যেক শিল্প (হাতৰ কাম) আজিকালি যিদৰে শিক্ষা দিয়া হয় সেইদৰে গতানুগতিক ভাৱে শিক্ষা নিদি বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিত যাতে শিক্ষা দিয়া হয় অৰ্থাৎ শিশুৱে প্ৰত্যেকটো কৰ্ম্মপ্ৰণালীৰ যাতে মূল উদ্দেশ্য, কাৰণ আৰু সূত্ৰ বুজি পায়। এই কথাত মোৰ আস্থা নথকাকৈ মই লিখা নাই। এই আস্থা মোৰ অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত। যি যি ক্ষেত্ৰত কৰ্ম্মীসকলক সূতাকটা শিক্ষা দিয়া হৈছিল, সেই সেই ক্ষেত্ৰত এই পদ্ধতি সম্পূৰ্ণৰূপে গ্ৰহণ কৰা হৈছিল। মই নিজে চটীজুতা তৈয়াৰ কৰা আৰু সূতাকটা শিক্ষা দি এই সম্পৰ্কে ভাল ফল পাইছোঁ। এই পদ্ধতিত বুৰঞ্জীৰ বা ভূগোলৰ জ্ঞান বাদ নপৰে; বৰঞ্চ মোৰ অভিজ্ঞতা এই যে বুৰঞ্জী বা ভূগোলৰ জ্ঞান মৌখিকভাৱে দিয়া সাধাৰণ উপদেশৰ দ্বাৰা বেছি ভালকৈ দিব পাৰি। লিখি বা পঢ়ি যিমানখিনি শিকিব পাৰিব এই পদ্ধতিত তাতকৈ দহগুণ বেছি ভালকৈ শিকিব পাৰিব। শিশুৱে যেতিয়া ধান আৰু তুঁহৰ প্ৰভেদ বুজিব পাৰিছে আৰু শিশুৰ যেতিয়া ৰুচিজ্ঞান কিয়ৎ পৰিমাণে বৰ্দ্ধিত হৈছে তেতিয়াহে আখৰলিখা কাম দিব লাগে। এইটো এটা আমূল পৰিবৰ্ত্তনৰ প্ৰস্তাৱ কিন্তু ই অপৰিমিত পৰিশ্ৰমৰ লাঘৱ কৰিব আৰু এবছৰৰ ভিতৰতে শিশুৱে যিখিনি শিক্ষা কৰিব পাৰিব সেইখিনি শিকিবলৈ হয়তো তাৰ বহুত বেছিসময় লাগিলহেঁতেন। এইটো এটা সৰ্ব্বতোমুখী মিতব্যয়িতা (**All**

round economy)। হাতৰকাম শিক্ষাৰ লগেলগে শিশুৰ অঙ্কশাস্ত্ৰৰ জ্ঞান জন্মিব।

মই প্ৰাথমিক শিক্ষাৰপ্ৰতি আটাইতকৈ বেছি গুৰুত্ব দিওঁ আৰু প্ৰাইমেৰী শিক্ষা মোৰ মতে বৰ্ত্তমান প্ৰবেশিকা শিক্ষাৰ (**Matriculation**) সমান হব লাগে; কিন্তু ইংৰাজী ভাষাৰ পৰিবৰ্ত্তে এবিধ শিল্প বিদ্যাৰ স্থান থাকিব লাগে।

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য

স্বাধীন ভাৰতত নতুন সমাজ ব্যৱস্থাত পৰস্পৰৰ সামাজিক অধিকাৰ, দায়িত্ব আৰু কৰ্ত্তব্যৰ ভিত্তিত সৰু-সৰু লৰা ছোৱালীবিলাক উপযুক্ত নাগৰিক হৈ বৰ্দ্ধিত হব—এইটোৱে প্ৰধান লক্ষ্য।

শিশুৰ জন্মগত কুপ্ৰবৃত্তিবোৰ যাতে সংযত হয় আৰু সুপ্ৰবৃত্তিবোৰ যাতে পূৰ্ণবিকশিত হয়, জীৱনৰ প্ৰত্যেক স্তৰতে শিশুৱে যাতে পবিত্ৰতাময়, স্বাস্থ্যপূৰ্ণ আৰু সংস্কৃতিসম্পন্ন জীৱন-যাত্ৰা নিৰ্ব্বাহ কৰিবৰ অৰ্থে এটি আত্মনিৰ্ভৰতাৰ শক্তি আহৰণ কৰিব পাৰে আৰু যাতে নিজৰ জীৱনত এটা নৈতিক আৰু সামাজিক সমল ৰক্ষা কৰি চলিব পাৰে—এই শিক্ষাৰ দ্বিতীয় উদ্দেশ্য বা লক্ষ্য।

এই উদ্দেশ্য বা লক্ষ্যৰ মূলকথা এই যে প্ৰত্যেক শিশুৰ ব্যক্তিত্বৰ পূৰ্ণবিকাশ হলে আদৰ্শ সমাজ গঠিত হব। ব্যক্তি-বিশেষৰ উন্নতিয়েই সামাজিক উন্নতি; সেইবাবে প্ৰকৃত

সংস্কৃতিৰ যিটো লক্ষ্য, সমগ্ৰজগতে সভ্যতাৰ যি আদৰ্শ নিৰ্ণয় কৰিছে সেই আদৰ্শ আগত ৰাখি প্ৰত্যেক শিশুৰ মানসিক গুণবোৰৰ উন্মেষ যাতে হয় আৰু প্ৰত্যেক শিশুৰ যাতে সজ চৰিত্ৰ গঠন হয় তাৰ ব্যৱস্থা কৰাই বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰ কৰ্ত্তব্য।

বুনিয়াদী শিক্ষা মনোবিজ্ঞানসম্মত আৰু সামাজিক প্ৰয়োজনীয়তাৰ ভিত্তিত প্ৰতিষ্ঠিত। বুনিয়াদী শিক্ষাৰ পৰিকল্পনা নতুন কথা নহয়। বুনিয়াদী শিক্ষা শিশুকেন্দ্ৰিক। শিশুৰ শিক্ষা শিশুকেন্দ্ৰিক কৰাৰ কল্পনাত জগৎব্যাপী এটি আন্দোলনৰ সৃষ্টি হৈছে। বহুবছৰ আগেয়ে পেষ্টালৎছিয়ে (Pestalozzi) শিশুৰ ব্যক্তিত্ববিকাশৰ অৰ্থে শিক্ষাপদ্ধতি উদ্ভাৱনৰ যি প্ৰচেষ্টা চলাইছিল এই পৰিকল্পনাও তাৰেই অংশবিশেষ। উনৈশ শতিকাত সৰ্ব্বপ্ৰথমে ৰুছো (Rousseu), তাৰ পাছত পেষ্টালৎছি আৰু পৰবৰ্ত্তী শিক্ষাবিদ্ মনীষি সকলৰ ভিতৰত প্ৰকৃতপক্ষে ফ্ৰোৱেল (Frobel), আৰু হাৰ্ব্বাৰ্টকে (Herbert) আদি কৰি সমস্ত মনস্তত্ত্ববিদ্ পণ্ডিতসকলে স্থিৰ কৰিছিল যে শিক্ষা-পদ্ধতিৰ মূলনীতি হব লাগিব—শিশুৱে যি পৰিবেশ বা বাতাৱৰণৰ ভিতৰত নিজৰ স্বত্ব আৰু অধিকাৰ লৈ জন্মগ্ৰহণ কৰে শিশুক সেই স্বত্ব আৰু অধিকাৰ ভোগ কৰিবৰ সম্পূৰ্ণ অধিকাৰ দিব লাগিব। এই মূলনীতি অনুসৰি শিক্ষাপদ্ধতি গঢ়ি তুলিব লাগিব। ভৱিষ্যৎ জীৱনৰ আশা আকাঙ্ক্ষাৰ ফালে দৃষ্টি দি বৰ্ত্তমানক অৱহেলা কৰিব নোৱাৰি। ব্যক্তিগত

হিচাবে যেনে কথা সমাজগত হিচাবেও তেনে কথা। আমেৰিকাৰ দাৰ্শনিক আৰু শিক্ষাবিদ্ জন্ ডিউয়িয়েও (John Dewey) এই শিশুকেন্দ্ৰিক নীতি অৱলম্বন কৰি "নতুন শিক্ষাৰ" (New Education) আঁচনি লয় যে সমাজত যেনেকৈ প্ৰত্যেক পূৰ্ণবয়স্কলোকৰ ব্যক্তিত্বৰ প্ৰতি সম্মান দেখুৱাব লাগিব সেইদৰে স্কুলতো প্ৰত্যেক শিশুৰ ব্যক্তিত্বৰ প্ৰতি সম্মান দেখুৱাব লাগিব। এই দৃষ্টিভঙ্গীৰ আলমত শিশুৰ স্বভাৱ আৰু প্ৰকৃতিগত অভাৱ (needs) অধ্যয়ন কৰি বহুতো মনস্তত্ত্ববিদ্ আৰু শিক্ষাবিদে স্থিৰ কৰিছে যে প্ৰাপ্ত বয়স্কলোকৰ প্ৰকৃতি আৰু অভাৱ আৰু শিশুৰ প্ৰকৃতি আৰু অভাৱ বিভিন্ন। প্ৰত্যেকটি শিশু একোটি বিশিষ্ট জীৱ। সকলো শিশু সমান প্ৰকৃতিৰ নহয়। সিহঁতৰ ভিতৰত ব্যক্তিগত প্ৰভেদ যথেষ্ট আছে; যদিও সকলো শিশুৰ প্ৰকৃতিগত বা স্বভাৱগত মিলো যথেষ্ট আছে। পুনঃ শিশু কেৱল জন্মগত সংস্কাৰৰ ফল নহয়। সমাজৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাযো শিশুৰ চৰিত্ৰ আৰু প্ৰকৃতি গঠন কৰে। আনকি কোনো কোনো মনস্তত্ত্ববিদ্ পণ্ডিতৰ মতে সমাজৰ পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাৰ ওপৰতে শিশুৰ ভবিষ্যৎ জীৱনৰ বহুতখিনি কথা নিৰ্ভৰ কৰে; কাৰণ বাল কালতে শিশুৰ জীৱনৰ গতি স্থিৰ হৈ যায়।

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ ভিত্তি

বুনিয়াদী শিক্ষাই উল্লেখিত তথ্যৰ ওপৰত ভিত্তিস্থাপন কৰিছে।

শিক্ষাৰ অৰ্থ কেৱল উপদেশ লাভকৰা বা পুস্তক অধ্যয়ন কৰাই নহয়। ই শাৰীৰিক, মানসিক, সামাজিক আৰু আধ্যাত্মিক বৃত্তিসমূহৰ উন্নয়ন আৰু পৰিবৰ্দ্ধনৰ সহায়ক হব লাগে যাতে প্ৰত্যেক শিশুৱে –

(১) স্বাস্থ্যপূৰ্ণ শৰীৰ আৰু স্বাভাৱিক মনোবৃত্তি গঠন কৰি লব পাৰে,

(২) নিজৰ সমাজৰ আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থাৰ বিষয় সম্যক্ জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰে,

(৩) সকলো বিষয় পৰ্য্যবেক্ষণ কৰিব পাৰে আৰু সূক্ষ্ম আৰু শৃঙ্খলাবদ্ধ ভাৱে চিন্তা কৰিব পাৰে,

(৪) ঘৰুৱা, সামাজিক, পঢ়াশলীয়া, ব্যৱসায়ী আৰু আমোদীয়া জীৱনযাপনৰ বাবে অভ্যাস আৰু নিপুণ কৌশল উপাৰ্জ্জন কৰি লব পাৰে,

(৫) সুস্থ সামাজিক জীৱনৰ বাবে গণতন্ত্ৰৰ আদৰ্শ উপলব্ধি কৰিব পাৰে,

আৰু (৬) যি ৰুচি আৰু অভ্যাসে নিজৰ উন্নতি, সুখ আৰু মানসিক শান্তি বিধান কৰে, তেনে ৰুচি আৰু অভ্যাস অৰ্জ্জন কৰিব পাৰে।

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ মূলনীতিবোৰ তলত দিয়া অনুসাৰে বিধিবদ্ধ কৰিব পাৰি :—

(১) শিক্ষাৰ মূল কেন্দ্ৰ — শিশু।

২) সমষ্টিগত অভিজ্ঞতাই — জ্ঞান।

(৩) শিশুৱে কৰ্ম্মৰ অভিজ্ঞতাৰ দ্বাৰা জ্ঞান উপাৰ্জ্জন কৰে।

(৪) নিৰ্ব্বাচিত উদ্যোগ বা শিল্পশিক্ষা উদ্দেশ্যমূলক আৰু উৎপাদনমূলক হব লাগিব।

(৫) কোনো এটি উদ্যোগৰ জৰীয়তে শিক্ষা দিব লাগিব।

(৬) শিক্ষক আৰু শিশুৰ কৰ্ম্মৰ অভ্যাসৰ বাবে যথেষ্ট স্বাধীনতা থাকিব লাগিব।

(৭) শাৰীৰিক পৰিশ্ৰমৰ বাবে শিশুৰ সম্ভ্ৰমজ্ঞান জন্মিব লাগিব।

(৮) সামাজিক উন্নতিৰ বাবে শিক্ষক আৰু শিশুৱে কৰ্ম্মৰ অভ্যাস কৰিব — এই বিশ্বাস জন্মিব লাগিব।

(৯) মহাত্মা গান্ধীৰ প্ৰচাৰিত অহিংসা আৰু সত্যৰ আদৰ্শ সমুখত ৰাখি বিশ্বশান্তিৰ বাবে কৰ্ম্ম কৰি যাব লাগিছে বুলি শিক্ষক আৰু শিশুৱে উপলব্ধি কৰিব লাগিব।

বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতিৰ দোষবোৰ

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যবোৰ সফল কৰিবলৈ হলে বৰ্ত্তমান পদ্ধতিত চলিথকা শিক্ষানুষ্ঠানবোৰৰ নীতি পৰিবৰ্ত্তন কৰিব লাগিব। বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতিৰ মূলদোষ কেইটি তলত দিয়া হ'ল :—

(১) বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতি গ্ৰন্থকেন্দ্ৰিক আৰু সম্পূৰ্ণ আক্ষৰিক

(২) ই জীৱনৰ বাস্তৱতাৰ লগত সমন্বয় নৰখাকৈ বিষয় বস্তুৰ শিক্ষা দিয়ে।

(৩) বিভিন্ন বিষয়ত ভাগ কৰি অসংলগ্ন ভাবে কৃত্রিম উপায়ৰ দ্বাৰা জ্ঞানদানৰ দিহা কৰে।

(৪) ই কৰ্ম্মকুশলতা আওহেলা কৰি সামাজিক নিপুণতা অর্জ্জনত বাধা দিয়ে।

(৫) ই পৰস্পৰৰ ভিতৰত প্রতিযোগিতা আৰু প্রতিদ্বন্দ্বিতাৰ প্রবৃত্তি জগাই তোলে। পাৰস্পৰিক সহযোগিতা আৰু ভ্রাতৃত্ব স্থাপন নকৰে।

(৬) ই ভাৰতীয় কৃষ্টিৰ বিৰোধী।

(৭) ই ইংৰাজী ভাষা শিক্ষাত অনাৱশ্যক আগ্রহ বঢায় আৰু মাতৃভাষা শিক্ষা আৰু চৰ্চ্চা কৰাত বাধা জন্মায়।

(৮) ই বৰ খৰচসাধ্য।

(৯) ই শিক্ষিত আৰু অশিক্ষিত লোকসকলৰ মাজত বিৰাট পার্থক্য সৃষ্টি কৰে।

(১০) ই সৰ্ব্বসাধাৰণৰ শিক্ষাৰ প্রতি অৱহেলা দেখুৱাইছে।

(১১) ই শিক্ষাৰ অপচয় সাধন কৰে। ক মানত ভৰ্ত্তিহোৱা কম সংখ্যক শিশুৱেহে তৃতীয়মান পায় গৈ। যিখিনি শিক্ষা কৰে সেইখিনিও জীৱনৰ কোনো কামত নালাগে।

উদ্যোগ

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ মাধ্যম

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ মাধ্যম হৈছে—যি কোনো এটা উদ্যোগ বা শিল্প কাম। গান্ধীজীৰ উদ্দেশ্য আছিল শিক্ষাৰ মাধ্যমৰ আমূল পৰিবৰ্ত্তন কৰা। বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতি অৰ্থ আৰু ভাষাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। গান্ধীজীয়ে এই পদ্ধতিৰ আমূল পৰিবৰ্ত্তন বিচাৰিছিল, কাৰণ ই কৃত্ৰিম উপায়। স্বাভাৱিক পৰিবৰ্দ্ধনৰ লগত শিশুৰ জ্ঞান জন্মিব লাগিব—এয়ে শিক্ষাৰ মূলনীতি হব লাগিব।

শিশুৱে আঠুকাঢ়িবলৈ শিকাৰ পাছত লাহেলাহে থিয় হবলৈ শিকে। শিশুৱে ক্ৰমেক্ৰমে পশু-পক্ষী আদি সকলো প্ৰকাৰৰ জীৱজন্তুৰ পৰা নিজক ভিন্নভাৱে চাবলৈ শিকে। শিশুৱে মাকক ভাত ৰন্ধা দেখি নিজেও ভাত ৰান্ধিবলৈ ইচ্ছা কৰে। বাপেকক কোৰ মাৰা দেখি, হালবোৱা দেখি, নাইবা মিস্ত্ৰী কাম কৰা দেখি নিজেও তাক অনুকৰণ কৰিবলৈ যত্ন কৰে। বাপেকক পুথি বা খবৰৰ কাগজ পঢ়া দেখিলে তাকো অনুকৰণ কৰে।

এই কথাৰ পৰা আমি এই কথাটো বুজি পাওঁ যে প্ৰত্যেক শিশুৱে (১) পৰ্য্যবেক্ষণ আৰু (২) অনুকৰণ—এই দুইটি মনোবৃত্তি অতি সোনকালে গঢ়ি লয়।

এই পৰ্য্যবেক্ষণ আৰু অনুকৰণৰ সহায়ত মানৱ শিশুৱে প্ৰকৃতিৰ পৰা অভিজ্ঞতা অৰ্জ্জন কৰে আৰু নিজৰ দৈনন্দিন জীৱনত তাক প্ৰতিফলিত কৰি তোলে। পৰ্য্যবেক্ষণৰ দ্বাৰা শিশুৱে বুজি পায় যে এফালে সূৰ্য্যৰ উদয় হয়, আনফালে সূৰ্য্য মাৰ যায়, শিলগুটিটো পানীত তল যায় আৰু কাণফুলা পানীত ভাহি উঠে। এই পৰ্য্যবেক্ষণৰ দ্বাৰা নিজৰ স্বাভাৱিক বুদ্ধি, কল্পনা আৰু যুক্তিৰ বলত শিশুৱে প্ৰকৃতিৰ নিয়মৰ অভিজ্ঞতা লাভ কৰে।

সেইদৰে অনুকৰণ কাৰ্য্যতো শিশুৱে নিজৰ স্বাভাবিক বুদ্ধি, কল্পনা আৰু যুক্তি খটুৱায়। অনুকৰণ কাৰ্য্যৰ লগত সামাজিক পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ যি সম্বন্ধ তাকো ক্ৰমেক্ৰমে শিশুৱে বুজি পায়। এই পৰ্য্যবেক্ষণ আৰু অনুকৰণ কাৰ্য্য কেৱল যে মানৱ শিশুৱেহে কৰে এনে নহয়। পশু আৰু পক্ষী জগততো একে কথা। মানৱ শিশুক শিক্ষাৰ দ্বাৰা পশুপক্ষীতকৈ উন্নত আৰু সভ্য কৰি তুলিব লাগিব। শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য বা কৰ্ত্তব্য এই খিনিতে।

বৰ্ত্তমান শিক্ষাই এই উদ্দেশ্য পূৰণ নকৰে। ভাটৌপক্ষীৰ নিচিনা শব্দাৱলী মুখস্থ কৰাই শিক্ষা নহয়। শিক্ষাৰ কৰ্ত্তব্য—ব্যক্তিত্বৰ ক্ৰমবিকাশ সাধন কৰা আৰু পূৰ্ণতা প্ৰাপ্তিত সহায় কৰা।

শিক্ষাৰ দ্বাৰা চকু, হাত আৰু মস্তিষ্কৰ প্ৰশিক্ষণ সম্পূৰ্ণ হব লাগিব। দৃষ্টি আৰু পৰ্য্যবেক্ষণৰ দ্বাৰা মস্তিষ্ক পৰিচালনা কৰি কৰ্ম্মক্ষেত্ৰত নিপুণতা অৰ্জ্জন কৰিব লাগিব।

প্রস্তৰ যুগত মানৱ শিশুৱে চিকাৰ কৰা, সাতোৰাঁ বা সূতাৰৰ কাম কৰা কোনো শিক্ষকৰ তলত শিক্ষা কৰা নাছিল। আজিও পাহাৰ পৰ্ব্বত হাবিবননিত বাসকৰা লোকসকলে নিজেনিজে এইবোৰ কাম শিক্ষা কৰি লয়। কাম কৰি অভ্যাসৰ বলত মানুহে শিক্ষা লাভ কৰে ই এটি স্বাভাবিক প্ৰেৰণা। এই প্ৰেৰণাৰ আশ্ৰয় লৈ যি কোনো এটি শিল্পকামৰ সহায়ত মানৱ-শিশুক শিক্ষিত কৰিব লাগিব। প্ৰত্যেক উদ্যোগ বা শিল্পকামৰ একোটি স্বকীয়া ক্ৰমবিকাশ আছে, আৰু একোটি স্বকীয়া কৰ্ম্মপদ্ধতি আছে। স্তৰেস্তৰে ভাগেভাগে শিল্পকাম বা উদ্যোগৰ কাম শিশুৱে কৰি যাব—লগেলগে নতুন নতুন অভিজ্ঞতা পাব—আৰু নতুন নতুন কৌতূহল তাৰ মনত ওপজিব। শিক্ষকে এই কৌতূহল নিবাৰণ কৰাৰ লগেলগে নতুন নতুন কথা শিকাব আৰু কৰ্ম্মৰ কৌশল শিকাই যাব। এই কৌতূহল বা শিশুৰ মনত উদয় হোৱা নতুন নতুন প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াৰ লগত শিক্ষকে শিশুক সকলো প্ৰকাৰ শিক্ষা দিব। সাহিত্য, ভূগোল, বুৰঞ্জী, অঙ্ক এই বিষয়বোৰ বেলেগে বেলেগে ভাগ কৰি শিকোৱা আমাৰ বৰ্ত্তমান পদ্ধতি; কিন্তু বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি মতে অভিজ্ঞতাৰ ক্ষেত্ৰ আৰু সময় অনুসাৰে এই বিষয়বোৰ শিক্ষা দিব লাগিব। শিক্ষকৰ মনত বিষয়বোৰৰ ভাগ মজ্জাগত হৈ আছে; কিন্তু পোণতে ছাত্ৰৰ মনত এই বিষয় ভাগ বহুৱাই দিব নালাগে।

সূতাকটা হাতৰ কামৰ ভিতৰত আগৰ পৰাই স্থান পাই আহিছে। সেইদৰে বাগিচাৰ কাম হাতৰ কামৰ ভিতৰত নাইবা

স্থকীয়াকৈ আমাৰ স্কুলবোৰৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যতালিকাত স্থান পাই আহিছে। বিষয় ভাগ কৰি শিক্ষা দিয়া বাবে এই বিষয়বোৰৰ প্ৰতি সাধাৰণতে অৱহেলা দেখুৱাই অহা হৈছে নাইবা বুৰঞ্জী, ভূগোল, সাহিত্য বা অঙ্কৰ প্ৰতি যিমান গুৰুত্ব দি অহা হৈছে— সূতাকটা বা বাগিচাৰ কামৰ প্ৰতি সিমান গুৰুত্ব দি অহা নাই।

বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰ মাধ্যম—সূতাকটা বা বাগিচাৰ কাম বা যি কোনো এটি শিল্প বা উদ্যোগ। সূতাকটা যদি প্ৰধান কথা হয় সূতা কাটিবলৈ কপাহৰ আৱশ্যক। কপাহ পাবলৈ হলে কপাহ বজাৰৰ পৰা কিনি আনিব লাগিব নাইবা নিজৰ বাৰীত কপাহৰ খেতি কৰি উৎপন্ন কৰিব লাগিব।

বজাৰৰ পৰা কিনি আনিলে সহজতে প্ৰশ্ন উদয় হয় এই কপাহ—ক'ৰ পৰা বজাৰলৈ আহিছে। যি ঠাইত কপাহ উৎপন্ন হয়—সেই ঠাইৰ বিষয়ে শিক্ষকে শিশুক জ্ঞান দিব লাগিব। সাধাৰণতে গাৰো পাহাৰত কপাহ জন্মে। এই গাৰো পাহাৰ আমাৰ অসমৰে এখন জিলা। এই গাৰো পাহাৰৰ সম্পৰ্কে শিক্ষকে শিশুক যিমান দূৰ সম্ভৱ জ্ঞান দিব। এই জ্ঞান দিওঁতে ভূগোল শিক্ষা দিয়া হ'ল—কিন্তু শিক্ষকে ভূগোল বিষয়েহে শিক্ষা দিছে এনে ভাৱ আনিব নালাগে নাইবা শিশুৱে ভূগোল শিক্ষা কৰিছে এনেকথা বুজিব নালাগে।

সেইদৰে সূতাকটাৰ পৰা নানা বিষয়ৰ অৱতাৰণা হব। ভাৰতৰ স্বাধীনতা যুদ্ধ, ভাৰতৰ বুৰঞ্জী, অসমৰ বুৰঞ্জী, জাতীয়

পতাকা, ভাৰতৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ যুজাৰুসকল এইদৰে নানাকথাৰ অৱতাৰণা স্বাভাৱিকতে হব। শিক্ষকে সুকৌশলেৰে পাঠদানৰ টোকা বৰ্গৰ মান অনুসাৰে প্ৰস্তুত কৰিব আৰু পৰিমিত হিচাবে জ্ঞান দিব। বৰ্ত্তমান পাঠ্যপুথিৰ সহায়ত শিক্ষাদিবলৈ যাওঁতে শিক্ষক বৰ সাৱধান হব লাগিব।

পুৰণি পদ্ধতিৰ ঠাইত নতুন পদ্ধতি

পুৰণি পদ্ধতিৰ গড় ভাঙি নতুন পদ্ধতি প্ৰচলন কৰিব লাগিব। অনুৰূপ পাঠ্যতালিকা আৰু পাঠ্যপুস্তক এতিয়াও হৈ উঠা নাই। সেইবাবে শিক্ষকসকলৰ দায়িত্ব আৰু কৰ্ম্ম-কুশলতাৰ ওপৰত বৰ্ত্তমান বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি নিৰ্ভৰ কৰিছে।

প্ৰত্যেক উদ্যোগৰ বা শিল্পকামৰ ক্ৰমবিকাশ আছে বুলি আগেয়ে কোৱা হৈছে। এই ক্ৰমবিকাশৰ লগত স্তৰভেদ কৰি শিক্ষকে কাম কৰিবলৈ লগাই দিব আৰু শিক্ষকে সেই অনুসাৰে জানিবলগীয়া কথাৰ পাঠদানৰ টোকা প্ৰস্তুত কৰিলৈ ক্ৰমে-ক্ৰমে তাৰ অৱতাৰণা কৰিব।

যদি বাৰিচাতে কপাহৰ খেতি কৰা হয়, তেন্তে মাটি তৈয়াৰ কৰা, সাৰ দিয়া, গুটি পচোৱা, কোন সময়ত গুটি বপন কৰিব লাগে, কেনেকৈ যত্ন কৰিব লাগে, কোন সময়ত গছে ফুল দিয়ে কেতিয়া কপাহ হয়, এইবোৰ খেতি কোন বিলাত, কোন বিভাক,

মানুহে সবহকৈ কৰে, সেই দেশৰ জলবায়ু কেনেকুৱা, মানুহৰ আচাৰব্যৱহাৰ ৰীতিনীতি কেনেকুৱা এনেবোৰ কথাৰ ভাগ কৰি সকলোপ্ৰকাৰ জ্ঞান শিশুক দিবলৈ শিক্ষক যত্নবান্ হব লাগিব। জ্ঞান হোৱাৰ পাছত বিষয় ভাগ—সাহিত্য, ভূগোল, বুৰঞ্জী ইত্যাদি ক্ৰমে পাছতো শিশুই জানিব পাৰিব, কিন্তু পূৰ্ব্বে বিষয় ভাগ হ'লে শিক্ষা দিয়াত কৃত্ৰিমতা আছে।

বৰ্ত্তমান পৰিস্থিতি

বৰ্ত্তমান পৰিস্থিতিত আমাৰ প্ৰাইমেৰী স্কুলবোৰত বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি প্ৰচলন কৰা কঠিন সমস্যা হোৱা বুলি বহুতো শিক্ষকৰ মনত ধাৰণা হৈছে। বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি নালাগে যি কোনো নতুন পদ্ধতি প্ৰথমতে কঠিন যেন বুলি ধাৰণা হয়। কামত প্ৰবৃত্ত হলে সেই কঠিন ভাব আপোনাআপুনি আঁতৰি যায়। উপযুক্ত সঁজুলিৰ অভাৱত কাম আৰম্ভ কৰিব নোৱাৰি বুলি অনেক শিক্ষকৰ পৰা আপত্তি শুনা যায়। বুনিয়াদী শিক্ষাৰ মূলনীতি হৈছে যি কোনো শিল্পকামৰ অভিজ্ঞতাৰ মাজেদি শিক্ষা দিব লাগিব। প্ৰত্যেক স্কুলতে বাগিচাৰ কাৰণে কিছু নহয় কিছু মাটি আছে। কোনো কোনো স্কুলত স্কুলৰ নিজৰ মাটি নাই কিন্তু গাৱঁত বহুত মাটি এনেয়ে পৰি থকা দেখা যায়। মেনেজিং কমিটিৰ পৰামৰ্শ লৈ তেনে এডোখৰ মাটি লৈ অস্থায়ী ভাৱে

হলেও বাগিচাৰ কাম উদ্যোগ হিচাবে লব পাৰি। বহুতো গাৱঁত কিছুমান মানুহৰ মাটি জঙ্গল হৈ পৰি আছে। সেই মাটিবোৰ চাফ্ কৰি লৈ বাগিচা পাতিব পাৰি। সেই মাটি খাজনাৰ বাবেও বন্দৱস্ত কৰি লব পাৰি। নিঃস্বাৰ্থভাবে যাৰ মাটি তাৰ কাৰণেও বাৰী পাতি দিব পাৰি। তেতিয়া মানুহে আনন্দমনে সহায়সহানুভূতি দেখুৱাব। মূঠৰ ওপৰত শিক্ষকৰ আগ্ৰহ থাকিলে মেনেজিং কমিটিত সহানুভূতি আকৰ্ষণ কৰিব পাৰিব। মাটিৰ অভাৱত বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰবৰ্ত্তন কৰিব নোৱাৰি বুলি যিটো আপত্তি শুনা যায় সেই আপত্তি যদিও মূল্যহীন নহয়, তথাপি সেই সমস্যা সমাধানৰ উপায় নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিবও যে নোৱাৰি তেনে নহয়।

শিশু

শিক্ষা শিশু-কেন্দ্ৰিক

পূৰ্ব্বেই কোৱা হৈছে যে বুনিয়াদী শিক্ষা শিশু-কেন্দ্ৰিক। সকলো প্ৰকাৰ শিক্ষাই প্ৰকৃততে শিশু-কেন্দ্ৰিক, কিন্তু বুনিয়াদী শিক্ষাত শিশুক কেন্দ্ৰ কৰি শিক্ষাদানৰ সকলো প্ৰকাৰ প্ৰচেষ্টা চলোৱা হৈছে। শিশুৰ অভাৱ, শিশুৰ আকৰ্ষণ আৰু শিশুৰ অভিজ্ঞতাক আশ্ৰয় কৰি শিশুৰ শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব। শিশুৰ শৰীৰ, মন আৰু আত্মা কেনেকৈ পৰিবৰ্দ্ধিত হয় তাৰবাবে শিক্ষকে যত্ন লব লাগিব। আধুনিক শিক্ষাপদ্ধতি বিলাকৰ বিষয়ে শিক্ষকে জানিলেই নচলিব—শিশুৰ লগত শিক্ষকে খেলিব লাগিব, ফুৰিব লাগিব, শিশুৰ প্ৰকৃতি পৰ্য্যবেক্ষণ কৰিব লাগিব আৰু শিশুৰ লগত একলগে কাম কৰিব লাগিব। মনোবিজ্ঞান পঢ়িলে শিশুৰ মনৰ বিষয়ে যথেষ্ট জ্ঞান আহৰণ কৰিব পাৰি সচাঁ কিন্তু নিজৰ স্কুলৰ লৰাছোৱালীহঁতৰ মন বুজিবলৈ শিক্ষকে কাৰ্য্যতঃ যত্ন কৰিব লাগিব। পুথিগত বিদ্যাৰ প্ৰয়োগ কৰ্ম্মক্ষেত্ৰত শিশুৰ মনৰ গতি লক্ষ্য কৰি খটুৱাব লাগিব।

শিশুক কাম কৰিবলৈ ভালপায়

সুস্থ শিশু এটি সদায় কিবা নহয় কিবা এটি কৰি থাকে। সি নিৰালম হৈ বহি নাথাকে। তাৰ মনত যি ভাল লাগে তাকেই কৰি থাকে। ভিতৰৰ পৰা তাৰ এটি উদগনি সদায় আছে। এই উদগনিৰ দ্বাৰা চালিত হৈ সি নতুন নতুন অভিজ্ঞতা আহৰণ কৰি ফুৰে। সি হয়তো ধূলাৰে ভাত ৰান্ধে, কচু কাটি গোসাঁইৰ আগত বলি দিয়ে। সেই কচু পঠাৰ মাংস ৰূপে ৰান্ধি ভাইভনী আৰু লগৰ লগৰীয়াহতঁক দিয়ে। আনকি পিতাক মাককো মাতি আনি খাবলৈ দিয়ে। ৰাঢ়নিলৈ ঘৰ সাৰিবলৈ যায়। পানীলৈ ঘৰ মচিবলৈ যায়। এইদৰে প্ৰত্যেক লৰাছোৱালীয়ে নিজে নিজে পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি অনুকৰণ কৰে। যিহকে দেখে তাৰে অনুকৰণ কৰিবলৈ যত্ন কৰে। সেইবাবে শিক্ষক বা শিক্ষানুষ্ঠানৰ কৰ্ত্তব্য হব যাতে ল'ৰাছোৱালীবিলাকে বয়স অনুসাৰে নতুন নতুন শিক্ষণীয় বস্তুৰ অভিজ্ঞতা লাভ কৰে, চকুৰ আগত দেখি তাক অনুকৰণ কৰিবলৈ সুবিধা পায়। কোনো কোনো লৰাছোৱালী আনবিলাক লৰাছোৱালীৰ নিচিনা সমান মানসিক উত্তেজনাপূৰ্ণ নহব পাৰে। তেতিয়া শিক্ষকে তাৰ কাৰণ উলিয়াবলৈ যত্ন কৰিব। কাৰোবা শৰীৰ সুস্থ নহব পাৰে, আৰু কোনোবাজনৰবা সমান কৌতূহল নাথাকিবও পাৰে। অসুস্থ ল'ৰা-ছোৱালীৰ চিকিৎসাৰ বাবে যত্ন লব লাগিব আৰু কম কৌতূহলী ল'ৰাছোৱালীক অধিকতৰ উত্তেজনা দিবৰ বাবে উৎসাহ দিবৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগিব।

কৌতূহল নিবাৰণ কৰাই শিক্ষা

কৌতূহল ওপজাৰ লগে লগে ল'ৰাছোৱালীয়ে—এইটো কি, সেইটো কি এইদৰে নানা প্ৰকাৰৰ প্ৰশ্ন কৰে। আমি এইবোৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিওঁতে অতি সাৱধান হব লাগে। আমাৰ ভিতৰত এনেকুৱা অনেক শিক্ষক বা অভিভাৱক আছে যে তেওঁলোকে এনেবোৰ প্ৰশ্নৰ বাবে শিশুক অনাৱশ্যক ধমক্ দি তাক নীৰৱ কৰি ৰাখিবলৈ যত্ন কৰে। আমি বহুতে হয়তো শিশুৰ প্ৰশ্নৰ যথাযথ উত্তৰ দিব নোৱাৰিব পাৰোঁ; কিন্তু শিশুৰ কৌতূহল নিবাৰণ কৰিব পৰা বা শিক্ষামূলক কোনো উত্তৰ দিব পৰা আমাৰ প্ৰত্যুৎপন্নমতিত্ব থাকিব লাগে। নজনা কথা শিক্ষকে জানি লৈ কিছুসময় পাছত ক'লেও হয়। শিশুৰ কৌতূহল নিবাৰণৰ যি প্ৰকৃত চেষ্টা সিয়েই শিক্ষা। সেই শিক্ষাই স্বাভাৱিক শিক্ষা।

শিশু জাতিৰ প্ৰতীক্

শিশুই জাতিৰ প্ৰতীক্। শিশু জাতিৰ কৃষ্টি আৰু সভ্যতা উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে পায়। ভৱিষ্যতেও সি তাক নিজৰ পো-নাতিক দি যাব লাগিব। পুৰণি কালত শিক্ষা নিৰ্ভৰ কৰিছিল চৰিত্ৰ-গঠনত। আধুনিক জগতত আধ্যাত্মিক চৰিত্ৰতকৈ নাগৰিক চৰিত্ৰত শিক্ষাই বেছি গুৰুত্ব দিয়ে। শিক্ষাই শিশুক উপযুক্ত নাগৰিক কৰি তুলিব লাগিব। শিক্ষাই

শিশুক সমাজ সেৱাৰ উপযুক্ত কৰি তুলিব লাগিব। উপযুক্ত নাগৰিকত্বৰ শিক্ষাত শিক্ষিত হৈ শিশুৱে এনে এটি ঘৰুৱা আৰু সামাজিক পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব যি পৰিবেশৰ প্ৰভাৱত উত্তৰাধিকাৰসূত্ৰে পো-নাতিয়েও প্ৰভাৱান্বিত হব পাৰে। শিক্ষাই যদি এই নতুন আশা আকাঙ্ক্ষাৰ যোগান ধৰিব লাগে তেন্তে তাৰবাবে নতুন পদ্ধতি আবিষ্কাৰ কৰিব লাগিব।

আজি যি শিশু কাইলৈ সি নাগৰিক—ব্যৱস্থাপক পৰিষদৰ সদস্য, দেশৰ কৰ্ণধাৰ। গণতান্ত্ৰিক চৰকাৰে এই শিশুক অৱহেলা কৰিব নোৱাৰে। দেশৰ ভৱিষ্যৎ মঙ্গলৰ অৰ্থে চৰকাৰে প্ৰত্যেক শিশুৰ সাধাৰণ শিক্ষাৰ বাবে যত্ন লব লাগিব।

শিক্ষাই যদি শিশুক সমাজৰ ভৱিষ্যৎ নাগৰিক হিচাবে শিক্ষিত কৰি তুলিব লাগে তেন্তে শিশুৱে স্কুলতে তেনে চৰিত্ৰ গঠন কৰিব লাগিব। ৰাজনীতিৰ বা সমাজনীতিৰ তথ্যবোৰ পুথিৰপৰা অধ্যয়ন কৰিলেই উপযুক্ত নাগৰিকত্বৰ শিকা হব নোৱাৰে। স্কুলতে নাগৰিকৰ জীৱনযাপন কৰি ভৱিষ্যৎ নাগৰিকত্বৰ বাবে সাজু হব লাগিব। সেইবাবে স্কুলখনক সমাজৰ এটি প্ৰতিকৃতি হিচাবে গঢ়ি তুলিব লাগিব।

শিশু যদি গণতান্ত্ৰিক ৰাজ্যৰ এজন সভ্য বা নেতা হব লাগে তেন্তে গণতান্ত্ৰিক ৰাজ্য পৰিচালনাৰ নমুনা সি স্কুলতে শিক্ষা কৰিব লাগিব। পৰস্পৰৰ প্ৰতি সামাজিক আচাৰ আৰু সমাজৰ প্ৰতি পৰস্পৰৰ কৰ্ত্তব্য সি বুজি পাব লাগিব।

পৰিবৰ্দ্ধমান সমাজৰ সভ্য হবলৈ শিশুৱে সমাজৰ প্ৰতি নিজৰ দায়িত্ব আৰু কৰ্ত্তব্য ভালদৰে বুজি পাব লাগিব। পাশ্চাত্য দেশবোৰত এই অৰ্থে স্কুলতে ছাত্ৰৰ শাসন-পৰিষদ স্থাপিত হৈছে। ইউৰোপতকৈ আমেৰিকাত এই নীতি বেছি ভাগে প্ৰয়োগ কৰা হৈছে।

আত্মসংযম আৰু স্বায়ত্ত-শাসন শিক্ষা

আত্মসংযম আৰু স্বায়ত্তশাসন শিক্ষা দিবলৈ যি পদ্ধতি শিক্ষানুষ্ঠানবোৰত গ্ৰহণ কৰা হয় সেই পদ্ধতি যেন গতানুগতিকতাত পৰিণত নহয় তাৰ বাবে দৃষ্টি ৰাখিব লাগিব। ছাত্ৰ-পৰিষদ ব্যৱস্থা-পৰিষদৰ অনুকৰণত স্থাপন কৰি এটা ব্যঙ্গ অনুষ্ঠানত যাতে পৰিণত নহয় তাৰ বাবে স্কুলীয়া জীৱনত ঘটা প্ৰকৃত সমস্যাৰ সমাধানৰ বাটেদি ছাত্ৰ-পৰিষদ পৰিচালিত কৰিব লাগিব। স্কুলতে প্ৰকৃত এখন সমাজ গঢ়ি উঠিব লাগিব। এই সমাজতে পৰস্পৰৰ প্ৰতি পৰস্পৰৰ সহায় সহানুভূতিৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰিব লাগিব। সৃজনমূলক কোনো কৰ্ত্তব্যৰ মাজেদি এই মনোবৃত্তি গঢ়ি তুলিবৰ যত্ন কৰিব লাগে। বৰ্ত্তমান শিক্ষাপদ্ধতিত যি হাতৰ কামৰ বিষয় দিয়া হৈছে নাইবা সমাজসেৱাৰ যি আঁচনি লোৱা হৈছে—সি যেন বাহিৰৰ পৰা জাপি দিয়া হৈছে, এনে যোগ্য হৈছে। শিক্ষানুষ্ঠানবোৰৰ কাৰ্য্যক্ৰমণিকাৰ, নিয়মৰ এই

সৃজনমূলক শিল্প বা হাতৰ কামৰ ব্যৱস্থা থাকিব লাগিব আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে যেন তাৰ প্ৰয়োজনীয়তা বা অভাৱ উপলব্ধি কৰি নিজেনিজে সেই কাম কৰিবলৈ আগ্ৰহ প্ৰকাশ কৰে আৰু উপায় উদ্ভাৱন কৰে।

শ্ৰম আৰু উদ্যোগ যদি শিক্ষাৰ বাহন হয় তেতিয়া সামাজিক পৰিৱেশৰ সৃষ্টি হব। পৰস্পৰৰ প্ৰতি পৰস্পৰৰ সহযোগ, সহানুভূতি আৰু সহায় যুটীয়াভাৱে প্ৰকাশ পাব। যুটীয়া বা সঙ্ঘবদ্ধভাবে যেতিয়া লৰাছোৱালীয়ে কাম কৰিব তেতিয়া সামাজিক দৃষ্টিভঙ্গীৰে বিষয়বস্তুৰ প্ৰতি দৃষ্টি পৰিব আৰু ক্ৰমেক্ৰমে সমাজনীতি, অৰ্থনীতি আৰু ৰাজনীতিৰ মূল তথ্যবোৰৰ প্ৰয়োগ শিক্ষা কৰিব পাৰিব।

ধৰ্ম্মজ্ঞান শিক্ষা

এইদৰে শিশুৰ ধৰ্ম্মজ্ঞান জন্মিব বুলিও বিশ্বাস কৰা হৈছে। বৈদিক ধৰ্ম্মৰ মূল সূত্ৰ বা কোৰাণৰ মূল সূত্ৰ শিশুৱে নাজানিব পাৰে কিন্তু সৰ্ব্বধৰ্ম্মৰ সমন্বয়মূলক নীতিসমূহ সহজে শিশুৱে আয়ত্ত কৰিব পাৰিব। কৃষ্টিসম্পন্ন সভ্যজাতি এটাৰ নানাপ্ৰকাৰ কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত গৃহীত নীতিসমূহ কেতিয়াও আবহমান কালৰ পৰা চলি অহা ধৰ্ম্মমূলক নীতিৰ বিগৰ্হিত হব নোৱাৰে। জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ উন্নতিৰ ঢাপেঢাপে সামাজিক ৰীতি-নীতিৰ পৰিবৰ্ত্তন হব পাৰে। কিন্তু সত্য, অহিংসা,

ন্যায়পৰায়ণতা ইত্যাদি মূলনীতিৰ কোনো পৰিবৰ্ত্তন হব নোৱাৰে। প্ৰত্যেক সমাজৰ আদি পত্তনতে এই নীতি পৰিলক্ষিত হব। ভ্ৰাতৃত্বৰ ডোলত আৱদ্ধ হৈ আমি এখন নতুন নৈতিক জগৎ সৃষ্টি কৰিব লাগিব। ঈশ্বৰৰ ইচ্ছা বুলি চিৰাচৰিত বিধি নিষেধৰ মাজেদি আমি আমাৰ নৈতিক জগৎ সৃষ্টি কৰিবৰ ইচ্ছা কৰা নাই। ঈশ্বৰ সকলোৰে পিতা— সেইবাবে আমি সকলোৱে একে ভাই-ভনীৰ নিচিনা—এই নীতিতকৈ মোৰ প্ৰতি মই যেনে আচৰণ আনৰ পৰা আশা কৰোঁ৷ ময়ো আনক তেনে আচৰণ কৰিব লাগে—এই নীতিত হে ভ্ৰাতৃ-ভাৱ গঢ়ি উঠিব লাগে। বুনিয়াদী শিক্ষা এই নীতিৰ পক্ষপাতী।

শ্ৰেণীহীন সমাজ গঠন

সহযোগিতামূলক কৰ্ম্মৰ মাজেদি শ্ৰেণীহীন সমাজ গঢ়ি উঠিব লাগিব। শিশুক সেইবাবে শিল্পকামৰ শ্ৰমৰ মাজেদি গঢ়ি লৈ যাব লাগিব। উচ্চনীচ শ্ৰেণীভেদে শিশুৰ শিক্ষা বিভিন্ন হব নোৱাৰিব। জন্মগত সা-সুবিধা লৈ কৰ্ম্মৰ হীন-ডেঢ়ি হব নোৱাৰিব। ধনী-দুখীয়া বুলি কোনোৱে সুবিধা পাব নোৱাৰিব। সকলো শিশুৱে সমানে একেক্ষেত্ৰত কাম কৰিব আৰু এই কামৰ মাজেদি শিশুৰ বুদ্ধি-বৃত্তিৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰিব লাগিব। সহযোগিতামূলক কৰ্ম্মৰ মাজেদি সত্য,

প্ৰেম, ন্যায়, শান্তি আৰু নিয়মানুবৰ্ত্তিতা গঢ়ি উঠিব। এই নীতি বা গুণবোৰ নাথাকিলে কোনো উমৈহতীয়া কৰ্ম্ম বা অনুষ্ঠানে সাফল্য লাভ কৰিব নোৱাৰে। প্ৰেম বা অহিংসা নাথাকিলে কোনো সংগঠন প্ৰকৃত সিদ্ধিৰ বাটত আগ বাঢ়ি যাব নোৱাৰে। অন্যান্য ব্যক্তিগত গুণবোৰো উদ্দেশ্যমূলক সামাজিক অনুষ্ঠানবোৰৰ মাজেদি শিশুৰ মনত উৎকৰ্ষ লাভ কৰিব।

দেশপ্ৰেম

শোষণনীতি বা ভূমিবণ্টনৰ দুৰ্নীতিৰ দ্বাৰা দেশপ্ৰেম উদ্বুদ্ধ নহয়। পৰস্পৰৰ সহযোগিতা পৰস্পৰক শোষণ কৰিবলৈ নহয়—পৰস্পৰৰ উমৈহতীয়া উন্নতি আৰু মঙ্গলৰ কাৰণে হব লাগিব। দেশপ্ৰেম সেইদৰে হে উদ্বুদ্ধ হব। এইদৰে অন্ধ বিশ্বাস আৰু কুসংস্কাৰৰপৰা মুক্ত হৈ এটি সবল আৰু সুসভ্য জাতি গঢ়ি উঠিব।

উমৈহতীয়া অনুষ্ঠান উমৈহতীয়া স্বাৰ্থৰ বাবে গঢ়ি তুলিব লাগে। নিজৰ স্বাৰ্থসিদ্ধিৰ বাবে নহয়। সামাজিকতাৰ আদৰ্শ অহিংস-নীতিত প্ৰতিষ্ঠিত হব লাগিব। বিশ্বশান্তিৰ আদৰ্শত জাতীয় চৰিত্ৰ গঠন কৰিব লাগিব। এইবোৰ ভাৱ শিশুৰ মনত উদ্বুদ্ধ কৰিব পাৰিলেহে দেশপ্ৰেম উদ্বুদ্ধ কৰিব পাৰা যাব।

শিক্ষক

পুৰণি কালৰ গুৰু

শিক্ষকে পুৰণিকালত সমাজত সন্মানৰ স্থান অধিকাৰ কৰিছিল। আজিকালি সমাজত সেই স্থান শিক্ষকৰ বাবে নাই। কাৰণ অন্বেষণ কৰিবলৈ হ'লে নানা কথাই আহি ভূমুকি মাৰে।

পুৰণি কালত শিক্ষকৰ নানা গুণ আছিল। গুৰু শিষ্যৰ আদৰ্শস্থানীয় আছিল। শিক্ষকৰ গাত যিবোৰ গুণ আছিল— ছাত্ৰৰ গাত ক্ৰমেক্ৰমে সেইবোৰ প্ৰতিফলিত হৈছিল। সেইবাবে ৮ বছৰ বয়সৰপৰা শিষ্য গুৰুগৃহত বাস কৰিছিল। গুৰুৰ আদেশক্ৰমে গুৰুগৃহত যাবতীয় সাংসাৰিক কামত সহায় কৰিছিল। গুৰুগৃহতেই শিষ্যই সাংসাৰিক কাৰ্য্যৰ বাবে পৈণত হৈ উঠিছিল।

তেতিয়া আজিকালিৰ নিচিনা শিক্ষানুষ্ঠান গঢ়িবৰ আৱশ্যক নাছিল। গুৰুগৃহ আৰু প্ৰকৃতি শিষ্যৰ শিক্ষাক্ষেত্ৰ আছিল। এই ক্ষেত্ৰৰ মাজত বিচৰণ কৰি শিষ্যই গুৰুৰপৰা জ্ঞান আহৰণ কৰিছিল – গুৰুৰ আদৰ্শত অনুপ্ৰাণিত হৈছিল।

বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিত এই আদৰ্শ সম্পূৰ্ণ নিহিত আছে।

শিক্ষানুষ্ঠানবোৰ যেন গুৰুগৃহ। গুৰুৱে সাংসাৰিক কাৰ্য্যৰ বাবে শিষ্যক এতিয়াও উপযুক্ত কৰি তুলিব লাগিব। অকল আক্ষৰিক জ্ঞান দিয়াই গুৰুৰ কৰ্ত্তব্য নহয়। সংসাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰত্যেক মানুহকে অন্ন বস্ত্ৰ আৰু গৃহ লাগে। অন্ন বস্ত্ৰসংগ্ৰহৰ আৰু গৃহনিৰ্ম্মাণৰ বাবে গুৰুৱে শিষ্যক উপযুক্ত কৰি তুলিব লাগিব।

ভাৰতবৰ্ষ কৃষিপ্ৰধান দেশ

ভাৰতবৰ্ষ কৃষিপ্ৰধান দেশ। সেইবাবে আমাৰ শিক্ষকসকল একোজন পৈণত কৃষক হব লাগিব। উন্নত ধৰণৰ কৃষিৰ বিষয়ে শিক্ষকে সকলো কথা জানিব লাগিব। স্কুলত যি মাটি থাকে নাইবা গাৱঁৰ মানুহৰ মাটিকেই এটা বন্দৱস্ত কৰিলৈ লৰা-ছোৱালীহঁতৰ দ্বাৰা খেতি কৰাব লাগিব— খেতিৰ বিষয়ে জ্ঞান দিবৰ বাবে।

শিক্ষকসকল হব লাগিব নিপুণ তাঁতী

সেই দৰে শিক্ষকসকল হব লাগিব একোজন নিপুণ তাঁতী। বয়ন শিল্পত পাৰ্গত হব লাগিব। সূতাকটা আৰু কাপোৰ বোৱাত নিপুণতা আৰ্জ্জি লব লাগিব। অসমত সূতাকটাৰ আৰু কাপোৰ বোৱাৰ অনুকূল পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থা

আছে। অসমত কপাহৰ খেতিও হব। কপাহ পোৱাও যায়। খেতি আৰু বয়ন শিল্পৰ এটি সম্পদ স্থাপন কৰি শিক্ষানুষ্ঠানবোৰ দেশৰ কুটীৰ শিল্পৰ প্ৰতিষ্ঠানত গঢ়ি তুলিব লাগিব। শিক্ষকসকলৰ দায়িত্ব সেই বাবে অতি মহৎ। প্ৰথমতে শিক্ষকশকলৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি দৃষ্টিভঙ্গী পৰিবৰ্ত্তিত কৰি লব লাগিব।

আক্ষৰিক জ্ঞান

আক্ষৰিক জ্ঞান ল'ৰা-ছোৱালীহঁতক দিব লাগিব—এই কৰ্ম্মৰ হিচাব ৰখা বা প্ৰণালী লিখা ইত্যাদি কাৰ্য্যৰ জৰীয়তে। আক্ষৰিক জ্ঞান দিয়া প্ৰধান কৰ্ত্তব্য বুলি নভাবি কোনো এটি শিল্পজ্ঞান শিক্ষা দিয়া প্ৰধান কথা। এই কথা শিক্ষক-সকলে বুজি পাব লাগিব।

প্ৰত্যেক ছাত্ৰক সংযত কৰি ৰাখিবৰ, কামত স্পৃহা জগাবৰ উদ্দেশ্যে—প্ৰত্যেক ল'ৰা-ছোৱালীয়ে নিজৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যৰ এটি টোকা ৰাখিব লাগিব। এই টোকা লিখিবৰ অক্ষৰ জ্ঞান ল'ৰা-ছোৱালীক দিবলৈ প্ৰথমতে আৱশ্যক হব। আজিকালি আমি ল'ৰা-ছোৱালী স্কুললৈ আহিলেই চিলেঠ পেঞ্চিল বা কিতাপ এখন কিনি দিওঁ। বুনিয়াদী শিক্ষা-পদ্ধতিত হয়তো প্ৰথমতে এখন কটাৰী বা দাও কিনি দিব লাগিব।

পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নতাৰ লগত স্বাস্থ্য বিজ্ঞান

স্কুলঘৰ, স্কুল-কম্পাউণ্ড চাফ্-চিকুণ্কৈ ৰাখিব লাগিব। এই কামত ল'ৰা-ছোৱালীহঁতৰ নিজৰ এটা স্পৃহা জগাই তুলিব লাগিব। স্বাস্থ্যসম্বন্ধীয় কথাবোৰ এইবোৰ কামৰ মাজেদি শিক্ষা দিব লাগিব। বৰ্ত্তমান স্বাস্থ্যসম্বন্ধীয় কথা পুথিৰপৰা টোকা দি শিক্ষা দিয়া হয়। এই পদ্ধতি সম্পূৰ্ণ তুলি দিব লাগিব। নিজৰ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ মাজেদি স্বাস্থ্যৰক্ষাৰ নিয়ম শিক্ষা দিব লাগিব। প্ৰত্যেক ল'ৰা-ছোৱালীয়ে নিজৰ স্বাস্থ্যৰক্ষা কৰিবলৈ যত্নবান হব লাগিব। ল'ৰা ছোৱালীহঁতৰ দৈনন্দিন ডায়েৰীত যি টোকা লিখে সেয়ে হব শিক্ষাৰ টোকা।

শিশুৰ কাম নিৰ্দ্ধাৰণ

বুনিয়াদী বিদ্যালয়বোৰত শিশুৰ বাবে কাম নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাই হৈছে—শিক্ষকৰ প্ৰধান কৰ্ত্তব্য। শিশুৰ বয়স, স্বাস্থ্য আৰু শক্তিঅনুসাৰে শিশুক কাম ভাগ কৰি দিব লাগিব। বুনিয়াদী শিক্ষাৰ পাঠক্ৰম কোনো ধৰা-বাঁধা নিয়মৰ দ্বাৰা নিৰ্দ্দিষ্ট সমষ্টিগত পাঠ নহয়। শিশুৰ দ্বাৰা কাম কৰাই লোৱাই বুনিয়াদী শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য নহয়। কামটো যাতে শিশুৰ দৈহিক আৰু মানসিক বিকাশৰ মাধ্যম হয় সেইটোৱেই লক্ষ্য।

বুনিয়াদী বিদ্যালয়ত কাম কৰাৰপৰা যদি শিশুৰ স্বাস্থ্যৰ উন্নতি নহয় তেতিয়া বুজিব লাগিব হয় শিশুৰ খাদ্যৰ ত্রুটী হৈছে, নহয় শিক্ষকে কাম বাছি দিয়াত ভুল কৰিছে। স্কুল আৰু ঘৰ বেলেগ—এই ভাৱটো শিশুৰ মনৰপৰা আতঁৰাই দিব লাগিব। শিশুই ঘৰৰ কামত আনন্দমনে সহায় কৰিব, ঘৰুৱা জীৱন আৰু পৈতৃক বৃত্তি উন্নত কৰি তুলিব এনে শিক্ষাকেই বুনিয়াদী স্কুলত দিয়া হয়। সেই বাবে বিদ্যালয়ত কাম দিবৰ সময়ত শিক্ষকৰ প্রথম কৰ্ত্তব্য হব শিশুৰ ঘৰুৱা জীৱনৰ কথা চিন্তা কৰা। শিশুই যদি ঘৰত যথেষ্ট পৰিশ্রম কৰে খেতিৰ কামত—তেতিয়া হলে শিশুক স্কুলত বেছি পৰিশ্রম কৰিবলৈ দিব নালাগে। ঘৰত সি যি কাম কৰিছে সেই কামকেই শিক্ষাৰ মাধ্যমস্বৰূপে গ্রহণ কৰিব লাগিব। স্কুলৰ নিয়মিত কাম শিশুই কৰিবই লাগিব। এনে বাধ্যতামূলক নিয়ম শিক্ষকে শিশুৰ ওপৰত নখটাব।

স্বাস্থ্যৰ মাহেকীয়া বিবৰণী

এইবিলাক কাম কৰাৰপৰা শিশুৰ শৰীৰৰ ক্ষতি বৃদ্ধি কি হৈছে তাক স্পষ্টকৈ জানিবৰ কাৰণে স্বাস্থ্যৰ মাহেকীয়া বিবৰণী প্রত্যেক শিশুৰ থাকিব লাগিব। এই বিবৰণীত শিশুৰ বয়স, উচ্চতা (ওখ কিমান), শৰীৰৰ তাপ (টেম্পাৰেচাৰ), ওজন, স্বাভাৱিক অৱস্থাত আৰু প্রশ্বাস লবৰ সময়ত বুকুৰ

যি যেৰ, ওচৰৰ আৰু দূৰৈৰ দৃষ্টি, নাক, কাণ, জিভা, প্লীহা, যকৃৎ, নাড়ী, হৃৎপিণ্ড, ফুচ্ ফুচ্, শ্বাস-প্ৰশ্বাস আৰু সাধাৰণ অসুস্থতা সম্বন্ধে এই বিবৰণীত লিখি ৰাখিব লাগিব। দেহতত্ত্ব আৰু স্বাস্থ্যতত্ত্ব শিক্ষা দিবৰ কাৰণে এই বিবৰণী উত্তম মাধ্যম হব, কাৰণ ই নিজৰ নিজৰ দেহৰ আৰু স্বাস্থ্য সম্পৰ্কীয় জ্ঞান।

যি শিশুৰ জ্ঞান ক্ৰমশঃ বাঢ়ি নাযায় সেই শিশুক শাৰীৰিক পৰিশ্ৰম কৰিবলৈ নিদি ডাক্তৰক দেখুৱাব লাগিব।

স্বাস্থ্য সম্পৰ্কে আমাৰ স্কুলবিলাকৰ যথেষ্ট পৰিমাণে যত্ন লোৱা নহয়। তাৰ কাৰণ—অজ্ঞতা, আৰ্থিক অনাটন আৰু সামাজিক পৰিবেশ। শিক্ষকসকলে ইচ্ছা কৰিলেই স্বাস্থ্য-সম্পৰ্কীয় সাধাৰণ কথাবোৰ শিকি লব পাৰে। এই কথাবোৰ ডাক্তৰেহে জানিব লাগে — অইন মানুহে জানিব নালাগে এনে কথা নহয়। সকলো মানুহেই জানিব লাগে; বিশেষকৈ শিক্ষকসকলে অৱশ্যে জানিব লাগে।

আৰ্থিক অনাটন

বৰ্ত্তমান ক্ষেত্ৰত বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰবৰ্ত্তনৰ ই এটা প্ৰধান অন্তৰায় হৈছে। চৰকাৰৰ ফালে চাই থকা আমাৰ স্বভাৱত পৰিণত হৈছে। সমাজৰ কৰ্ত্তব্য বুলি সমাজে এতিয়াও ভবা নাই। এই অৱস্থাৰ মাজত শিক্ষকৰ কাম কৰা নিতান্ত

কঠিন সমস্যা হৈছে। নিজৰ দাৰিদ্ৰ্য, অনাটনতো আছেই—তদুপৰি স্কুলৰ যাবতীয় সা-সজুলি সংগ্ৰহ কৰি লোৱা শিক্ষকৰ পক্ষে অসম্ভৱ হৈ উঠে। ৰাষ্ট্ৰীয়-সাহায্য ক্ৰমেক্ৰমে দিব লাগিছে কিন্তু ৰাইজৰপৰা অনুৰূপ সহযোগ নাপালে এই সমস্যা সমাধানত যে পলম হব তাত সন্দেহ নাই।

সামাজিক পৰিবেশ

বুনিয়াদী বিদ্যালয়বোৰ এতিয়াও জনপ্ৰিয় হৈ উঠা নাই। বিশেষকৈ শিক্ষিত সম্প্ৰদায়ৰ মাজত। সন্দেহ আৰু অবিশ্বাস—বুনিয়াদী শিক্ষাৰ সাফল্য সম্পৰ্কে শিক্ষিত লোকৰ মাজত বেছি। অশিক্ষিত সমাজৰ মাজতো শিক্ষিত লোকৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ বাবে শিক্ষাপদ্ধতি বেলেগ আৰু অশিক্ষিত ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকৰ বাবে শিক্ষাপদ্ধতি বেলেগ—এনে ভুল ধাৰণাই ঠাই পাইছে। এই সামাজিক পৰিবেশ ভাঙি নতুন পৰিবেশৰ সৃষ্টি কৰিব লাগিব। সেইবাবে শিক্ষকৰ কৰ্ত্তব্য হব—সামাজিক লোকৰ মাজত শিশুৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যৰ একোটি প্ৰদৰ্শনী আৰু সভা-সমিতি পাতি বুনিয়াদী শিক্ষাৰ প্ৰকৃত পৰিচয় ৰাইজৰ ওচৰত দাঙি ধৰা।

শিক্ষকৰ তলত দিয়া গুণখিনি বিশেষকৈ থাকিব লাগিব।

(১) শিক্ষকৰ শিক্ষকতাৰ প্ৰতি অনুৰাগ

যি লোকৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি আগ্ৰহ নাই কেৱল ধনৰ প্ৰতি আগ্ৰহ তেনেলোক শিক্ষকতা কামৰবাবে আগবাঢ়ি আহিব

নালাগে। শিক্ষকসকলে প্ৰকৃততে জাতি গঠন কৰে। সেইবাবে শিক্ষকসকলে যদি কেৱল জীৱিকা অৰ্জ্জনৰ বাবেহে—জীৱিকা অৰ্জ্জনৰ আন পথ বিচাৰি নাপাই—শিক্ষক হবলৈ আহে, শিক্ষকতাৰ কামৰ বাবে যি প্ৰেৰণা আৰু উৎসাহৰ আৱশ্যক সেই প্ৰেৰণা আৰু উৎসাহ নাপাব। প্ৰত্যেক কামৰপ্ৰতি ৰাপ, আগ্ৰহ আৰু উৎসাহ আৱশ্যক। ইয়াৰ ব্যতিৰেকে কোনো কামতে সফলতা আৰ্জ্জিব নোৱাৰে। শিক্ষকতাৰ বাবে ই বিশেষকৈ আৱশ্যক। শিক্ষকতা কামত যথেষ্ট ধৈৰ্য্য লাগে আৰু ইয়াত যথেষ্ট আমনি পাব লাগিব। শিক্ষকে যদি নিজৰ কামত আনন্দ নাপায়, তেওঁ শিশুৰ ভিতৰত উৎসাহ বৰ্দ্ধন কৰি শিশুক শিক্ষাকাৰ্য্যত সহায় কৰিব নোৱাৰিব। শিক্ষকে যদি শিক্ষকতা কাৰ্য্যত উত্তৰোত্তৰ উন্নতিৰ যত্ন নকৰে তেতিয়া হলে তেওঁ শিশুক ক্ৰমিক পৰিবৰ্দ্ধনত আৰু ব্যক্তিত্ব অৰ্জ্জনত সহায় কৰিব নোৱাৰিব।

(২) শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যৰ প্ৰতি দৃষ্টি

নিজৰ কামটোৰ বিষয়ে শিক্ষকৰ সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থাকিব লাগিব। নিজৰ উদ্দেশ্য ভালকৈ বুজি পাব লাগিব। শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য হৈছে শিশুৰ সৰ্ব্বাঙ্গীন পৰিবৰ্দ্ধন, চৰিত্ৰ গঠন, গণ-তান্ত্ৰিক সমাজ গঠন, মাৰ্জ্জিত ৰুচিৰ উৎকৰ্ষ সাধন, জ্ঞান আহৰণ আৰু পাণ্ডিত্য উপাৰ্জ্জন। ভৱিষ্যৎ সমাজৰ প্ৰতি

দৃষ্টি ৰাখি শিশু কেনেকুৱা সমাজৰ নাগৰিক হব লাগিব তালৈ শিক্ষকৰ দৃষ্টি থাকিব। স্কুলৰ কি কি অভিজ্ঞতাৰ মাজেদি শিশুৰ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ আৰু পূৰ্ণতা প্ৰাপ্তি ঘটাব পাৰি সেই বিষয় শিক্ষকৰ সম্পূৰ্ণ জ্ঞান থাকিব লাগিব। শিক্ষাদান কাৰ্য্যত সমল আহৰণ কৰিবৰ অৰ্থে যেনেকৈ অতীতৰ দৃষ্টি দিব লাগিব ঠিক তেনেকৈ শিশুৱে শিক্ষা সাং কৰি কি লক্ষ্যত উপনীত হব তালৈও শিক্ষকৰ চোকা দৃষ্টি থাকিব লাগিব।

(৩) শিক্ষকৰ নিজৰ স্বাস্থ্য আৰু মানসিক গুণ

স্বাস্থ্য সকলো মানুহৰেই প্ৰয়োজন; বিশেষকৈ শিক্ষকৰ পক্ষে সি বেছি প্ৰয়োজন। কণা, কুজা, খোড়াঁ লোক শিক্ষক হোৱা উচিত নহয়। সুন্দৰ চেহাৰা আৰু সাজপাৰ, উদাৰ মনোভাৱ, প্ৰফুল্লমন, প্ৰচুৰ জীৱনীশক্তি যি শিক্ষকৰ থাকে তেওঁ বেছি ভাল শিক্ষক হব পাৰে। যি শিক্ষকৰ এইবোৰ গুণ নাই তেওঁ শিক্ষকতা কাম বিৰক্তিজনক যেন পাব আৰু ছাত্ৰৰ মাজত শৃঙ্খলা ৰাখিব নোৱাৰিব, শিক্ষক আৰু ছাত্ৰৰ মাজত মধুৰ সম্বন্ধ স্থাপন কৰিব নোৱাৰিব আৰু অশান্তি আৰু উদ্বেগতহে শিক্ষকে কাল কটাব লাগিব।

শিক্ষকৰ মনোভাৱ যদি উদাৰ নহয় হৃদয়ৰ আবেগসমূহ যদি পৱিত্ৰ নহয় তেতিয়া হলে শিশুৰ অন্তৰৰ আবেগসমূহৰ বিকাশত বাধা পাব। পিতাক মাকৰ পাছতেই শিক্ষক শিশুৰ

আদৰ্শ। সেইবাবে শিক্ষক গুণবান্, স্বাস্থ্যবান্ আৰু পৱিত্ৰচৰিত্ৰ হব লাগিব।

(৪) শিক্ষকৰ নৈতিক চৰিত্ৰ

শিশুৰ চৰিত্ৰ গঠন কৰা শিক্ষাৰ অঙ্গ, শিশুৰ আগত সেইবাবে চৰিত্ৰ গঠনৰ আহিঁ দাঙি ধৰিব লাগিব। ন্যায় অন্যায় আৰু সত্য-অসত্যৰ বিচাৰবোধ সিহঁতৰ মনত জগাই তুলিব লাগিব। দৈনন্দিন আচাৰ-ব্যৱহাৰৰ মাজেদি চৰিত্ৰৰ এই আদৰ্শ লৰা-ছোৱালীৰ আগত দাঙি ধৰিব লাগিব। উপদেশতকৈ আহিঁ বেছি কাৰ্য্যকৰী। সেইবাবে যি শিক্ষকে শিশুৰ আগত সজ আহিঁ দাঙি ধৰিব নোৱাৰে সেই শিক্ষকে শিক্ষকতা কামত সোমাব নালাগে। শিশুৱে বহুক্ষেত্ৰত বাপেক-মাকতকৈ শিক্ষকৰ আহিঁ অনুকৰণ কৰে। নৈতিক চৰিত্ৰৰ বিষয়ে শিক্ষকে নিজে যি কৰে আৰু যেনে ব্যৱহাৰ কৰে সি কথাত কৈ বেছি স্পষ্ট হৈ উঠে শিশুৰ মনত।

(৫) শিক্ষকৰ আচৰণ-মৃদুতা আৰু ব্যক্তিত্ব

কোনো কোনো মানুহৰ সজ আচৰণ, স্বভাৱৰ মৃদুতা, আৰু ব্যক্তিত্বই আন মানুহৰ মনত এটা মধুৰ আৰু আত্মীয় ভাৱ জগাই তোলে, আকৌ কোনো কোনো মানুহৰ ব্যৱহাৰত মানুহ আঁতৰতে বিদূৰ হয়। শিক্ষকতাৰ সাফল্য নিৰ্ভৰ কৰে

ভাষাৰ মধুৰতাত, শিশুৰ লগত শিক্ষকৰ মধুৰ সম্বন্ধত। শিশুৰ বিশ্বাস আৰু নিৰ্ভৰতা অৰ্জ্জন কৰিব পাৰিলে শিক্ষকতা সফল হয়। যি শিক্ষকৰ ব্যৱহাৰ কৰ্ক আৰু উদ্ধত, যি শিক্ষকে অশ্লীল বা অমাৰ্জ্জিত ভাষা ব্যৱহাৰ কৰে, মলিয়ন পোছাক পিন্ধে আৰু অভদ্ৰোচিত ব্যৱহাৰ কৰে সেই শিক্ষক উপযুক্ত শিক্ষক হব নোৱাৰে।

আমি সকলোৱে নিজৰ নিজৰ ব্যক্তিত্ব গঢ়ি লব পাৰোঁ। আমি আমাৰ আচৰণৰ উন্নতিসাধন কৰি ব্যক্তিত্ব গঢ়িব পাৰোঁ। সেইবাবে প্ৰত্যেক শিক্ষকে অন্তৰ্দ্দৃষ্টিৰ দ্বাৰা লক্ষ্য কৰি যাব লাগে যে নিজৰ গাত কিবা দোষ আছে নে নাই। নিজৰ ব্যক্তিত্ব অৰ্জ্জন কৰিবলৈ শিক্ষকে কেৱল নিজৰ দোষ গুচাবলৈ যত্ন কৰিলেই নহব। তেওঁ ভাল ভাল মানুহৰ সঙ্গত ফুৰি, ব্যক্তিত্ব অৰ্জ্জন কৰিবলৈ যত্ন কৰিব। প্ৰত্যেক শিক্ষকৰ গাত তলত দিয়া গুণখিনি থাকিব লাগে :—

(১) সহানুভূতিবোধ, (২) সুদৰ্শন চেহাৰা, (৩) ৰসিকতা বোধ, (৪) একনিষ্ঠতা, (৫) আশাবাদিতা, (৬) উৎসাহ, (৭) পাণ্ডিত্য, (৮) জীৱনীশক্তি, (৯) ন্যায় বিচাৰ, (১০) সংযত বাক্য আৰু গৰিমা আৰু (১১) নেতৃত্ব জ্ঞান।

আটাইবোৰ গুণ এজন মানুহৰ গাত থকা সম্ভৱ নহব পাৰে কিন্তু যিমান দূৰ সম্ভৱ এই গুণবোৰ আৰ্জ্জিবলৈ যত্ন কৰিব লাগে।

(৬) শিক্ষকে সদায় বিদ্যাশিক্ষা কৰিব লাগে

শিক্ষকৰ ইচ্ছা থাকিব লাগে সদায় নতুন নতুন কথা শিকিবলৈ। বিদ্যাশিক্ষা কৰা কেৱল শিশুৰ কামেই নহয়। মানুহ মাত্ৰেই নিতৌ নতুন কথা শিকিবৰ আগ্ৰহ থাকিব লাগে। শিক্ষকৰ পক্ষে ই অৱশ্য কৰ্ত্তব্য।

শিক্ষক যাতে সময়ৰ সোঁতত পাছ পৰি নাযায় তাৰ বাবে সাৱধান হব লাগিব। সময়ৰ সোঁতত নতুন নতুন শিক্ষা-পদ্ধতিৰ আবিষ্কাৰ হব লাগিছে। শিক্ষক সদায় তাক শিকিবলৈ যত্নবান্ হব লাগিব। সমাজৰ আদৰ্শৰ পৰিবৰ্ত্তন হব লাগিছে—সময়ৰ লগে লগে। সমাজৰ আদৰ্শৰ লগত তাল ৰাখি চলিব নোৱাৰিলে শিশুৰ শিক্ষা দিয়াত দোষ ঘটিব। সমাজৰ আদৰ্শৰ পৰিবৰ্ত্তন লগে লগে শিক্ষাৰ লক্ষ্যৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিব, কাৰণ ভৱিষ্যত নাগৰিকত্বৰ আদৰ্শৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিব। এই আদৰ্শ পৰিবৰ্ত্তনৰ অৰ্থেই বুনিয়াদী শিক্ষাৰ পৰিকল্পনা। শিক্ষাজগতৰ এই পৰিবৰ্ত্তনৰ লগত শিক্ষকৰ শিক্ষাপদ্ধতিৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিব লাগিব। শিক্ষক সেইবাবে পৰিবৰ্ত্তনশীল শিক্ষাজগতৰ নীতিবোৰ জানিবলৈ সজাগ থাকিব লাগিব। গাৱঁলীয়া স্কুলবোৰত এইবোৰ বিষয়ত সজাগ থাকিবলৈ অসুবিধা আছে সচাঁ কিন্তু আজি কালি গাৱঁেভূঞে অনেক পুথিভঁৰাল হৈছে। তাত কিতাপ আৰু বাতৰি কাকত আদি পঢ়ি নিজৰ জ্ঞান আৰু বিদ্যা বঢ়াবলৈ শিক্ষকে যত্ন কৰিব লাগে।

(৭) শিক্ষকে ছাত্ৰৰ প্ৰতি দয়া আৰু মৰমৰ মাজেদি ব্যৱহাৰ কৰিব

শিক্ষকে শিশুক মৰম আৰু দয়াৰে সৈতে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। শিশুৰ নিজৰো একোটি ব্যক্তিত্ব আছে। শিশুৰ এই ব্যক্তিত্বৰ প্ৰতি অনাদৰ কৰা উচিত নহয়। সেইবাবে বেতৰ ব্যৱহাৰ দূষণীয়। মিঠামাত, মধুৰ-ব্যৱহাৰ আৰু চেনেহৰ বোলেৰে শিশুক সহজতে শাসন কৰিব পাৰি। স্কুলখন শিশু-কেন্দ্ৰিক কৰি তুলিবলৈ শিক্ষকে যত্ন কৰিব লাগিব। শিশুৰ সুখ-দুখ, অভাৱ-অভিযোগ সকলো কথা স্কুলৰ লগত জড়িত কৰিবলৈ যত্ন কৰিব লাগে। পুৰণি পদ্ধতি পৰিবৰ্ত্তন কৰি নতুন পদ্ধতিত শিক্ষা গঢ়িবলৈ এইটোৱেই প্ৰধান উপায়। শিশুৰ নিজৰ প্ৰয়োজনীয় বস্তু নিজে গঢ়িবলৈ এটা প্ৰৱল আকাঙ্ক্ষা হোৱা স্বাভাৱিক কথা। এই আকাঙ্ক্ষা পুৰণৰ বাট যদি শিক্ষকে শিশুক দেখুৱাই দিব পাৰে শিশুৰ শিক্ষা কাৰ্য্যত সফলতা সোনকালে আহিব। যিটো কামৰ দ্বাৰা আশু ফল পোৱা যাব সেই কামটো কৰিবলৈ শিশুক সুবিধা দিব পাৰিলে শিক্ষাদান কাৰ্য্য সফল হব—শিশুৰ বয়স আৰু সামৰ্থ্য অনুসাৰে। বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰ মূলনীতি ইয়াতে নিহিত আছে।

(৮) শিক্ষকে গাৱঁলীয়া সমাজৰ প্ৰতি সমাদৰ দেখুৱাব লাগিব

ভাৰতবৰ্ষৰ সমাজত কৃষকৰ এটি বিশেষ স্থান আছে। স্বাধীনতাৰ পাছত কৃষক-সমাজৰ প্ৰতি চৰকাৰে দৃষ্টি দিছে।

কৃষক সমাজে খাদ্যৰ যোগান ধৰিছে সেই বুলিয়েই যে এটা বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰি আছে তেনে নহয়। অধিক সংখ্যক ভাৰতীয়ই কৃষিজীবী। সেইবাবে গণতন্ত্ৰৰ দিনত কৃষকৰ স্থান সন্মানৰ। এই কৃষকসমাজৰ মাজত কৃষকৰ লৰা-ছোৱালীক লৈ শিক্ষকে শিক্ষকতা কৰিব লাগিব। এই সমাজৰ উন্নতি কামনা কৰা, এই সমাজৰ কৃষ্টি আৰু সভ্যতাৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰা শিক্ষকৰ কৰ্ত্তব্যৰ ভিতৰত।

আনফালে গাৱঁলীয়া সমাজৰ যি পৰিবেশ সেই পৰিবেশৰ মাজত বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি বৰ উপযোগী। এই পৰিবেশৰ মাজত গণিত, বিজ্ঞান, সমাজবিজ্ঞান, সঙ্গীত আৰু অন্যান্য হাতৰ কাম শিক্ষা দিয়া আৰু নাগৰিকত্বৰ শিক্ষা দিয়া বেছি সহজ। নাগৰিকত্বৰ শিক্ষা দিয়া গাৱঁলীয়া জীৱনত বা গাৱঁলীয়া পৰিবেশত বেছি সুবিধা।

শিক্ষকে যদি গাৱঁলীয়া জীৱনৰ প্ৰতি আদৰ দেখুৱায় —শিশুয়ো গাৱঁলীয়া সমাজৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাবান্ হৈ উঠিব।

(৯) শিক্ষকৰ সাধাৰণ জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ চহকী হব লাগিব।

এজনীয়া শিক্ষকৰ স্কুলত শিক্ষকৰ দায়িত্ব বেছি গধুৰ। গাৱঁলীয়া সমাজৰ মাজত এই শিক্ষকজনেই শিক্ষা আৰু সভ্যতাৰ কেন্দ্ৰ। স্কুলৰ সকলোবিলাক বিষয়ৰ জ্ঞান তো তেওঁৰ থাকিবই লাগিব তদুপৰি দেশ-বিদেশৰ বাতৰি আৰু

সমাজৰ নানা সমস্যা সমাধানৰ উপায়ৰ বিষয়ে তেওঁৰ জ্ঞান থকা উচিত। গাৱঁৰ মানুহে তেওঁৰ ওচৰত নানাপ্ৰকাৰ উপদেশ বা দিহা পৰামৰ্শ বিচাৰে। সকলো বিষয়ে তেওঁ গাৱঁৰ মানুহক সহায় কৰিব নোৱাৰিলেও—তেওঁৰ জ্ঞানৰ পৰিধি যে বঢ়াব লাগে তাত কোনো সন্দেহ নাই।

(১০) শিক্ষকে প্ৰকৃতিৰ লগত সম্বন্ধ ৰাখি শিক্ষা দিব জানিব লাগিব।

শিক্ষক গাৱঁলীয়া সমাজত প্ৰাকৃতিক পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ মাজত কাম কৰিব লাগিব। ঋতু, ঋতুপৰিবৰ্ত্তন, ঋতুভেদে শস্যৰ উৎপাদন বা আহৰণ, বতৰৰ সুযোগ দুৰ্য্যোগ ইত্যাদি বিষয় শিক্ষকৰ জ্ঞান থাকিব লাগিব। বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰ ই প্ৰধান আহিলা।

স্থানীয় শস্য, উদ্ভিদ্, পশু-পক্ষী শাক-পাচলি, হাট-বজাৰ এই আটাইবোৰৰ বিষয়ে কামৰ সহায়ত শিক্ষকে শিশুক শিক্ষা দিব লাগিব। এই বিষয়বোৰৰ সহায়তা —লিখা, পঢ়া, আৰু অঙ্কৰ জ্ঞান শিক্ষকে দিব লাগিব।

(১১) শিশুৰ ক্ৰমবৰ্দ্ধনৰ কথা শিক্ষকে জানিব লাগিব

শিশুৱে স্বাভাৱিকতে যি পদ্ধতিত শিকে আৰু ক্ৰমে বৰ্দ্ধিত হয় সেই ৰিষয়ে শিক্ষকৰ জ্ঞান থাকিব লাগিব।

শিশুৰ স্বভাৱগত প্ৰকৃতিত, স্বভাৱত ব্যক্তিগত প্ৰভেদ আৰু শিশুৰ মানসিক, শাৰীৰিক আৰু বুদ্ধিৰ পৰিবৰ্ত্তনৰ স্বাভাৱিক গতিৰ বিষয়ে শিক্ষকৰ জ্ঞান থাকিব লাগিব।

শিশুৰ প্ৰতি শিক্ষকৰ স্বাভাৱিক চেনেহ মৰম থাকিলে শিশুৰ প্ৰকৃতি বুজাত শিক্ষকৰ পক্ষে সহজ হয়।

এজনীয়া শিক্ষকৰ স্কুলত শিক্ষকৰ দায়িত্ব বেছি গধুৰ। কোনোটি শিশু হয়তো ছয় বছৰত, কোনোটি হয়তো সাত বছৰত আকৌ কোনোটি হয়তো আট বছৰত স্কুললৈ আহে। **শিক্ষকৰ প্ৰথম কৰ্ত্তব্য হব শিশুক নানাপ্ৰকাৰ হাতৰ কামত নিযুক্ত কৰা।** হাতৰ কামত যেতিয়া শিশু নিযুক্ত হব তেতিয়া তাৰ স্বভাৱ-চৰিত্ৰ, গতিবিধি, কৰ্ম্মকুশলতা পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি শিক্ষকে শিশুটিক ভালদৰে চিনি লব। শিশুটিৰ স্বভাৱৰ কি পৰিবৰ্ত্তন আৱশ্যক তাক শিক্ষকে বুজি লৈ সেই অনুসাৰে বিধান হাতত লব। **পোন প্ৰথমে লিখা বা পঢ়া কাম নিদিব।**

খেলৰ সামগ্ৰী আৰু হাতৰ কামৰ আহিলা স্কুলত যোগাৰ থাকিব লাগিব।

(১২) শিক্ষকে শিক্ষাৰ নতুন নতুন পদ্ধতিবোৰ আয়ত্ত কৰিব লাগিব

প্ৰত্যেক শিক্ষকে বহুত নতুন কথা শিকিব লাগিব। দৈনিক কাৰ্য্যক্ৰমণিকাৰ ভিতৰত হাজিৰা লোৱা, অফিচৰ কাগজপত্ৰ ছিজিলকৈ ৰখা, আবৃত্তি আদি শিকোৱা আৰু

লোৱা, পৰীক্ষা লোৱা ইত্যাদি বিষয়ে শিক্ষকে নতুন নতুন পদ্ধতিত কাম কৰিব। গাৱঁলীয়া স্কুলবোৰত বিশেষকৈ শিক্ষকে মৌলিক উপায়ে নতুন নতুন পদ্ধতি আবিষ্কাৰ কৰিব লাগিব। যেনে :—

(১) সকলো ছাত্ৰকে একত্ৰিত কৰি সামুহিক আলোচনা কৰিব। শিক্ষকে ছাত্ৰসকলৰ লগত যোগদান কৰি ছাত্ৰৰ প্ৰশ্নবোৰৰ আৰু সমস্যাসমূহৰ সমাধান কৰি দিব। ক্ৰমশঃ শিক্ষকে এইদৰে শিক্ষাদান কৌশল উন্নত কৰি লব।

(২) ছাত্ৰসকলে অকলে অকলে নিজেনিজে যাতে পঢ়িব পাৰে তাৰ অভ্যাস কৰাব। শিক্ষকৰ তত্ত্বাৱধান নোহোৱাকৈও যাতে ল'ৰা-ছোৱালীহঁতে নিজেনিজে পঢ়িব পাৰে তাৰ অভ্যাস কৰাব।

(৩) সমনীয়া ল'ৰা-ছোৱালীক একলগে লগ লগাই কিছুমান কাম কৰাবলৈ অভ্যাস কৰাব।

(৪) সমূহীয়া ভাবে উপদেশ দিলে যেতিয়া কোনো কোনো ছাত্ৰই বুজিব নোৱাৰে তেতিয়া গাইগুটীয়া হিচাবে উপদেশ দিব বা হাতৰ কাম কৰাব।

স্কুল আৰু সমাজ

আগতে কোৱা হৈছে যে বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰকৃতি, সমাজ আৰু উদ্যোগৰ পটভূমিৰ ভিত্তিত গঢ়িব লাগিব।

প্ৰকৃতিৰ আৰু সমাজৰ লগত শিক্ষাৰ সম্বন্ধ স্থাপন কৰি সমন্বয় পাঠ দিয়াৰ ইঙ্গিত দিয়া হৈছে। স্কুলখন যি গাওঁ বা সমাজৰ মাজত অৱস্থিত হয় সেই গাওঁখনৰ বা সমাজৰ সেৱাৰ বাবেহে ইয়াক প্ৰতিষ্ঠাপিত কৰা হয়। গাৱঁৰ বা সমাজৰ যত প্ৰকাৰ সাংস্কৃতিক, সামাজিক বা আমোদীয়া অনুষ্ঠান হয় সকলোবিলাক অনুষ্ঠান স্কুল আৰু শিক্ষকক কেন্দ্ৰ কৰি কৰিলে শিক্ষাৰ উন্নতি হয় আৰু শিশুক সামাজিক জীৱনত আগবঢ়াই লোৱা হয়। শিশুৰ চকুৰ আগত সামাজিক আদৰ্শও উপস্থাপিত কৰা হয়।

স্কুলখন স্থানীয় ডাক্তৰখানাৰ, পুথিভঁৰালৰ, সভা সমিতিৰ কেন্দ্ৰস্থান, গাৱঁলীয়া মানুহৰ পাঠাগাৰ, পঞ্চায়ৎ সভা আৰু নামঘৰ আদিৰ স্থান হোৱা উচিত। গাৱঁত শিক্ষকজনে এই অনুষ্ঠানবোৰৰ প্ৰাণস্বৰূপ হৈ উঠিব পাৰে আৰু গাৱঁলীয়া মানুহক এই অনুষ্ঠানবোৰৰ জৰীয়তে পৰিচালিত কৰিব পাৰে।

গাৱঁত নানাপ্ৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠান পতা আমাৰ মানুহৰ স্বভাৱ। প্ৰত্যেক বিধৰ অনুষ্ঠান বেলেগ ঠাইত পাতিলে সময়, শক্তি আৰু অৰ্থৰ অপব্যয় হয়। একেঠাইতে সকলোবোৰ অনুষ্ঠান পাতিলে প্ৰতিষ্ঠানৰ ঘৰ সজাত সুবিধা হয়। একেটি ঘৰতে

নানাপ্ৰকাৰৰ অনুষ্ঠান পাতিব পাৰে। স্কুলঘৰটোকে নানা প্ৰকাৰ প্ৰতিষ্ঠানত লগাব পাৰে। বিশেষকৈ পাঠাগাৰ, পুথিভঁৰাল, পঞ্চায়ৎ-সভাৰ ঘৰ হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰাত সুবিধা হয়।

আনফালে শিশুৰ প্ৰকৃতি আৰু প্ৰবৃত্তি বুজিবলৈ শিক্ষকে অভিভাৱক সকলৰ প্ৰকৃতি আৰু প্ৰবৃত্তি ভালদৰে বুজি পাব লাগে। শিশুৰ ঘৰৰ পৰিবেশ সম্পৰ্কে শিক্ষকৰ জ্ঞান থকা উচিত। এই অনুষ্ঠানবোৰৰ জৰীয়তে শিক্ষকৰ গাৱঁলীয় সমাজৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক ঘটি উঠে আৰু প্ৰত্যেক শিশুৰ বিষয়ে সকলো কথা বুজিবলৈ সুবিধা পায়।

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ লক্ষ্য হৈছে—শিশুক সৰ্ব্বদায় একেৰকমৰ পৰিবেশৰ মাজত ৰখা। স্কুলৰ পৰিবেশ আৰু ঘৰৰ পৰিবেশ যাতে বিভিন্ন নহয়—বুনিয়াদী শিক্ষাই তাৰ ফালে লক্ষ্য কৰিছে। শিশুৰ শিক্ষাৰ স্থল কেৱল স্কুলখনেই নহয়—ঘৰ আৰু সমাজখনো আৰু শিক্ষা এটা লালি মিছিগা পদ্ধতি। শিক্ষাৰ গতি ক্ৰমশ আগৰ ফালে। শিক্ষক, অভিভাৱক আৰু সমাজৰ আন-আন মানুহৰ সহযোগ, সহানুভূতি আৰু সুদৃষ্টিৰ ওপৰত সুশিক্ষা নিৰ্ভৰ কৰে।

গাৱঁলীয়া সমাজৰ প্ৰত্যেক ব্যক্তিৰ সমূহীয়া স্বাৰ্থ, পৰস্পৰৰ লগত পৰস্পৰৰ আন্তৰিক সম্বন্ধ আৰু প্ৰীতিপূৰ্ণ বন্ধুত্ব জড়িত থাকে। শিক্ষক-জনে এই স্বাৰ্থ আৰু সম্বন্ধৰ লগত নিজক জড়িত কৰিব লাগিব।

শিক্ষকে আগবাঢ়ি গৈ সমাজৰ মানুহক স্কুললৈ মাতি আনি তেওঁলোকৰ আগত বাতৰি কাকত পঢ়িব লাগে আৰু বাতৰিবোৰৰ সম্বন্ধে আলোচনা কৰিব লাগে। শিক্ষকে অভিভাৱকসকলৰ সভা পাতি শিশুহঁতৰ বিষয়ে তেওঁৰ কি কি অভিজ্ঞতা হৈছে—শিক্ষাদান কাৰ্য্যত কি কি অসুবিধা হৈছে এইবোৰ বিষয়ে সভাত আলোচনা কৰিব লাগে। গাৱঁৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক, স্বাস্থ্যসম্পৰ্কীয় আৰু আমোদীয়া জীৱনৰ সমস্যাবোৰ লৈ আলোচনা কৰিব লাগে। শিক্ষকে লোকগীতি আৰু নৃত্যৰ নাটকীয় দৃশ্যৰ ব্যৱস্থা কৰিব পাৰে আৰু শিশুহঁতৰ শিল্প আৰু হাতৰ কামৰ প্ৰদৰ্শনী পাতিব পাৰে। নিৰক্ষৰতাৰ অভিযানতো শিক্ষকে সহায় কৰিব লাগে। গাৱঁৰ বাৰ্ষিক পৰ্ব্বৰ অনুষ্ঠানতো শিক্ষকে যোগ দিব লাগে আৰু এই পৰ্ব্বৰ সময়তো শিক্ষকে শিক্ষামূলক আৰু কৃষ্টি-মূলক অনুষ্ঠান পাতিব পাৰে। শিক্ষকে সমাজৰ লগত সম্পূৰ্ণৰূপে মিলিত হৈ যাব লাগে।

এইবোৰ কামত যি আনন্দ পোৱা যায় সেই আনন্দত যদি শিক্ষকে বিশ্বাস কৰে আৰু উৎসাহ আৰু আনন্দেৰে সৈতে গাৱঁৰ সামাজিক জীৱনত অংশ গ্ৰহণ কৰে তেন্তিয়া তেওঁৰ কাম মিছামাৰী সকলৰ নিচিনা হৈ পাৰিব। এইবোৰ অনুষ্ঠানৰ মাজত যোগদান কৰাত যে শিক্ষকৰ নানাপ্ৰকাৰ বাধা আৰু আহুকাল হৈছে—সিও সঁচা কথা; কিন্তু বুদ্ধিমান্ শিক্ষকে এই বাধা আৰু আহুকালৰ মাজতো সমাজৰ

ভিতৰত একজন প্ৰিয়ব্যক্তি হৈ ল'ৰা-ছোৱালী আৰু অভিভাৱক সকলৰ পৰা শ্ৰদ্ধা আৰু সম্মান আদায় কৰিব পৰা শিক্ষকৰ সংখ্যাও বৰ কম নহয়।

বিদ্যালয়সমূহৰ কৰ্ত্তৃপক্ষ আৰু পৰিদৰ্শকসকলৰ পৰাও এই বিষয়ে সহায়, সহানুভূতি আৰু উদগনিৰ আৱশ্যক।

স্কুলঘৰ

ইয়াৰ আগতে কোৱা হৈছে—স্কুলঘৰটো গাওঁৰ সামাজিক উন্নয়নৰ কেন্দ্ৰস্থল হব লাগে। সকলো গাৱঁতে স্কুলঘৰটো এটা আদৰৰ আৰু গৌৰৱৰ বস্তু। এই স্কুলঘৰটো যাতে ভালকৈ সজা হয়, উপযুক্ত মেৰামতি কৰা হয় আৰু তাৰ প্ৰতি উপযুক্ত যত্ন লোৱা হয় সেইবাবে সকলো গাৱঁলীয়া লোকৰে মনোযোগ আৰু দৃষ্টি থাকিব লাগে। অন্যান্য অনুষ্ঠানবোৰ স্কুলকম্পাউণ্ডতে গঢ়ি তুলিব লাগে। স্কুলঘৰ নিৰাপদ নহলে সকলো কাৰ্য্যতে বাধা ওপজে।

স্কুলকম্পাউণ্ডত ১০ বিঘা মাটিৰ আৱশ্যক। নিতান্ত কমেও ৩ বিঘা মাটিৰ কমে এখন বুনিয়াদী স্কুল পাতিব নোৱাৰি। স্কুলৰ গোটেইটো কম্পাউণ্ডৰ চাৰিউফালে বেৰা দিব লাগে। এই কামত স্কুলৰ ছাত্ৰসকলে কাম কৰিব কিন্তু বাইজৰ সহায় সহানুভূতি আৰু শিক্ষকৰ আগ্ৰহ আৰু কৰ্ত্তব্য জ্ঞানৰ আৱশ্যক।

বেৰা দিয়া হৈ গলে কম্পাউণ্ডত ফুলনি আৰু শাকপাচলিৰ বাগিচা শিক্ষকসকলে ছাত্ৰৰ হতুৱাই কৰাব। •বেৰবিলাক যাতে ভাঙি নাযায় তাৰবাবে শিক্ষক আৰু ছাত্ৰই উপযুক্ত যত্ন লব। যি ঠাইত পানী উঠে তাত মাটি তুলি দিবৰ ব্যৱস্থা কৰিব।

এইবোৰ কাম বুনিয়াদী শিক্ষাৰ উদ্যোগ হিচাবে লৈ বিষয়পাঠৰ সমন্বয় কৰিব। দৈনিক কাৰ্য্যক্ৰমণিকাত বৰ্গৰ ভাগ হিচাবে আৰু উদ্যোগ হিচাবে স্থান পাব। তেতিয়া স্কুলঘৰ, স্কুলকম্পাউণ্ড আৰু ফুলনি বা বাগিচাৰ প্ৰতি ছাত্ৰছাত্ৰীসকলৰ মৰম ওপজিব। আনন্দ, উৎসাহৰ মাজত কাম হব; তেতিয়া সঙ্ঘবদ্ধতা (Team Spirit) জাগি উঠিব।

স্কুলঘৰত এটি ভঁৰালঘৰ থাকিব লাগে।

বুনিয়াদী স্কুলৰ কাৰ্য্যসূচী আৰু শিক্ষাৰ মান

হিন্দুস্থানী তালিম সঙ্ঘৰ মতে স্কুলৰ শিক্ষা অন্ততঃ আঠ বছৰ হব লাগে—৭—১৫ বছৰলৈকে আৰু সেইবাবে সঙ্ঘই ভাৰতৰ প্ৰত্যেক লৰাছোৱালীক ৭ বছৰৰ পৰা ১৫ বছৰলৈ বাধ্যতামূলকভাবে শিক্ষা দিয়া অনুমোদন কৰে। সঙ্ঘই অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত ভিত্তিকৰি বিশ্বাস কৰে যে, শিক্ষাৰ ৮ম মানত শিক্ষাদিবলৈ অতিৰিক্ত ব্যয়ৰ আৱশ্যক নাই যদিহে বুনিয়াদী শিক্ষাৰ বাবে লোৱা শিল্পৰ কাৰ্য্যক্ৰমণিকা সম্পূৰ্ণৰূপে সংগঠিত হয়।

কাৰ্য্যক্ৰমণিকা

তলতদিয়া পাঁচ প্ৰকাৰৰ অভ্যাসৰ ওপৰত বুনিয়াদী শিক্ষাৰ কাৰ্য্যক্ৰমণিকা বা পাঠ্যতালিকা নিৰ্ভৰ কৰে।

(১) পৰিত্ৰময় আৰু স্বাস্থ্যময় জীৱনযাত্ৰা নিৰ্ব্বাহৰ অভ্যাস।

(২) আত্মনিৰ্ভৰতাৰ অভ্যাস।

(৩) উৎপাদনশীল বুনিয়াদী শিল্পৰ অভ্যাস।

(৪) সামাজিক জীৱনযাপনৰ অভ্যাস।

(৫) আমোদজনক আৰু কৃষ্টিদায়ক কৰ্ম্মপদ্ধতিৰ অভ্যাস।

আমাৰ দেশত বৰ্ত্তমান যিটো অৱস্থা আৰু বৰ্ত্তমান আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ যিবোৰ সমস্যা তাৰ সমাধানৰ অৰ্থে পৰিস্কাৰ পৰিচ্ছন্নতা আৰু স্বাস্থ্যাই স্কুলৰ পাঠ্য বিষয়ত প্ৰথম স্থান পোৱা উচিত। ব্যক্তিগত আৰু সমাজগত স্বাস্থ্যনীতিৰ অজ্ঞতা আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ উন্নতিৰ পথত প্ৰধান বাধা।

অসমত ৬ বছৰৰ পৰা ১৪ বছৰলৈ এই আঠ বছৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ কাল বুলি ধৰা হৈছে। ৬—১১—নিম্ন বুনিয়াদী স্কুলত পঢ়িব। ১২—১৪ উচ্চ বুনিয়াদী স্কুলত পঢ়িব। পূৰ্ব্বৰ প্ৰাইমেৰী আৰু ছাত্ৰবৃত্তি স্কুলৰ সলনি এই ব্যৱস্থা কৰা হৈছে।

বৰ্ত্তমান স্কুলবোৰত বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰবৰ্ত্তন

ভাৰত চৰকাৰে অতি সোনকালে সকলোবিলাক স্কুলতে তলত লিখা মতে বুনিয়াদী শিক্ষাৰ আৰম্ভণি কৰিবলৈ নিৰ্দ্দেশ দিছে :—

১। (ক) দৈনিক অসাম্প্ৰদায়িক প্ৰাৰ্থনা সভাৰ অনুষ্ঠান।

(খ) মাজেসময়ে বিশেষ বিশেষ উপলক্ষত জাতীয় পতাকা উত্তোলন আৰু জাতীয়-সঙ্গীত গোৱা।

(গ) সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু শিক্ষামূলক অনুষ্ঠান আদিৰ আয়োজন, শিক্ষামূলক ভ্ৰমণ আৰু বনভোজ আদিৰ আয়োজন।

(ঘ) ছাত্ৰছাত্ৰীসকলে যাতে নিজেনিজে কিতাপ পঢ়িব পাৰে আৰু সৃজনমূলক ৰচনা আদি লিখিব পাৰে তাৰ উদগনি দিয়া। স্কুলীয়া পুথিভঁৰালৰ ব্যৱহাৰ, দৈনিক বাতৰি কাকত পঢ়া, দিন-লিপি (ডায়েৰী) লিখা আৰু পুথি সংগ্ৰহ কৰা, স্কুলীয়া খা-খবৰাদি দৈনিক বাতৰি কাকতৰ আৰ্হিত লিখি সকলোৱে পঢ়িব পৰাকৈ বেৰত আঁৰি থোৱা, হাতে লিখা আলোচনী প্ৰকাশ কৰা, স্কুলত বহুবেকীয়া প্ৰদৰ্শনী পতা আৰু স্কুল-মিউজিয়ম (যাদুঘৰ) স্থাপন আৰু সংৰক্ষণ কৰা, তৰ্কসভা আৰু সাধুকথা কোৱাৰ কাৰণে বিশেষ শ্ৰেণীৰ ব্যৱস্থা কৰা।

২। (ক) এক বা ততোধিক উদ্যোগৰ (শিল্পৰ) ব্যৱস্থা কৰা। ওচৰৰ কোনো শিল্পকেন্দ্ৰ আৰু কৃষিৰ-ক্ষেত পৰিদৰ্শন কৰি জ্ঞান আহৰণ কৰা।

(খ) শাকপাচলি আৰু স্কুলৰ বাগিচা পতা।

(গ) ব্যক্তিগত আৰু পাৰিপাৰ্শ্বিক পৰিচ্ছন্নতা আৰু চাফাই—আৰু তাৰ কাৰণে আৱশ্যকীয় সা-সজুলি ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বিলাকে তৈয়াৰ কৰা।

৩। খেল ধেমালি আৰু শাৰীৰিক ব্যায়াম চৰ্চ্চা কৰা।

৪। স্কুলত সমবায় অনুষ্ঠানৰ সংগঠন আৰু বেঙ্ক আদি পতা আৰু চলোৱা, স্কুল চলোৱা কাৰ্য্যত ছাত্ৰছাত্ৰীৰ সহযোগিতা, সমাজনীতি অধ্যয়ন আৰু সমাজসেৱা কৰা।

৫। অভিভাৱক আৰু শিক্ষকৰ মাজত সভা-সমিতি পাতি স্কুলৰ উন্নতিৰ হকে তেওঁবিলাকৰ মনোযোগ আকৰ্ষণ কৰা।

৬। প্ৰত্যেক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যৰ তালিকা শিক্ষকে ৰাখি সেইবিলাকৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি প্ৰমোচনৰ সময়ত বিবেচনা কৰা। ওপৰত উল্লিখিত কাৰ্য্যবিলাকত বিশেষ ব্যুৎপত্তি দেখুৱা ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ কাৰণে সম্মানপত্ৰ আৰু পুৰস্কাৰ আদিৰ ব্যৱস্থা ৰখা। তেনে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নাম স্কুলত লিপিবদ্ধ কৰি ৰখা।

শৃঙ্খলা

সকলো স্কুলতে ছাত্ৰ বা ছাত্ৰীৰ ভিতৰৰ পৰা এজন প্ৰধান মন্ত্ৰী, এজন চাফাই মন্ত্ৰী, এজন কৃষ্টি মন্ত্ৰী আৰু এজন কৃষি বা শিল্প মন্ত্ৰী হব। শিক্ষকে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ সভা

পাতি সিহঁতৰে ভিতৰৰ এজনক সভাৰ সভাপতি হবলৈ সিহঁতৰ পৰাই প্ৰস্তাৱ উত্থাপন কৰাব আৰু সিহঁতৰ ভিতৰৰ পৰাই সমৰ্থন কৰাব। সেই সভাতে ওপৰত্ত কোৱা মন্ত্ৰী ৪ জন ভোটৰ দ্বাৰা নিৰ্ব্বাচিত হব। সকলো কাম শৃঙ্খলা আৰু নিয়মৰ মাজেদি হব লাগিব। দৰকাৰ বিবেচনা কৰিলে ৪ জনতকৈ অধিক সংখ্যক মন্ত্ৰী পাতিব পাৰিব। হাত দাঙিও ভোট দিব পাৰিব নাইবা বেলটবক্স কৰিও ভোট লোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব পাৰিব।

প্ৰত্যেক বৰ্গৰ বাবে একোজন বৰ্গমন্ত্ৰী থাকিব। তেওঁৰ নিৰ্দ্দেশমতে গোটেইটো বৰ্গ চলিব।

প্ৰধান মন্ত্ৰী, কৃষ্টি মন্ত্ৰী, চাফাই মন্ত্ৰী, কৃষি বা শিল্প মন্ত্ৰী আৰু প্ৰত্যেক বৰ্গৰ বৰ্গমন্ত্ৰীসকলক লৈ গোটেইখন স্কুলত এখন মন্ত্ৰীসভা বা শাসনপৰিষদ গঠিত হব। তাত স্কুলৰ শাসন শৃঙ্খলা বিভাগ, স্কুলৰ উন্নতিমূলক ব্যৱস্থা বিভাগ, কৃষি বিভাগ, শিল্প বিভাগ পাতি প্ৰত্যেক বিভাগৰ মন্ত্ৰীৰ ওচৰত শাসন পৰিষদে পাছ কৰা শিক্ষকৰ নিৰ্দ্দেশ অনুসাৰে গঠিত নিয়মাৱলী থাকিব। এই নিয়মৰ সালসলনি শাসনপৰিষদত্ত কৰিব পাৰিব। প্ৰধান মন্ত্ৰীৰ নিৰ্দ্দেশ অনুসাৰে মাহেকত এবাৰ বা দুবাৰ বা তাতোকৈ অধিক অধিবেশনো প্ৰয়োজন বুজি পাতিব পাৰিব। এবাৰকৈ হবই লাগিব।

ইয়াৰ উপৰিও স্বাস্থ্যমন্ত্ৰী আৰু কৃষ্টিমন্ত্ৰী প্ৰত্যেক বৰ্গতে পাতিব লাগে।

কোনজন মন্ত্ৰীৰ কি কাম শিক্ষকসকলে নিৰ্দ্দেশ দিব। শিক্ষকসকলে নিজে নাজানিলে জানি লব। প্ৰধান শিক্ষকজন ব্যৱস্থাপক সভাৰ সভাপতি হব। মাহে মাহে মন্ত্ৰীসকলৰ পৰিবৰ্ত্তন হব।

প্ৰধান মন্ত্ৰী—যাবতীয় বিষয়ত প্ৰধান মন্ত্ৰী লিপ্ত থাকিব। সকলো বিষয়ৰ মীমাংসা প্ৰধান মন্ত্ৰীয়ে ব্যৱস্থাপক সভাৰ সভাপতিৰ সহযোগতহে গ্ৰহণ কৰিব পাৰিব।

প্ৰত্যেক সপ্তাহত শনিবাৰে সাপ্তাহিক পৰিষদ বহিব। প্ৰধান মন্ত্ৰী এই সাপ্তাহিক পৰিষদৰ সভাপতি থাকিব।

ব্যৱস্থাপক সভাৰ সভাপতি (প্ৰধান শিক্ষক) অধিবেশনত উপস্থিত থাকি কাৰ্য্যপৰিচালনা কৰিব।

এই পৰিষদতে মন্ত্ৰীসকলৰ কামৰ আলোচনা আদি হব।

কৃষি মন্ত্ৰী—কৃষিৰ যাবতীয় সজুঁলি কৃষি মন্ত্ৰীৰ তত্ত্বাৱধানত থাকিব। মাহেকৰ মূৰত নতুন কৃষি মন্ত্ৰীক চমজাই দিব। কৃষিজাত বস্তুৰ আয়-ব্যয়ৰ হিচাব ৰাখিব। সপ্তাহিক পৰিষদত কৃষি সম্পৰ্কীয় আলোচনা কৰিব।

বৰ্গ মন্ত্ৰী—অধ্যয়ন সংক্ৰান্ত বিষয়বোৰত বৰ্গ মন্ত্ৰীৰ সহযোগ থাকিব। যঁতৰ, টাকুৰী প্ৰভৃতি বৰ্গমন্ত্ৰীৰ তত্ত্বাবধানত থাকিব। কপাহ, যঁতৰ, টাকুৰী, অটেৰণ প্ৰভৃতি সময়মতে যোগান ধৰা, সূতা জমা লোৱা আদি কামত বৰ্গ মন্ত্ৰীৰ হাত থাকিব। ৰচনা ডায়েৰী প্ৰভৃতি সময়মতে সংগ্ৰহ কৰিব।

কৃষ্টি মন্ত্ৰী—কৃষ্টিমূলক সকলো বিষয় কৃষ্টি মন্ত্ৰীৰ অধীন হব। প্ৰাৰ্থনা, মাসিক কৃষ্টিসভা আৰু অন্যান্য কৃষ্টিমূলক যাবতীয় বিষয় কৃষ্টি মন্ত্ৰীয়ে পৰিচালনা কৰিব। কৃষ্টিৰ বাবে কৃষ্টি মন্ত্ৰীয়ে এটি পুঁজি সংগ্ৰহ কৰিব। মাহে /• অনা বা ৬ পাইকৈ প্ৰত্যেক শিক্ষাৰ্থীৰ পৰা এটি স্থায়ী বৰঙণি থাকিব। টকা সভাপতিৰ হাতত জমা থাকিব। তেখেতৰ নিৰ্দ্দেশমতে তেখেতৰ প্ৰতিনিধিৰ হাততো জমা থাকিব পাৰিব।

চাফাই মন্ত্ৰী—স্কুলঘৰ, স্কুলকম্পাউণ্ডৰ পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্নতা সংৰক্ষণৰ ভাৰ চাফাই মন্ত্ৰীৰ ওপৰত পৰিব। প্ৰয়োজন হলে ৰবিবাৰৰ দিনাও চাফাই কাম কৰিব পাৰিব। চাফাই কামৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় যাবতীয় উপকৰণবোৰ চাফাই মন্ত্ৰীয়ে যোগান ধৰিব।

দোষীৰ ব্যৱস্থা—যি কামত অৱহেলা কৰে সেই কামত অধিক দিন নিযুক্ত কৰা। শাৰীৰিক কষ্টসাধ্য কামত নিযুক্ত কৰা—(বিদ্যালয় পৰিচালনা কাৰ্য্যতো), নিজৰ কামৰ লগত আন কাম জাপি দিয়া, দায়িত্ববোধৰ ৰচনা লিখা, প্ৰাৰ্থনা সভাত শপত গ্ৰহণ কৰা বা ৭ দিন ধাৰাবাহিকৰূপে মজিয়া মচা। এই ধৰণৰ অন্যান্য শাস্তিৰ ব্যৱস্থা কৰিব।

নিৰ্ব্বাচন বিভাগ—প্ৰত্যেক মাহৰ ২৮ তাৰিখৰ ভিতৰতে মন্ত্ৰীসকলৰ নতুন নিৰ্ব্বাচন হব। মনোনয়নপত্ৰ দাখিলৰ সময় থাকিব। নিৰ্ব্বাচনৰ ৪।৫ দিন আগতে প্ৰাৰ্থীৰ মনোনয়নপত্ৰ

সম্পাদকে আহ্বান কৰিব আৰু মনোনয়নপত্ৰৰ ফৰ্ম্মৰ নমুনা প্ৰচাৰ কৰিব।

গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতি শিক্ষা দিয়া প্ৰধান লক্ষ্য। শিক্ষক-সকলে যেন এইবোৰ কথা অৱহেলা নকৰে। ইয়াত দিয়া উপদেশবোৰ পৰ্য্যাপ্ত হোৱা নাই। আৰম্ভণিৰ বাবেহে ইঙ্গিত দিয়া হৈছে। পৰিদৰ্শকসকলে পৰিদৰ্শনৰ সময়ত এইবোৰ বিষয়ে কব আৰু মন্তব্য লিখিব।

ৰুটিন

ৰুটিনৰ আৱশ্যকীয় সালসলনি কৰিব।

(১) প্ৰথমতে ১০ বা ১৫ মিনিট চাফাই কাম।

(২) তাৰ পাছত হাত, মুখ, ভৰি ধুই আহি সকলোৱে প্ৰাৰ্থনা সভাত বহিব। ১০ বা ১৫ মিনিট।

(৩) প্ৰাৰ্থনাৰ পাছত—শিল্প বা কৃষিমন্ত্ৰীৰ নিৰ্দ্দেশ অনুসাৰে শিল্প বা কৃষি কাম। প্ৰাৰ্থনা সভাতে বৰ্গমন্ত্ৰীয়ে নিজনিজ বৰ্গৰ কামৰ ঘোষণা কৰিব। দিনটোলৈ বৰ্গৰ যাবতীয় কামৰ নিৰ্দ্দেশ বৰ্গমন্ত্ৰীয়ে সম্ভৱ হলে প্ৰাৰ্থনা সভাতে দিব। শিল্প বা কৃষি-কাম—৪৫ মিনিট বা ১ ঘণ্টা দিব।

(৪) শিল্পকাম (হাতৰ কাম) বা কৃষিকামৰ অভিজ্ঞতাৰ জৰিয়তে শিক্ষকসকলে বিষয়শিক্ষা দিব। যদি সম্ভৱ হয় শিল্প বা কৃষিৰ কাম দিনটোৰ ভিতৰত দুবাৰ ৰাতিপুৱা আৰু আবেলি কৰাব। সম্ভৱ নহলে এবাৰ কৰাব।

(৭) ভূগোল, সাহিত্য, আৰু সমাজ-বিজ্ঞান, স্বাস্থ্যনীতি ইত্যাদি বিষয়বোৰৰ পিৰিয়ড ভাগ চাফাই কাম, প্ৰাৰ্থনা আৰু শিল্প কামৰ পাছত কৰাব। ৩৫ মিনিট বা ৪০ মিনিটত বিষয়শিক্ষা দিব পাৰিব লাগে। আৱশ্যকবোধে ১ ঘণ্টা বা ২ ঘণ্টাও একে বিষয়কে শিক্ষা দিব পাৰে কিন্তু তেনে কৰিলে আমনি আহিব আৰু শৃঙ্খলা ভঙ্গ হব। হাতৰ কাম বা শিল্প কাম বা কৃষিৰ কাম অৰ্থাৎ কোনো এটিৰ উদ্যোগৰ আশ্ৰয় নোলোৱাকৈ কোনো বিষয়শিক্ষা দিব নালাগে। বিষয়শিক্ষা দিয়া আগ কথা নহয়। উদ্যোগৰ কাম পৰি-পাটিকে কৰাব পাছত সেই অভিজ্ঞতাৰ মাজেদি বিষয়শিক্ষা দিয়াৰ পৰিকল্পনা শিক্ষকে ভাবিব লাগিব, তাৰ টোকা লিখিব লাগিব আৰু বৰ্ত্তমান চলিত পাঠ্য পুথিৰ লগত সম্বন্ধ ৰাখিব লাগিব। মনত ৰাখিব লাগিব যে শিশুৰ মনত যেতিয়া কোনো বিষয়ৰ জ্ঞানৰ উদয় হয় তেতিয়া সাহিত্য, ভূগোল আৰু বুৰঞ্জী ইত্যাদি হিচাবে নহয়। বিষয় ভাগবোৰ আমাৰ কামৰ সুবিধাৰ বাবেহে আমি কৰি লৈছোঁ। একে সময়তে নানা বিষয়ৰ জ্ঞান শিশুৰ মনত উদয় হব পাৰে। বিষয় ভাগ সেই হিচাবে অস্বাভাৱিক কথা। ভূগোল, বুৰঞ্জী, সাহিত্য ইত্যাদি বিষয়ৰ জ্ঞান স্বাভাৱিকতে লৰা-ছোৱালীয়ে পাই যাব—সেইটোহে বিজ্ঞানসম্মত কথা।

(৬) একোটা একোটা বৰ্গৰ দায়িত্ব একজন একজন শিক্ষকৰ হাতত থাকিব লাগিব। বিষয় হিচাবে শিক্ষক দিলে কামত

অসুবিধা হব। এজন শিক্ষকব হাতত কেইবাটিও বৰ্গ থাকিব পাৰিব।

(৭) বহু শ্ৰেণী শিক্ষা প্ৰণালীব পদ্ধতি অনুসাৰে একনীয়া শিক্ষকে কেইবাটিও বৰ্গ একেলগে শিক্ষা দিয়াব কৌশল আৱিষ্কাৰ কৰিব লাগিব। এটা উদ্যোগৰ মাজেদি শিক্ষা দিব পাৰিলে বেছি সহজ হব।

———

তিতাবৰ প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰৰ পৰা পোৱা
ৰুটিন (পাঠ্য-ক্ৰম)

নং	বিষয়	সময়	মন্তব্য
১	প্ৰাৰ্থনা	• বজাৰ পৰা ১০-১৫	
২	চাফাই, কৃষি, শিল্পকাম	১০-১৫ ,, ,, ১১-১৫	
৩	সমন্বয় পাঠ	১১-১৫ ,, ,, ১২-৩০	
৪	আহাৰ আৰু জিৰণি	১২-৩০ ,, ,, ১	
৫	সমন্বয় পাঠ	১ ,, ,, ২-৩০	
৬	শাৰীৰিক ব্যায়াম খেলধেমালি	২-৩০ ,, ,, ৩	

পাঠ্যক্ৰম (সাধাৰণ)

	বিষয়	দৈনিক সময়	সোমবাৰ	মঙ্গলবাৰ	বুধবাৰ	বৃহস্পতিবাৰ	শুক্ৰবাৰ	শনিবাৰ	মন্তব্য
১	মাতৃভাষা	৪০ মিঃ	+	+	+	+	O	+	
২	সমাজ-বিজ্ঞান	৫০ ,,	+	O	+	+	+	O	
৩	সাধাৰণবিজ্ঞান	৩০ ,,	+	+	O	+	+	O	
৪	গণিত	৩০ ,,	+	+	+	+	+	O	
৫	চিত্ৰকলা	৩০ ,,	O	+	O	O	O	O	
৬	শাৰীৰিক ব্যায়াম	২০ ,,	O	+	O	O	+	O	
৭	কৃষ্টিকলা	৬০ ,,	O	O	O	O	O	+	
৮	হিন্দী,ইংৰাজী	২৫ ,,	+	+	+	+	+	+	

বিঃ দ্ৰঃ — ১ । বাৰৰ ঘৰত '+' এই চিনেৰে থকা আৰু 'O' এই চিনেৰে নথকা বুজাব ।

২ । ইংৰাজী আৰু হিন্দী শ্ৰেণীৰ বাবে ৩॥ বজালৈ শ্ৰেণী বহিব ।

৩ । গণিত আৰু মাতৃভাষা চাকাই বা জিৰণিৰ পিচতে হব ।

উদাৰবন্দ বুনিয়াদী প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ

দৈনিক পাঠ দানৰ কাৰ্য্যক্ৰম—১৯৫৫

৪ৰ্থ আৰু ৫ম বৰ্গ

বাৰ	১ম ঘণ্টা	২য় ঘণ্টা	৩য় ঘণ্টা	৪ৰ্থ ঘণ্টা	জিৰণি	৫ম ঘণ্টা	৬ষ্ঠ ঘণ্টা	৭ম ঘণ্টা	মন্তব্য
সোমবাৰ	সমূহীয়া "চাফাই" আৰু প্ৰাৰ্থনা	'চাফাই' আৰু স্বাস্থ্য: স্বাস্থ্য বিষয়ক জ্ঞান	"কাটাই" আৰু ধুনাই: উক্ত বিষয়-সমন্বিত জ্ঞান	চিত্ৰকলা আৰু সেই বিষয়ে জ্ঞান	"	আনুসঙ্গিক হাতৰ শিল্প তাৰ লগত সমন্বয় কৰি হিচাব সমাজ-বিজ্ঞান আৰু লেখা আৰু পঢ়া পাঠ দান	কৃষি বাগিচাৰ কাম তাৰ লগত সমন্বয় কৰি হিচাব, সমাজ বিজ্ঞান আৰু লেখা পঢ়া পাঠ দান	দিনলিপি (Diary)	
মঙ্গলবাৰ	"	"	"	বিশেষ পঠন	"	সূত্ৰযজ্ঞ	নক্সা আৰু মেপ অঙ্কন আৰু নিৰীক্ষণ	আবৃত্তি, সঙ্গীত, অভিনয় ইত্যাদি	
বুধবাৰ	"	"	"	চিত্ৰকলা	"	আনুসঙ্গিক হাতৰ শিল্প আৰু তৎসমন্বিত জ্ঞান সমাজ-বিজ্ঞান আৰু লেখা পঢ়া	আলোচনা বাতৰি বা কিতাপ পঢ়া	দিন-লিপি	
বৃহস্পতিবাৰ	"	"	"	বিশেষ পঠন	"	সূত্ৰ-যজ্ঞ	কৃষি-বাগিচাৰ কাম তৎসমন্বিত হিচাব আৰু সমাজ-বিজ্ঞান লেখা পঢ়া	আবৃত্তি সঙ্গীত অভিনয় ইত্যাদি	
শুক্ৰবাৰ	"	"	"	"	"	আনুসঙ্গিক হাতৰশিল্প তৎসমন্বিত জ্ঞান: হিচাব সমাজ-বিজ্ঞান আৰু লেখা পঢ়া	নকচা: মেপ অঙ্কন আৰু নিৰীক্ষণ	দিনলিপি	
শনিবাৰ	"	সামূহিক চাফাই	সমদল ব্যায়াম (২০ মিঃ) বহি-ভ্ৰমণ বা সংস্কৃতি মূলক সভা	সূত্ৰ-যজ্ঞ	"				

(উদাহৰণ)

দৈনিক পাঠদানৰ কাৰ্য্যক্ৰম ১৯৫৫ ইং

প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় বৰ্গ

বাৰৰনাম	প্ৰথম ঘণ্টা ১০-৩০-১০-৫৫	দ্বিতীয় ঘণ্টা ১০-৫৫-১১-২৫	তৃতীয় ঘণ্টা		চতুৰ্থ ঘণ্টা	জিৰণি	পঞ্চম ঘণ্টা	ষষ্ঠ ঘণ্টা	মন্তব্য
সোমবাৰ	সামূহিক 'চাফাই' আৰু প্ৰাৰ্থনা	চাফাই আৰু স্বাস্থ্য সমন্বিত জ্ঞান	কাটাই ধুনাই	কাটাই, ধুনাইৰ সমন্বিত হিচাব লিখন আৰু পঠন	আনুসঙ্গিক হাতৰ-কাম আৰু তাৰ সমন্বয়ত জ্ঞান	,,	কৃষি, বাগিচাৰকাম তৎসহায়ত জ্ঞান হিচাব, লেখা-পঢ়া	দিনলিপি	ছুটিৰ শেষত শিশুৰআগ্ৰহ সময় আৰু ঋতুৰ সুযোগত খেলধেমালি
মঙ্গলবাৰ	,,	,,	,,	,,	সহজ গল্পঃ—সমাজবিজ্ঞান লিখন আৰু পঠন	,,	চিত্ৰ কলা	আবৃত্তি নাট্যাভিনয় শিক্ষা গল্প কথোপ-কথন বা বাগিচাৰ কাম	
বুধবাৰ	,,	,,	,,	,,	বিশেষ পাঠ (লিখন আৰু পঠন)	,,	কৃষি বাগিচাৰকাম তৎসহায়ত জ্ঞান হিচাব, লেখাপঢ়া	দিনলিপি	
বৃহস্পতি	,,	,,	,,	,,	সমাজবিজ্ঞান গণিত সাধাৰণজ্ঞান ইত্যাদি	,,	চিত্ৰ কলা	আবৃত্তি নাট্যাভিনয় শিক্ষা বা বাগিচাৰ কাম	
শুক্ৰবাৰ	,,	,,	যজ্ঞ-সূত্ৰ	,,	বিশেষ পাঠ (লিখন আৰু পঠন)	,,	কৃষি, বাগিচাৰকাম তাৰ সহায়ত জ্ঞান হিচাব, লেখা পঢ়া	দিনলিপি	
শনিবাৰ	,,	,,	কাটাই	,,	কৃষ্টি-সভা				

ছুধনৈ প্রশিক্ষণ কেন্দ্র
বিষয়জ্ঞানৰ ক্রম

বৰ্গৰ নাম	কাৰ্য্যদিনৰ মুঠ সংখ্যা		চাকাই	প্ৰাৰ্থনা আলোচনী	কটাই	মাতৃ ভাষা	সমাজ বিজ্ঞান ভূগোল বুৰঞ্জী	গণিত হিচাব	সাঃ বিজ্ঞান কৃষি বিজ্ঞান	চিত্ৰকলা	খেল ধেমালি
৪ৰ্থ বৰ্গ	২০০ দিন	দৈনিক	১৫ মিঃ	১৫ মিঃ	৩০ মিঃ	৫০ মিঃ	৫৫ মিঃ	৫০ মিঃ	১ ঘণ্টা	৩০ মিঃ	৩০ মিঃ
		সাপ্তাহিক	১৷৷ ঘণ্টা	১৷৷ ঘণ্টা	৩ ঘণ্টা	৫ ঘণ্টা	৪-৫ মিঃ	৪ ঘঃ ১০ মিঃ	৬ ঘণ্টা	২ ঘণ্টা	,,
৩য় বৰ্গ	২০০ দিন	দৈনিক	১৫ মিঃ	,,	,,	১ ঘণ্টা	৩০ মিঃ	৪০ 'মঃ	৪০ মিঃ	,,	,,
		সাপ্তাহিক	১৷৷ ঘণ্টা	,,	,,	৬ ঘণ্টা	২ ঘণ্টা	৪ ঘঃ ১০ মিঃ	৪ ঘণ্টা	,,	,,
২য় বৰ্গ	২০০ দিন	দৈনিক	২০ মিঃ	,,	,,	৪০ মিঃ	,,	৩০ মিঃ	৩০ মিঃ	২০	,,
		সাপ্তাহিক	২ ঘণ্টা	,,	,,	৪ ঘণ্টা	,,	২৷৷ ঘণ্টা	২৷৷ ঘণ্টা	১-২০	,,
১ম বৰ্গ	২০০ দিন	দৈনিক	৩০ মিঃ	,,	,,	৩০ মিঃ	২০ মিঃ	২০ মিঃ	২০ মিঃ	২০ মিঃ	
		সাপ্তাহিক	৩ ঘণ্টা	,,	,,	৩ ঘণ্টা	১৷৷ ঘণ্টা	২ ঘণ্টা	১-৪০	১৷৷ ঘণ্টা	

শিক্ষক—শ্ৰীখগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ৰয়
কোকল বুনিয়াদী বিদ্যালয়

বিঃ দ্ৰষ্টব্য—ছুধনৈৰ অন্তৰ্গত কোকল বুনিয়াদী পাঠশালাত এই সময়ত ৫ম বৰ্গ হৈ উঠা নাই।
[মোঃ ইব্ৰাহিম আলি সহকাৰী এচিষ্টেণ্ট চব ইন্সপেক্টৰ মহোদয়ৰ সৌজন্যত পোৱা হৈছে।]

ভূথনৈ কেন্দ্ৰ

দৈনিক

৫৪ চন।

৪ৰ্থ ৩য় ২য় ১ম বৰ্গ

বাৰ	১১-১৫	১১-১৫-৩০	১১-৩০-১২	১১-১২-৩০	১২-৩০	১২-৩০-২ বজালৈ		২-৩ লৈ	৩-৪
সোমবাৰ	চাফাই	প্ৰাৰ্থনা	সূত্ৰ যজ্ঞ	কৃষি বাগিচা	গণিত মোঃ	মাতৃভাষা, লিখন, পঠন		ভূগোলবুৰঞ্জীসমাজ বিজ্ঞানস্বাস্থ্যবিজ্ঞান	ড্ৰইং খেল ধেমালি
মঙ্গলবাৰ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
বুধবাৰ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
বৃহস্পতি	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
শুক্রবাৰ	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,	,,
শনিবাৰ	,,	,,	,,	,,					

শিক্ষক– শ্ৰীখগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ৰায়.

স্কিম

(১) শিক্ষকসকলে পাঠ্য পুথিৰ পাঠবোৰ তিনি ভাগত ভগাই ললে সুবিধা হব। প্ৰকৃতি, সমাজ আৰু হাতৰকাম (শিল্প বা কৃষিকাম) এই তিনি প্ৰকাৰ ভাগত আটাইবোৰ বিষয়ৰ আটাইবোৰ পাঠ ভাগ কৰি লব। এই অৰ্থে পাঠ্য পুথিৰপৰা পাঠবোৰ বাছি লব। বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰে লিখা পাঠ্য পুথি ওলালে শিক্ষকসকলৰ সুবিধা হব; কিন্তু যেতিয়ালৈকে নতুন পাঠ্য পুথি নোলায় তেতিয়ালৈকে শিক্ষক সকলে স্কিম কৰোঁতে যথেষ্ট বেগ পাব লাগিব। চিন্তা কৰি কাম কৰিলে ৰেছি টান নাপাব—ক্ৰমে অভ্যাসত পৰিণত হব। বৰ্ত্তমান অভ্যাস পৰিত্যাগ কৰিবলৈ যত্নবান্ হব লাগিব।

প্ৰাৰ্থনা, জাতীয় পতাকা উত্তোলন, সামাজিক, সাংস্কৃতিক আৰু শিক্ষামূলক অনুষ্ঠান আদিৰ আয়োজন, শিক্ষামূলক ভ্ৰমণ, বনভোজ, আলোচনী চলোৱা, সমবায় সমিতি পতা ইত্যাদি সকলোবোৰ বিষয় পাঠ্যপুথিৰ পাঠৰ লগত সামঞ্জস্য ৰক্ষা কৰি স্কিম কৰি লব।

(২) প্ৰত্যেক দিনৰ পাঠৰ টোকা শিক্ষকে স্কুললৈ অহাৰ আগতে লিখি লৈ আহিব। টোকা নিলিখাকৈ বা পূৰ্ব্বতে পাঠবোৰৰ কথা নভৱাবৈ শিক্ষা দিব নোৱাৰিব।

(৩) এবিধ হাতৰ কামৰ মাধ্যমত আটাইবোৰ বিষয় শিকাবলৈ আৱশ্যকীয় কৌশল শিক্ষকে আবিষ্কাৰ কৰিব

লাগিব—এইকথা আগতে কোৱা হৈছে। হাতৰ কামৰ লগত পঠনীয় বিষয়ৰ সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিব পাৰিলে বিষয় শিক্ষা পুৰণি পদ্ধতিৰ সহায়ত দিব পাৰিব, কিন্তু কল্পনাৰ সহায়ত হাতৰ কামৰ অভিজ্ঞতা নোহোৱাকৈ কোনো বিষয় শিক্ষা দিব নোৱাৰিব।

আহেৰ্কীয়া আঁচনি (উদাৰবন্দ)

৫ম বৰ্গ

মাহ—জানুৱাৰী আৰু ফেব্ৰুৱাৰী—১৯৫৫ ইং

(শ্ৰীপ্ৰমোদ চন্দ্ৰ গগৈ বি, এ, চব্ ইন্স্‌পেক্টৰ মহোদয়ৰ সৌজন্যত পোৱা ।)

চাফাই

সমন্বিত জ্ঞান

(ক) ব্যক্তিগত :—ব্যক্তিগত চাফাই পৰীক্ষা। দাঁত, নখ ইত্যাদি পৰিষ্কাৰ ৰখা। গা ধোৱা, নিজৰ পিন্ধা সাজপাৰৰ যত্ন লোৱা। নিৰ্দ্দিষ্ট ঠাইত শৌচ প্ৰস্ৰাৱ কৰা ইত্যাদি।

(খ) সামূহিক :—পুখুৰীৰ পাৰ পৰিষ্কাৰ কৰা। জাবৰ আদিৰে পঁচন সাৰ কৰা, মলমূত্ৰ ত্যাগৰ ঠাই কৰা। পাঠশালাৰ চাফ্‌চিকুণতাৰ ব্যৱস্থা কৰা।

(গ) সমন্বিত জ্ঞান :—আকস্মিক দুৰ্ঘটনা, সামূহিক চাফাইৰ মাধ্যমেৰে বিস্তৃত আলোচনা।

মলমূত্ৰ কেনেকৈ সাৰত পৰিণত কৰিব পাৰি। টাই-ফয়েড ৰোগৰ লক্ষণ, ব্যাপকতা আৰু প্ৰতিকাৰ।

কাটাই

সমন্বিত জ্ঞান

(ক) কাটাই—ব্যৱহাৰিক :—মুঠ কপাহ খৰচ /১। সেৰ। টাকুৰী ঘণ্টাত সূতাকটাৰ গড় ১০০ টাঁৰ। ধুনাইৰ

কামত "পিঞ্জন"ৰ ব্যৱহাৰ। ওপৰ শ্ৰেণীত যোৱা কামত সহায় কৰা।

গুৱাহাটীতাঁতৰ বিশেষ বিশেষ সজুঁলি আৰু অংশ বোৰৰ নাম আৰু ব্যৱহাৰ।

উৎপাদিত মুঠ সূতা প্ৰতিজনৰ ২ গুণ্ডি।

যঁতৰৰ প্ৰাথমিক ব্যৱহাৰ।

(খ) গণিত—সূতাৰ নম্বৰ উলিওৱাৰ পুনৰ আলোচনা। গড় উলিওৱা, ঐকিক, দশমিক আৰু ভগ্নাংশৰ অঙ্কৰ পুনৰালোচনা।

সৰল সাংকেতিক, কামৰ মাধ্যমত সমানুপাতৰ ব্যৱহাৰ। আয়তক্ষেত্ৰ, বৰ্গক্ষেত্ৰ, ত্ৰিভুজক্ষেত্ৰ আৰু বৃহত্তৰ অঙ্কন আৰু পুনৰালোচনা।

(গ) মাতৃভাষা :—শিল্প আৰু বৈজ্ঞানিক তথ্য। বহুত সহজ সহজ পাঠ্য পুথিৰ পঠন, অনুশীলন আৰু শিশু আলোচনী আদি পঠন।

ভাবাৰ্থ উলিওৱা, ব্যৱসায়ী চিঠি-পত্ৰ লিখাৰ অভ্যাস আৰু পুনৰালোচনা।

মনি-অৰ্ডাৰ ফৰ্ম পূৰণ কৰিবলৈ শিকা। প্ৰত্যেক কামৰ পূৰ্ণ বিবৰণী লিখিবলৈ শিকা।

সাহিত্যৰ ৰস উপলব্ধি কৰাৰ চেষ্টা; দিনলিপি, শ্ৰুত-লিপি, ব্যাকৰণ, লিঙ্গ, বচন, ক্ৰিয়াৰ কাল ইত্যাদিৰ পুনৰালোচনা।

(ঘ) সমাজ বিজ্ঞান :—লোকেলবোৰ্ড আৰু মিউনিচিপাল বোৰ্ড। প্ৰাদেশিক শাসনতন্ত্ৰৰ আলোচনা। পৃথিবীৰ দুটি গতি, ঋতু পৰিবৰ্ত্তন, ভাৰতৰ মেপ অঙ্কন আৰু কপাহ উৎপন্ন হোৱা স্থান নিদৰ্শন।

ভাৰত আৰু পাকিস্থানৰ গঠন। অসম আৰু ভাৰতৰ জলবায়ু।

ঐতিহাসিক কাহিনী—বুদ্ধদেৱ আৰু বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ তিৰোভাৱ। ভাৰতত ইচ্লাম ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ। বৃটিছ ৰাজত্বৰ পাতনি আৰু ভাৰতবৰ্ষ স্বাধীন হোৱাৰ কাহিনী।

অসমৰ জাতীয় উৎসৱ :—বিহু পালন।

কৃষি

সমন্বিত জ্ঞান

(ক) কৃষি :—

ব্যৱহাৰিক—বাগিচাত পানী দিয়া। আৱশ্যক হ'লে সাৰ দিয়া।

ৰহৰ আৰু নেমু গছৰ যত্ন লোৱা।

(খ) মাটিৰ শ্ৰেণী বছা :—

কেনে মাটিত কি কি খেতি উৎপন্ন হয়।

এঠালেতীয়া মাটিক শাক পাচলিৰ খেতিৰ উপযোগী কৰাৰ উপায়।

বৈজ্ঞানিক সাৰ, শস্যৰ অনিষ্টকাৰী পোকৰ বিষয়ে পুনৰালোচনা।

শস্যৰ পৰ্য্যায়—ক্রমে চহ কৰা আৰু তাৰ ফলাফল। গাছ গছনি আমাৰ কিয় উপকাৰী? পুনৰালোচনা—কৃষি কামৰ মাহেকীয়া বিৱৰণী।

(গ) বাগিচাৰ নক্সা :—

অঙ্কন আৰু পুনৰাবৃত্তি। স্কেলৰ ব্যৱহাৰ :—পেন্সিলৰ সহায়ত স্কুলঘৰৰ ছবি। বাল্‌টী, মগ আৰু নালথকা কোদালৰ ছবি অঙ্কন আৰু পুনৰালোচনা দুইঠেঙীয়া প্ৰাণীৰ অঙ্কনৰ চেষ্টা।

দৃশ্য পট অঙ্কনৰ আৰম্ভনী।

(ঘ) (ক) বহিৰ্ভ্ৰমণ (১ দিন)

(খ) প্ৰকৃতি পাঠ—নৈ আৰু বজাৰ পৰ্য্যবেক্ষণ।

(গ) সংস্কৃতি সভা – (২ দিন)

(ঘ) উৎসৱ পালন—১৫ আগষ্ট, ২৬ জানুৱাৰী, ২ অক্টোবৰ আৰু গান্ধীজীৰ মৃত্যু দিবস পালন।

(ঙ) সমাজ সেৱাৰ কাম—১ দিন

(চ) বৰ্গৰ উপযোগী অইন অইন পুথি পঢ়া।

ভিন্ ভিন্ শিল্প, গান্ধী-মেলা আৰু প্ৰদৰ্শনীলৈ নানাপ্ৰকাৰ শিল্প কাম কৰা।

মাহেকীয়া পৰিকল্পনা

৪র্থ বর্গ (উদাৰবন্দ)

মাহ - ফেব্ৰুৱাৰী—১৯৫৫ ইং

চাফাই

ব্যক্তিগত—ব্যক্তিগত চাফাই; দৈনিক দাঁত, মুখ, নখ, চুলিৰ চাফ্‌চিকুণতাৰ পৰীক্ষা।

সাজপাৰৰ চাফ্‌চিকুণতাৰ প্ৰতি লব লগা যত্ন।

সমূহীয়া—ঘৰ, চোতাল, বাৰান্দা আৰু পদূলি চাফচিকুণকৈ ৰখাৰ অভ্যাস আৰু জ্ঞান। পাঠাগাৰৰ পিছ পিনে আৰু পুখুৰী আদি চাফ্‌ কৰিবলৈ শিকা আৰু পুনৰ আলোচনা।

সমন্বিত জ্ঞান—পুনৰালোচনা—মানৱ দেহৰ ভিন্ ভিন্ অঙ্গ প্ৰত্যঙ্গৰ কাম সম্পৰ্কে সাধাৰণ ধাৰণা।

শৌচ-প্ৰস্ৰাৱ কেতিয়া আৰু কেনেকৈ কৰিব লাগে।

কেতিয়া আৰু কিয় খাব লাগে? খাদ্যৰ উপাদান।

ব্যৱহাৰিক

(ক) চন্দিওয়া, ধুনা আৰু পাঁজি কৰা (তুলা /১ সেৰ)

(খ) টাকুৰীত সূতা কটা।

(গ) গড়ে ৩০ মিনিটত ৩২ ৰ পৰা ৩৬ টাঁৰলৈ হব।

(ঘ) সূতাৰ নম্বৰ, গড়ে ১৪ নং পৰ্য্যন্ত কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব।

সমন্বিত জ্ঞান

গণিত

(ক) ভগ্নাংশৰ—$\frac{1}{8}$, $\frac{3}{8}$, $\frac{1}{2}$ ৰ যোগ, বিয়োগৰ পুনৰালোচনা।

(খ) লঘূকৰণ, গড় নিৰ্ণয় প্ৰভৃতিৰ পুনৰালোচনা।

মাতৃভাষা—(ক) বৈজ্ঞানিক নিৰীক্ষণ সম্পৰ্কীয় সৰল পাঠ থকা পাঠ্যপুথি পঠন আৰু শব্দৰ ভঁৰাল বৰ্দ্ধন।

(খ) আবৃত্তি, দিনলিপি, বাক্য-ৰচনা, চিঠি লিখা আৰু শ্ৰুতলিপি।

সমাজ-বিজ্ঞান—(১) ভূগোল :—

(ক) ভাৰতৰ সাধাৰণ ধাৰণা।

(খ) পুনৰালোচনা—প্ৰদেশৰ জিলাসমূহ আৰু মহকুমা শিল্প সম্পৰ্কীয় জ্ঞান; যাতায়াতৰ পথসহ তীৰ্থস্থান আৰু প্ৰধান ঠাই আদি শিকা।

(গ) পৃথিৱীৰ প্ৰধান সমুদ্ৰ পথ :—

ভাৰতবৰ্ষৰপৰা ইউৰোপ, আমেৰিকা, অষ্ট্ৰেলিয়া, আফ্ৰিকা আদিলৈ যোৱা-অহাৰ পথ।

(ঘ) বুৰঞ্জী :—

বুদ্ধদেৱৰ ধৰ্ম্ম প্ৰচাৰ আৰু জীৱনী।

কৃষি

ব্যৱহাৰিক

কৃষি—(ক) বেঙেনাৰ গছত 'লু' বন্ধা।

(খ) বাগিচা অটাই ৰখা আৰু পানী দিয়া।

(গ) বাগিচাৰ কবি আদি বিক্রিকৰা আৰু হিচাব ৰাখিবলৈ শিকা।

সমন্বিত জ্ঞান

সাধাৰণ বিজ্ঞান—(ক) ফুল আৰু তাৰ ভিন্ ভিন্ অংশ সম্পৰ্কে জ্ঞান।

(খ) পুনৰালোচনা।

চিত্র-কলা—পেঞ্চিলেৰে বাগিচাৰ শাক পাচলি আদিৰ ছবি আঁকিবলৈ শিকা।

কোনো প্রণালীৰ ছবি আঁকিবলৈ যত্ন কৰা।

বিবিধ—(১) সংস্কৃতি সভা (২ দিন)

(২) বহিভ্ৰ্মণ (১ দিন)

(৩) সামাজিক কাম (১ দিন)

(৪) উৎসৱ—শিৱৰাত্রি সম্পৰ্কে আলোচনা।

(৫) বিশেষ পঠন

পাঠ্যপুথিৰ পৰা নিজৰ দেশক যি সকলে ভাল পাইছিল যেনে (১) দেশভক্ত ফুকন, (২) কৰ্ম্মবীৰ নবীন ৰৰদলৈ, (৩) লাচিত ৰৰফুকন, (৪) দেশবন্ধু চিত্তৰঞ্জন দাস, (৫) ঋষি অৰবিন্দ, (৬) সতী জয়মতী।

(৬) প্রকৃতি পাঠ (১ দিন)।

মাহেকীয়া আঁচনি (উদাৰবন্দ)

২য় বৰ্গ

মাহ—জানুৱাৰী আৰু ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৫৫ ইং

চাফাই

সমন্বিত জ্ঞান

ব্যক্তিগত—দাঁত, নখ, চুলি, লেতেৰা সাজপাৰ চাফ চিকুণকৈ ৰখা ইত্যাদি।

চাফ চিকুণতা সম্পৰ্কে পূৰ্ব্ব-জ্ঞান।

সামূহিক—বৰ্গ, বাৰান্দা, পিৰালি, পাঠশালাৰ পিছফাল চাফাকৈ ৰখা আৰু জাৱৰবোৰ পঁচন সাৰৰ গাঁতত ৰখাবলৈ শিকা।

সমন্বিত জ্ঞান—মাখিৰ অপকাৰিতা সম্পৰ্কে জ্ঞান, কলেৰা, টাইফয়েড আদিৰ আলোচনা আৰু পুনৰালোচনা।

কাটাই

সমন্বিত জ্ঞান

ব্যৱহাৰিক—কপাহ চন্দিওৱাৰ পৰা পাঁজি বাচিবলৈ শিকালৈকে চৰ্চ্চা আৰু জ্ঞান।

দ্বিতীয় পদ্ধতিত সূতাকটা, শক্তি আৰু সমতাৰ পিনে লক্ষ্য ৰখা।

পদ্ধতিমূলক ভাৱে সূতাকটাৰ অভ্যাস কৰা।

মাহেকীয়া আঁচনি (উদাৰবন্দ)

১৭ ডিচেম্বৰৰ পৰা ৩১ ডিচেম্বৰলৈ

— তৃতীয় বৰ্গ —

চাফাই	'কাটাই'	কৃষি-কৰ্ম্ম বাগিচাৰ কাম	সামাজিক কাম	প্ৰকৃতি পাঠ
(ক) ব্যক্তিগত চাফ চিকুণতাৰ পৰীক্ষা। (দৈনিক) (খ) সামূহিক 'চাফাই ঘৰ, বাৰান্দা, চোতাল প্ৰভৃতি (গ) পদূলি আৰু চৌহদৰ ওচৰৰ জ্বাবিবন কটা (২ দিন) উক্ত বিষয়ৰ সহায়ত জ্ঞান-দান!	(ক) চাপাই, ধুনাই আৰু পাঁজি ৰাটা। তিনিপোৱা কপাহ—(পাঁচ দিন) (খ) টাকুৰিত কটা (৬ দিন) (গ) গতি নিৰূপন:— আধা ঘণ্টাত—২৫ টাৰ [ঘ] সূতাৰ নম্বৰ গড়ে ১০ উক্ত বিষয়ৰ সমন্বয়ত জ্ঞান দান।	[ক] গছ পুলিত পানী [খ] নিৰানি [গ] কবি খেতিত সাৰ দিয়া [ঘ] আলু তলি নিকোৱা। [ঙ] খেতিৰ অনিষ্ট-কাৰী পোক—তাৰ প্ৰতিকাৰ উক্ত বিষয় সমন্বয়ত জ্ঞান দান।	[ক] কৃষ্টি সভা [১ দিন] [খ] খেল-ধেমালী, সমদল ব্যায়াম প্ৰভৃতি	[ক] কেন্দ্ৰৰ বাগিচা নিৰীক্ষণ [২ দিন] [খ] ওচৰত থকা থানা, ডাকঘৰ আদি নিৰীক্ষণ

গণিত—পাঁজিৰ সংখ্যা, টাঁৰৰ সংখ্যা আৰু সময়ৰ পৰিমাণৰ দ্বাৰা পূৰণ অঙ্ক শিকা আৰু তোলা, ছটাক আদিৰ জ্ঞান আৰু আৰ্য্যা শিকা; দিন-ৰাতি সম্পৰ্কে আলোচনা পয়চা, অনা আৰু টকাৰ পুনৰালোচনা।

মাতৃভাষা—সূতাকটা, কৃষিকৰ্ম্ম আদিৰ বিৱৰণ লিখিবলৈ শিকা। সাধাৰণ চমু গল্প কোৱা আৰু লিখা। সহজ কবিতাৰ আবৃত্তি আৰু সহজ পাঠৰ স্পষ্ট উচ্চাৰণ সহকাৰে পঠনৰ অভ্যাস। শ্ৰুতলিপি আৰু তাৰিখসহ দিনলিপি লিখাৰ অভ্যাস। গান্ধীজীৰ বিষয়ে আলোচনা আৰু ৩০ জানুৱাৰীৰ ঘটনা।

সাধাৰণ জ্ঞান আৰু সমাজ বিজ্ঞান—ৰামায়ণৰ গল্প, গাঁৱৰ উৎপন্ন বস্তু, খোৱাপানী আৰু বস্ত্ৰ উৎপাদন কেনেকৈ হয়। গান্ধী প্ৰদৰ্শনী সম্পৰ্কে আলোচনা। বেদ কোৰাণৰ গল্প।

কৃষি

সমন্বিত জ্ঞান

চিত্ৰ-কলা—ফুলৰ সহায়ত ৰংপৰিচয়, নিজৰ বাগানৰ কোনো শাকপাঁচলিৰ ছবি অঙ্কন।

ব্যৱহাৰিক—শাক-পাঁচলি আৰু গছ-পুলিত পানী দিয়া, নিকাই দিয়া, অনিষ্টকাৰী পোক-পৰুৱা ধ্বংস আৰু গছ পুলি "চাকাই" ইত্যাদি।

বুদ্ধিসম্বন্ধীয় জ্ঞান—

কামৰ মৌখিক বিৱৰণ।

গছৰ অংশৰ পৰিচয়, আৰু অংশবোৰৰ নাম আৰু কামৰ বিষয়ে জ্ঞান দান, পুনৰালোচনা আৰু পঁচনসাৰৰ বিষয়ে পুনৰালোচনা।

বিবিধ—

ভ্ৰমণ। সম্ভৱ হলে ওচৰৰ সুন্দৰ আৰু বিখ্যাত ঠাইলৈ লৈ যোৱা আৰু পৰিচয় কৰোৱা।

সাংস্কৃতিক সভা

খেল-ধেমালি, সমদল, ব্যায়াম, অভিনয়, আবৃত্তি ইত্যাদি।

মাহেকীয়া পৰিকল্পনা

১ম বৰ্গ (উদাৰবন্দ)

মাহ—ফেব্ৰুৱাৰী ১৯৫৫ইং

চাফাই

সমন্বিত জ্ঞান

ব্যক্তিগত—দাঁত, নখ, চুলি কিতাপ, বহী আৰু পিন্ধা কানি কাপোৰ পৰিষ্কাৰ ৰখা।

সামূহিক—বৰ্গ বহাৰ আসন, স্কুলৰ বেৰ আৰু চৌহদৰ ঠাই সাৰি পচন সাৰৰ গাঁতত পেলাবলৈ শিকা ইত্যাদি।

স্বাস্থ্য বিজ্ঞান—দাঁত, নখ, চুলি আৰু পিন্ধা সাজপাৰ লেতেৰা হৈ থাকিলে তাৰ পৰা কি ক্ষতি হব পাৰে তাৰ বিষয়ে আলোচনা। পায়খানা আৰু পেচাব খানাৰ ব্যৱহাৰ। পাঠশালাত পানীৰ বাবে লবলগা তত্বাৱধান।

তাৰ লগত সমন্বয় কৰি জ্ঞান দান

ব্যৱহাৰিক—হাতেৰে কপাহ চন্দিওৱা, নেওথনীৰে কপাহ নেওথা, ধুনা আৰু পাঁজি কৰা।

সূতাকটাৰ সময়ত সূতাৰ সমতা ৰক্ষা কৰা।

চেৰেকীত পদ্ধতি লগাই সূতা লোৱা।

অঙ্ক—পাঁজি আৰু টাঁকৰ সহায়ত বা কপাহৰ গুটিৰ সহায়ত সহজ আৰু কঠিন যোগ-বিয়োগ আৰু মৌখিক অঙ্কৰ সহায়ত শিশুৰ মানসিক চিন্তাৰ বিকাশ-সাধন কৰা।

মাতৃ-ভাষা—সূতাকটাৰ বিভিন্ন যন্ত্ৰপাতি, সা-সাজুলিৰ নাম। শিশুৰ শব্দৰ ভঁৰাল বঢ়োৱাৰ চেষ্টা আৰু পুনৰালোচনা।

সমাজ বিজ্ঞান—স্থানীয় ঐতিহাসিক আলোচনা।
আৰ্য্য আৰু আৰ্য্য জাতিৰ গল্প। ৰামায়ণৰ গল্প।

ব্যৱহাৰিক—বাগিচাৰ গছপুলিৰ তত্বাৱধান, পানী দিয়া আৰু নিকাই দিয়া।

কৃষি

কৃষিৰ সমন্বয় কৰি জ্ঞানদান

সাধাৰণ জ্ঞান—স্থানীয় বজাৰত কি কি শাকপাচঁলি পোৱা যায়।
বাহিৰৰ পৰা কি কি শাকপাচঁলি আমদানী হয়।
ভিন ভিন্ ঋতুত কি কি শাকপাচঁলি উৎপন্ন হয়।

বিবিধ—(১) বহিভ্ৰমণ ১ দিন
(২) প্ৰকৃতি নিৰীক্ষণ ১ দিন
(৩) সাংস্কৃতিক সভা ৩ দিন
(৪) চিত্ৰকলা ৫ দিন
(৫) বিশেষ পঠন—পৰীৰ গল্প, সাধু কথা, জীৱজন্তুৰ গল্প, নিৰ্দ্দিষ্ট পাঠ্যপুথিৰ পুনৰালোচনা।

দিন-লিপি [ডায়েৰী]

২য় বৰ্গৰ পৰাই ল'ৰাছোৱালীয়ে দিন-লিপি লিখিব লাগিব। যদি নিতান্ত নোৱাৰে ৩য় বৰ্গৰ পৰাই দিন-লিপি লিখিব।

লিখা কামৰ প্ৰয়োজন যেতিয়া বোধ কৰিব তেতিয়া লিখিবলৈ শিকিব। সম্প্ৰতি পুৰণি পদ্ধতিত অক্ষৰ পৰিচয় কৰাব লাগিব কিন্তু তলত লিখা কথা কেইটি মনত ৰাখিব।

পঢ়িবলৈ আৰু লিখিবলৈ তিনি প্ৰকাৰে শিকাব পাৰি—

(১) অক্ষৰানুক্ৰমিক ধৰণে

(২) শব্দানুক্ৰমিক ধৰণে

আৰু (৩) বাক্যানুক্ৰমিক ধৰণে এই তিনি প্ৰকাৰ পদ্ধতিৰ ভিতৰত—বাক্যানুক্ৰমিক পদ্ধতিটোৱেই বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰ গৃহীত পদ্ধতি।

(১) ক—অক্ষৰানুক্ৰমিক

(২) কপাহ—শব্দানুক্ৰমিক

(৩) কপাহ গছ—বাক্যানুক্ৰমিক।

কপাহৰ খেতি, কপাহ গছ, কপাহৰপৰা কাপোৰ হয়, কপাহ গাৰো পাহাৰত হয়, ইত্যাদি প্ৰকাৰ বাক্যৰপৰা অক্ষৰ পৰিচয় কৰাই লৈ লিখিবলৈ শিকাব। এই ধৰণৰ চাৰ্ট তৈয়াৰ কৰি বেৰত আঁৰি থব লাগে।

কেই গজ সূতা কটা হ'ল? এই বাক্যটোৰপৰা অক্ষৰ পৰিচয় হব। পুনঃ গণিতৰ শিক্ষাও দিব পাৰিব লাগিব।

গাৰোপাহাৰত কপাহৰ খেতি হয়। এই বাক্যটোৰপৰা অক্ষৰ পৰিচয় হয়, লিখিবলৈ শিকোৱা হয় আৰু ভূগোলৰ জ্ঞান হয়। বাগিচাত কৃষি কামৰ উদ্যোগত কপাহৰ খেতি কৰিলে বুজিবলৈ বেছি সুবিধা হয়। প্ৰয়োজনীয়তা কৃষিৰ অভিজ্ঞতা আৰু নতুন কথা জানিবৰ আগ্ৰহ বা কৌতুহলৰ সুবিধা লৈ শিক্ষাদান কাৰ্য্য চলাব লাগিব।

ক, খ, গ, ঘ, ঙ—অক্ষৰানুক্ৰমিক পদ্ধতি বাক্যানুক্ৰমিক পদ্ধতিৰে শিকাৰ পাছত শিকাব লাগিব। অনুৰূপ পাঠ্যপুথি ক্ৰমে ওলাব। লিখিব পৰা হোৱামাত্ৰকে লৰাক দিন-লিপি ৰাখিবলৈ দিব।

দিন-লিপি ৰাখিলে—ল'ৰাৰ চিন্তা সংযত হব। ৰচনা লিখিবলৈ শিকিব, বিষয়বস্তুৰ জ্ঞান হব, নিজৰ জীৱনত কৰিবলগীয়া কামৰ প্ৰতি স্পৃহা জন্মিব বা লৰাছোৱালীৰ কৰ্ত্তব্যজ্ঞান বাঢ়িব। গোটেই জীৱনটো এটা শৃঙ্খলা আৰু নিয়মৰ মাজেদি চলাই নিবলৈ এটা অভ্যাস সৰুৰে পৰাই জন্মিব।

বৰ্ত্তমান সময়ত শিক্ষকে ন পুৰণি উভয় পদ্ধতিৰ সংমিশ্ৰণত বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰচলন কৰিব লাগিব। শিক্ষকে সন্দিগ্ধ মন পৰিত্যাগ কৰিব। শিক্ষকতা কামত শিক্ষকে মন বহুৱাব লাগিব। ক্ৰমে পদ্ধতিৰ উন্নতি হব।

বুনিয়াদী বিত্থালয় গঠন আৰু তাৰ সামগ্ৰী

তিতাবৰ প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰৰ পৰা লোৱা

এখন বুনিয়াদী বিত্থালয়ৰ কাৰণে কমকৈও তিনিবিঘা মাটি লাগে। যথাস্থানত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যানুপাতে এটি স্বাস্থ্যকৰ ঘৰ, প্ৰস্ৰাৱখানা আৰু পায়খানা থাকিব। এখন উত্থান আৰু এখনি শাক-পাঁচলিৰ বাগিচা থাকিব।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বহিবৰ কাৰণে ঢৰা আৰু লিখিবৰ কাৰণে এফুট ওখ ডেস্ক ব্যৱহাৰ কৰিব। শিক্ষকৰ কাৰণে চকী, মেজ, বোৰ্ড, এটা আলমাৰি, ঘড়ী, মেপ গ্লোব অপৰিহাৰ্য্য। ইয়াৰ উপৰিও আৱশ্যকীয় কিতাপৰ এটি পুথিভঁড়াল থাকিব। যিমানদূৰ সম্ভৱ দুই এখন মাহেকীয়া শিশু আলোচনী আৰু এখন বাতৰি-কাকত থকা নিতান্ত দৰকাৰ। সমন্বয় পাঠৰ লগত সম্বন্ধ থকা যথেষ্ট পৰিমাণৰ চাৰ্ট মডেল থাকিবই।

বিদ্যালয়ৰ আৱশ্যকীয় বহী :—১। ভৰ্ত্তি বহী, ২। দৈনিক হাজিৰাবহী, ৩। কাটাইৰ হিচাব বহী, ৪। পাঠ পৰিকল্পনা বহী (শিক্ষকৰ ডায়েৰী), ৫। পাঠৰ টোকা বহী (পাঠৰ বিতং বিৱৰণ), ৬। চাফাই, কৃষিৰ ৰেকৰ্ড বহী, ৭। বছৰেকীয়া স্কিম বহী, ৮। ভড়ালৰ হিচাব বহী।

উদ্যোগৰ সঁজুলি :—১। ছাত্ৰৰ সংখ্যানুপাতে টাকুৰী, ২। আটেৰণ (বাঁহৰ আটেৰণ ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে), ৩। ওপৰ

শ্ৰেণীটোৰ ছাত্ৰৰ জোখাৰে যঁতৰ পৰেটা, ৪। সৰু ধুন্‌কী আৰু গুটিলা ৫ খন (বাঁহৰ ধুন্‌কী ব্যৱহাৰ কৰিব পৰা যায়), ৫। নেঁওঠনী ২খন, ৬। পাজিবটা পুনি-পাত শলা-২, ৭। এবছৰৰ কাৰণে ৫০জন ছাত্ৰৰ এখন স্কুলত অন্ততঃ ১/ এমোন গুটিথকা কপাহ।

কৃষিৰ সঁজুলিঃ—১। সৰু-কোৰ ৬খন, ২। কটাৰি ১০খন, ৩। কাচি ১০খন, ৪। বাল্‌টি ২টা, ৫। শস্যত পানী দিয়া ২টা, ৬। খন্তি ১০খন, ৭। Measuring tape—১টা।

চাফাইৰ সঁজুলিঃ—১। শোটা ২। বাঢ়নী ৩। পাচি আৱশ্যক অনুপাতে ৰাখিব লাগে। চাফাইৰ বাবে বাল্‌টি কোৰ কৃষিৰ সঁজুলিৰে চলিব।

বিদ্যালয় পৰিচালনাঃ—বিদ্যালয়ত এখন ছাত্ৰ ব্যৱস্থাপক সভা থাকিব। ব্যৱস্থাপক সভাই গেটেই বিদ্যালয়ৰ কাৰণে এজন প্ৰধানমন্ত্ৰী এজন কৃষিমন্ত্ৰী আৰু এজন কৃষ্টিমন্ত্ৰী নিৰ্ব্বাচন কৰিব। কৃষ্টিমন্ত্ৰীয়ে অন্ততঃ এমাহত একোখন কৃষ্টিসভাৰ আয়োজন কৰিব আৰু গাৱঁৰ ৰাইজ আৰু অভিভাৱক সকলক নিমন্ত্ৰণ কৰিব।

প্ৰত্যেক বৰ্গৰ কাৰণেঃ—এজন বৰ্গমন্ত্ৰী, এজন চাফাইমন্ত্ৰী আৰু এজন স্বাস্থ্যমন্ত্ৰী নিৰ্ব্বাচিত হব। মন্ত্ৰীসকলৰ কাৰ্য্যদান এমহীয়া হব। আৱশ্যকমতে মন্ত্ৰীৰ সংখ্যা বঢ়াবও পৰা যাব।

দোৱাত-কলম, তলা-চাবি আদি বস্তু বিদ্যালয়ত সৰ্ব্বসাধাৰণতে প্ৰয়োজন হব।

বিঃ দ্ৰঃ—বিদ্যালয়ৰ উৎপন্নৰ কাৰণে শিক্ষকে চকু দিব লাগিব।

পাঠদানৰ টোকা

পাঠ দাতা—শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ বৰুৱা। তাৰিখ—১৯।৬।৫৫

স্কুল—উত্তৰ মঙ্গলদৈ টাউন বুনিয়াদী বিদ্যালয়।

বৰ্গ—পঞ্চম বৰ্গ। সময়—৪৫ মিনিট।

বিষয়—মাতৃভাষা।

কামৰ আঁচনি।

স্কুলত প্ৰতিষ্ঠা দিবস পালন

(ক) স্কুলঘৰৰ বাহিৰ ভাগ চাফাই কৰাৰ পাছত ঘৰটো চাফা কৰা; মিটিঙৰ বাবে টেবিল, চেয়াৰ আদি সজোৱা, স্কুলৰ বাগিচাৰ পৰা ফুল আনি মালা গঁথা, ছাত্ৰছাত্ৰীয়ে নিজে তৈয়াৰ কৰা বিচনি, টেবিলত পৰা কাপোৰ আদি ব্যৱহাৰ কৰা।

স্কুলৰ মন্ত্ৰীসভাৰ সভাপতিয়ে সভাপতিত্ব কৰিব।

(খ) আজি জুন মাহৰ ১৯ তাৰিখ। ১৯৫২ চনৰ এই

তাৰিখত আমাৰ এই স্কুলৰ প্ৰতিষ্ঠা হৈছিল। সেই উপলক্ষে আজি মন্ত্ৰীসভাৰ সিদ্ধান্তমতে প্ৰত্যেক বৰ্গৰ বৰ্গমন্ত্ৰীৰ পৰিচালনাত এক বা ততোধিক ৰচনাত্মক কাম কৰিবলৈ প্ৰত্যেক বৰ্গৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আগ বাঢ়িব।

(গ) আজিৰ দিনটো মনত ৰাখিবৰ বাবে স্কুলকম্পাউণ্ডত ফলদিয়া গছৰ পুলি ৰুব। ফুলৰ বাগিচাত ১৯।৬।৫২ তাৰিখটো (শাক ফুলৰ গাছৰে) লিখি লব। শিক্ষকে সহযোগ কৰিব।

(ঘ) মনত আনন্দ পাবৰ কাৰণে আৰু দেশৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা জনাবলৈ খেল পথাৰত পতাকা উত্তোলন কৰিব।

সমন্বয় পাঠ

মাতৃভাষা—৫ম বৰ্গ—৪৫ মিনিট।

মিটিঙত আলোচনা হোৱা কথা বোৰ পুনৰালোচনা কৰা হব আৰু এই স্কুলৰ বুৰঞ্জী সম্বন্ধে আলোচনাৰ অন্তত স্কুলৰ বিষয়ে এখনি ৰচনা লিখিবলৈ দিয়া হব। শিক্ষকে সহযোগ কৰিব লাগিব।

স্কুলৰ মন্ত্ৰীসভাৰ সভাপতিয়ে দিয়া নিৰ্দ্দেশমতে প্ৰধান-মন্ত্ৰীয়ে তলত লিখা ধৰণে লিখি সকলোৱে পঢ়িব পৰা কৈ বেৰত আঁকি থব।

উত্তৰ মঙ্গলদৈ টাউন বুনিয়াদী বিদ্যালয়

১৯ জুন।

আজি আমাৰ স্কুলত "স্কুল-প্ৰতিষ্ঠা" দিৱস পালন কৰা হয়। এই উপলক্ষে স্কুল কম্পাউণ্ডত কেইবা জোপাও ফলদায়ক গছপুলি ৰোৱা হয়। পতাকা উত্তোলন কৰা হয় আৰু এখন মিটিং পতা হয়। মিটিঙত সভাপতিত্ব কৰে আমাৰ স্কুলৰ মন্ত্ৰীসভাৰ সভাপতি শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ বৰুয়া—প্ৰধান শিক্ষক মহোদয়ে।

দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় শিক্ষক মহোদয়দ্বয়ে আমাৰ স্কুল প্ৰতিষ্ঠা কৰা সম্বন্ধে একোটিকৈ সাৰুৱা বক্তৃতা দিয়ে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ ফালৰ পৰাও ২।৩ জনে থিয় হৈ সংক্ষেপে নিজৰ নিজৰ মন্তব্য প্ৰকাশ কৰে। সভাপতিয়ে আজি কৰা কামবোৰৰ বিষয়ে মন্তব্য কৰাৰ উপৰিও বুনিয়াদী শিক্ষাৰ বিষয়ে কয় আৰু আগলৈও এইদৰে উৎসৱ আদি পালন কৰিবলৈ উৎসাহ দিয়ে।

শ্ৰীৰেণুবালা সাহা (৫ম বৰ্গ)
প্ৰধানমন্ত্ৰী
উত্তৰ মঙ্গলদৈ টাউন বুনিয়াদী বিদ্যালয়।

——

সমন্বয় পাঠ

শিক্ষক—শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ বৰুৱা (উত্তৰ মঙ্গলদৈ বুনিয়াদী স্কুল)

(এই টোকা এইজন শিক্ষকে নিজে লিখিছে)

তাৰিখ..............................১৯-২-৫৫

স্কুলৰ নাম..........উত্তৰ মঙ্গলদৈ বুনিয়াদী স্কুল।

বৰ্গ........................২য়

ল'ৰাৰ বয়সৰ গড়........৭

লৰাৰ সংখ্যা............২৪

শিক্ষাৰ মাধ্যম...........কাটাই—২০ মিনিট

সমন্বয় জ্ঞান........গণিত যোগ-বিয়োগ ৩০ মিনিট

(১) **পাঠৰ আধাৰ :**—নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছ সভাপতি শ্ৰীউচৰঙ্গৰায় নবলশঙ্কৰ ধেবৰক সম্ভাষণ জনাবলৈ সূতা কাটিছে (মৌন অখণ্ড সূত্ৰযজ্ঞ)।

(২) **কামৰ ব্যাখ্যা (আধাৰৰ স্পষ্টীকৰণ) :**—অখণ্ড সূত্ৰযজ্ঞত ২য় বৰ্গও যোগ দিছে। ২০ মিনিটৰ ভিতৰত ৪টা টোলীত প্ৰায় ১গুণ্ডী সূতা কাটিব।

(৩) **সমন্বয়াত্মক জ্ঞান :**—প্ৰত্যেক টোলীত (৬ জনীয়া) ১ গুণ্ডীতকৈ কিমান কম বা বেছি সূতা হৈছে, ইহাৰ ঠিকানা লোৱা। প্ৰতি টোলীৰ সূতা ১ ল'টিতকৈ কিমান কম বা বেছি। মুঠ সূতা কিমান হ'ল? ৩য় বৰ্গই ৭২০টাৰ কাটিছিল, সিইঁতকৈ কিমান কম বা বেছি হ'ল। এই

প্ৰকাৰে সৰল যোগ আৰু বিয়োগৰ জ্ঞান ল'ৰা-ছোৱালীৰ হব।

(৪) ১ম টোলীত………১৪০ টাঁৰ
২য় ,, ….১৫২ ,,
৩য় ,, ….১৭৬ ,,
৪ৰ্থ ,, ….১৬২ ,,
মুঠ ৬৩০ টাঁৰ

১৬০	১৬০	১৭৬	১৬২
১৪০	১৫২	১৬০	১৬০
২০ টাঁৰ	৮ টাঁৰ	১৬ টাঁৰ	২ টাঁৰ

(৫) মুঠ সূতা কিমান, ১ গুণ্ডীতকৈ কিমান কম, ১লটীতকৈ প্ৰতি টোলীৰ সূতা কিমান কম বা বেছি হিচাব কৰি উলিয়াব দিয়া হব। এই প্ৰসঙ্গত যোগ বিয়োগৰ অঙ্ক চৰ্চ্চা হব।

প্ৰশ্ন

(১) ১ম টোলীৰ সূতাত কিমান টাঁৰ ?

(২) যথাক্ৰমে ২য়, ৩য় আৰু ৪ৰ্থ টোলীৰ সূতাত কিমান টাঁৰ ?

(৩) ১ লটীত কিমান টাঁৰ ? ১ গুণ্ডীত কিমান টাঁৰ ?

(৪) চাৰিওটা টোলীৰ মুঠ সূতা কিমান? ১ গুণ্ডীতকৈ কম বা বেছি ?

(৫) ১ম টোলীৰ সূতা ১ লটীতকৈ কিমান কম ?

(৬) ২য় „ „ ১ „ „ „ ?

(৭) ৩য় „ „ ১ „ „ বেছি ?

(৮) ৪ৰ্থ „ „ ১ „ „ „ ?

(৯) ১ম টোলীৰ সূতা ২য় টোলীৰ সূতাতকৈ কিমান কম ?

(১০) ২য় „ „ ৩য় „ „ „ „ ?

(১১) ৩য় „ „ ১ম „ „ „ বেছি ?

(১২) ৪ৰ্থ „ „ ২য় „ „ „ „ ?

সূতাকটা নাইবা এই সম্পৰ্কীয় কোনো পাঠ ল'বাৰ পাঠ্য পুস্তকত থাকিলে (যি কোনো পুস্তকত) পঢ়িবলৈ দি পুৰণি ধৰণে সাহিত্যপাঠ, শব্দাৰ্থ, ব্যাখ্যা, বুৰঞ্জী মূলক কথা শিক্ষা দিব। মাজতে ৫ মিনিট জিৰণিও দিব পাৰে।

দৈনিক পাঠদানৰ টোকা

শিক্ষক : শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ ৰকয়া

(এইটোকা এইজন শিক্ষকে নিজে লিখিছে)।

তাৰিখ.........১।৭।৫৫

স্কুল.........উত্তৰ মঙ্গলদৈ বুনিয়াদী স্কুল।

বৰ্গ.........৪ৰ্থ

ছাত্রৰ বয়সৰ গড়....৯
ছাত্রসংখ্যা........১৬
শিক্ষাৰ মাধ্যম....কৃষি (বনমহোৎসৱ সপ্তাহত)

১। কামৰ স্পষ্টীকৰণ বা ব্যাখ্যা ঃ—

আজি ১৯৫৫ চনৰ বৃক্ষৰোপণ সপ্তাহৰ প্ৰথম দিন। স্কুল বহাৰ লগে লগে ৫ম বৰ্গ আৰু ৩য় বৰ্গৰ লৰাক গাঁৱলৈ আম, লেটেকু আৰু লেচু আদিৰ গছ পুলি আনিবলৈ পঠাব লাগিব। ৪ৰ্থ বৰ্গৰ লৰাৰ হতুৱাই যথাস্থানত গাঁত খনাব লাগিব আৰু গাঁতৰ কাষে কাষে পচন সাৰ আনি ৰখাব লাগিব। ২য় আৰু ১ম বৰ্গৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক চাফাই মন্ত্ৰীৰ নিৰ্দ্দেশমতে কাম কৰি স্কুলৰ চৌহদ চাফ্ কৰাব লাগিব। ৪ৰ্থ বৰ্গৰ গাঁত খনা হোৱা সময়ত গছপুলি আহি পাব। পূৰ্ব্বৰ নিৰ্দ্দেশমতে গছপুলিৰ গুৰিত মাটি আহিছেনে নাই লক্ষ্য কৰিব লাগিব। প্ৰতিটো গাঁতত এজোটাকৈ পুলি ৰুই তাত পচন সাৰ ব্যৱহাৰ কৰি তাৰ উপকাৰিতা বুজাই কব লাগিব। গছপুলি ৰোপণ কাৰ্য্যত নিৰ্দ্দেশ দিয়াৰ ওপৰিও যথাসম্ভৱ সহায় কৰিব লাগিব।

গছপুলি ৰোৱা কাম শেষ হলে হাত ভৰি ধুই নিজ নিজ ঠাইত বহিবলৈ দিব লাগিব। সকলোৱে নিজ ঠাই লোৱাৰ পাছত প্ৰাৰ্থনা আৰম্ভ কৰিবলৈ দিব। '৫৫ চনৰ বৃক্ষৰোপণ সপ্তাহ বাবে ৫ সংখ্যাৰ ওপৰত জোৰ দি প্ৰাৰ্থনাৰ স্তোত্ৰ, মন্ত্ৰ,

ভজন আৰু ধুৰ মুঠ ৫টা গাবলৈ কৃষিমন্ত্ৰীয়ে নিৰ্দেশ দিব। এইৰূপে প্ৰাৰ্থনা হৈ যোৱাৰ পাছত আহা কালিৰ (২য় দিন) আঁচনি সম্বন্ধে আলোচনা হব। আলোচনাৰ অন্তত পুনৰ প্ৰত্যেক বৰ্গই নিজ নিজ ঠাই লব।

২। সমন্বয়াত্মক বিষয়, পাঠ :—

(ক) সাধাৰণ জ্ঞান :—(১) গছৰ অংশ আৰু তাৰ কাম
(২) পচন সাৰ

(খ) ছবি :— (১) শিপা সৈতে গাগছ
(২) পাত সৈতে আম

(গ) সমাজ বিজ্ঞান :--(১) বনমহোৎসৱ, বৃক্ষৰোপণ সপ্তাহ আদিৰ আৱশ্যকতা
(২) স্কুলত বৃক্ষৰোপণ সপ্তাহৰ গুৰুত্ব

(ঘ) গণিত :— (১) দৈৰ্ঘিক পৰিমাণ—গজ, ফুট আদি

যি কোনো পাঠ্যপুস্তকত এই বিষয়ে কোনো পাঠ থাকিলে সেই পাঠ-সাহিত্যৰ পাঠদান হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিব। তাৰ আগত ৫ মিনিট জিৰণি দিব। বাগিচাত ফুৰি আহিবলৈ দিলেও জিৰণি হব।

সাধাৰণ জ্ঞান :—শিপাসৈতে এটা গছপুলি উভালি আনি ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ আগত দেখুৱাব লাগিব।

তলত প্ৰশ্নকেইটাৰ উত্তৰ উলিয়াই গছৰ অংশ কেইটাৰ নাম প্ৰত্যক্ষভাবে শিকাই দিব লাগিব।

প্রশ্ন	উত্তৰ
১। এইটো কি গছৰ পুলি ?	— তামোল
২। পুলিটোৰ তলৰ অংশৰ নাম কি ?	— শিপা·
৩। ,, মাজৰ ,, ,, ,, ?	— গা-গছ
৪। ,, ওপৰৰ ,, ,, ,, ?	— পাত

৫। তেনেহলে গছৰ অংশ কেইটা পালা ? নাম কি কি ?

গছৰ অংশ কেইটাৰ নাম জনাৰ পাচত তাৰ প্ৰতি অংশৰ কাম (কিতাপৰ সহায়ত) কি কি বুজাই কম। প্ৰত্যেক ছাত্ৰই সাধাৰণ জ্ঞানৰ বহীত এই বিষয়ে টোকা লিখি লব।

পচন সাৰ :—গছপুলিৰ গুৰিত দিয়া পচন সাৰৰ ব্যৱহাৰ সম্পৰ্কে তলৰ প্ৰশ্নৰ দ্বাৰা আলোচনা কৰিম।

(ক) গছপুলিৰ গুৰিত মাটিৰ লগত কি কি মিহলালা ?

(খ) পচন সাৰ কিয় দিয়া হ'ল ?

(গ) ,, ,, কি পৰিমাণে দিয়া হ'ল ?

(ঘ) সাৰৰ অভাবত খেতি কিয় বেয়া হয় ?

(ঙ) সাৰ প্ৰস্তুত কৰা আমাৰ কিয় কৰ্ত্তব্য ?

সাৰৰ আৱশ্যকতা উপলব্ধি কৰাই পচন সাৰৰ গাত খানিবলৈ কৌতূহল জন্মাবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগিব।

ছবি অকাঁ :—ছবি অকাঁ বিষয়টো প্ৰায় সকলো ল'ৰা-ছোৱালীয়ে ভাল পায়। পাঠ বেছি ৰসাল কৰিবলৈ আৰু ছবি অকাঁৰ মান উন্নত কৰিবলৈ এটা গছপুলি আগত ৰাখি

শিপাসহ এডাল গছ আঁকিবলৈ দিব। বোৰ্ডত আঁকি দিবও পাৰে।

[পাতে সৈতে আম, লেটেকুৰ থোপা আদি অন্যান্য ছবি পাচৰ পাঠত দিব।]

সমাজ বিজ্ঞান ঃ—আলোচনা সভাৰ মুখ্য বিষয় হব "বন মহোৎসৱ আৰু বৃক্ষৰোপণ সপ্তাহ"। এই বিষয়ে আলোচনা হোৱাৰ পাছত প্ৰত্যেক ছাত্ৰই টোকা বহীত সাৰাংশ লিখি লব আৰু ঘৰত একোখন ৰচনা লিখিব।

গণিত ঃ—প্ৰতিটো গছপুলিৰ দূৰত্ব ৫ ফুট ৪ ইঞ্চি এই জোখে পুলিবোৰ ৰোৱা হৈছে। বেৰৰ চাৰিওটা কাষত মুঠ কিমান পুলি ৰোৱা হব আৰু বেৰটো উত্তৰে দক্ষিণে কিমান টাঁৰ, ফুট হয় আৰু পূবে পশ্চিমে কিমান হয় জুখি শ্ৰেণীত তাকে অঙ্কৰ আকাৰে পাতি লঘুকৰণ কৰিবলৈ দিব।

এই সম্পৰ্কীয় যি কোনো পাঠ যি কোনো পাঠ্যপুস্তকত থাকিলে পুৰণি ধৰণে সাহিত্য পাঠ দিব পাৰিব, ৫।১০ মিনিট জিৰণি দিয়াৰ পাছত।

সমন্বয় পাঠ

শিক্ষক—শ্ৰীৰাজেন্দ্ৰ বৰুৱা

(এই টোকা শিক্ষকে নিজে লিখিছে)

তাৰিখ—২৭।৪।৫৫, বুধবাৰ।

স্কুলৰ নাম—উত্তৰ মঙ্গলদৈ টাউন বুনিয়াদী বিদ্যালয়

বৰ্গ—৪ৰ্থ

ল'ৰাৰ বয়সৰ গড়—৯

ল'ৰাৰ সংখ্যা—১৬

সময়—৩০ মিনিট

(১) **পাঠৰ আধাৰ**—বেঙেনাৰ খেতি

(২) **কলাৰ স্পষ্টীকৰণ**—ল'ৰাবোৰক খেতি পথাৰলৈ নি বেঙেনাৰ গছবোৰৰপৰা বেঙেনা ছিঙি অনা।

(৩) **সমন্বয় কৰিবলগীয়া বিষয় আৰু পাঠ—**

গণিত—(ক) বেঙেনা বেচা প্ৰসঙ্গত ইয়াৰ ওজন লোৱা।

(খ) বজাৰ দৰ অনুসাৰে তাৰ দাম উলিওৱা।

(গ) এই প্ৰসঙ্গত সেৰ, ছটাক, অনা আৰু পইচাৰ মৌলিক প্ৰশ্ন সমাধান কৰাৰ অভ্যাস কৰা আৰু গণিত কিতাপৰ সহায়ত মোন, সেৰ, ছটাক, তোলা আৰু টকা, অনা, পাই আদিৰ চিন শিকোৱা।

গছত বেঙেনা ২৫টা, ওজন হ'ল—/৪॥০ ছটাক।

বেঙেনাৰ দৰ সেৰত—৶০ অনা।

/৪ সেৰৰ দাম—৶০ × ৪ = ৸০ অনা।

/॥০ ছটাকৰ দাম—৶০ ÷ ২ = /৬ অনা।

/৪॥০ ছটাকৰ দাম ৸/৬ পাই

(৪) **শিক্ষা-প্ৰণালী**—ল'ৰাবোৰে নিজে বেঙেনা ছিঙি আনি জোখ কৰি বজাৰ দৰত (ওপৰোক্ত দৰত) বেচিব।

প্ৰশ্ন :—তলত প্ৰশ্নকেইটোৰ উত্তৰ সহযোগ কৰি উলিয়াই মোন, সেৰ, টকা, অনাৰ নতুন জ্ঞান দিবলৈ চেষ্টা কৰা হব।

১। বেঙেনাৰ ওজন কেনেকৈ বুজিবা ?
২। " মুঠ ওজন কিমান ?
৩। " বজাৰ দৰ কি ?
৪। /৪॥০ সেৰৰ দাম কিমান ?
৫। /৪॥০ সেৰত কিমান ছটাক ?
৬। ৸/৬ পাইত কিমান পাই ?

ইয়াৰ পাছত ৫।১০ মিনিত জিৰণি দিয়াৰ পাছত যি কোনো পাঠ্য পুস্তকত এনে বিষয়ৰ পাঠ থাকিলে সাহিত্য-পাঠ হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰিব।

সমন্বয় পাঠ

(শিক্ষকৰ নিজৰ টোকা)

শিক্ষক—শ্ৰীনৰপতি কলিতা

হেঃ পণ্ডিত—দিঘীৰপাৰ বুনিয়াদী বিদ্যালয় (মঙ্গলদৈ)

(চলিথকা পাঠ্যপুথিৰ সহায়ত)

বুনিয়াদী শিক্ষাত আগে কাম কৰি তাৰপৰা জ্ঞান আহৰণ কৰিব লাগে। অৱশ্যে প্ৰাকৃতিক পাৰিপাৰ্শ্বিকতা আৰু সামাজিক পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ মাধ্যমতো শিক্ষা দিব পাৰি। কাম মানে যেই সেই কাম নহয়। জীৱনৰ কাৰণে যি যি কামৰ আৱশ্যক তেনে কামহে বুনিয়াদী বিদ্যালয়ত দিয়া উচিত। এতিয়া কামৰ মাধ্যমত বিভিন্ন বিষয় কেনেদৰে শিকোৱা হয় তাৰে এটি আৰ্হি দিয়া হ'ল। অৱশ্যে ই এটা নমুনাহে। শিক্ষকৰ নিপুণতাৰ ওপৰতহে শিক্ষাদান কাৰ্য্য নিৰ্ভৰ কৰে। গতিকে ইয়াতকৈয়ো ভাল আৰ্হিত শিক্ষা দিব পৰা স্বাভাৱিক। এতিয়া ধৰা যাওক ৫ম বৰ্গত পঢ়ুৱাব লাগে।

[সিদিনা আহিনৰ ১২ তাৰিখ, সোমবাৰ]

সিদিনাৰ পাঠ্যক্ৰম হ'ল—

৭—৭-২০ চাফাই, ৭-২০—৭-৩০ প্ৰাৰ্থনা, ৭-৩০—৮ কৃষি, ৮—৮-৩০ সাধাৰণ বিজ্ঞান, ৮-৩০—৯ অঙ্ক, ৯—৯-৩০ বুৰঞ্জী, ৯-৩০—১০ ভূগোল, ১০—১০-৩০ ছবি, ১০-৩০—১১ ব্যায়াম।

স্কুলত উপস্থিত হৈয়েই বৰ্গমন্ত্ৰীৰ পৰিচালনাত আৰু চাফাই মন্ত্ৰীৰ নেতৃত্বত স্কুল আৰু কম্পাউণ্ড চাফা কৰাই জাবৰবোৰ পচন সাৰৰ গাঁতত পেলাই উঠি হাত-মুখ ধুই আহি নিজ নিজ আসনত শৃঙ্খলাৰে বহাৰ ব্যৱস্থা কৰি লব লাগে। তাৰ পাচত ৫ম বৰ্গৰ বৰ্গমন্ত্ৰী বা তেওঁ অনুপস্থিত থাকিলে ৪ৰ্থ বৰ্গৰ মন্ত্ৰীয়ে প্ৰাৰ্থনা-গীত লগাই দিবৰ বাবে সুললিত মাতৰ ল'ৰাক অনুৰোধ কৰি ৰাখিব। সকলো বৰ্গৰ ল'ৰা-ছোৱালী শৃঙ্খলাৰে বহাৰ পাচত পাৰিলে বৰ্গমন্ত্ৰীয়ে ধুনা জ্বলোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব। নোৱাৰিলে নাই। তেতিয়া বৰ্গ-মন্ত্ৰীয়ে সকলোৱে শুনাকৈ "২ মিনিটৰ বাবেশান্তি" শব্দ উচ্চাৰণ কৰিব। বৰ্গমন্ত্ৰীয়ে 'শান্তি' শব্দ কোৱাৰ লগেলগে সকলো ল'ৰাই নিস্তব্ধ হৈ ঈশ্বৰক অন্তৰত ধাৰণা কৰি হাতজোৰ কৰি চকু নাকৰ অগ্ৰ ভাগলৈ ৰাখি আধামুদা অৱস্থাত থাকিব।

২ মিনিটৰ অন্তত বৰ্গমন্ত্ৰীয়ে 'প্ৰাৰ্থনা' বুলি কোৱাৰ লগে লগে আগতে বৰ্গমন্ত্ৰীয়ে অনুৰোধ কৰি থোৱা লৰাই প্ৰাৰ্থনা লগাই দিব। বাকীবিলাকে সমস্বৰে গাব। কোৰাণৰ প্ৰাৰ্থনা এজনে গাব, বাকীবিলাকে মনদি শুনি অন্তৰতে ঈশ্বৰক প্ৰণতি জনাব। প্ৰাৰ্থনা শেষ হলে 'প্ৰাৰ্থনা সমাপ্ত' বুলি কোৱাৰ লগেলগে সকলো ল'ৰা উঠি শৃঙ্খলাৰে নিজৰ নিজৰ ঠাইত বহিবগৈ। এইদৰে সামূহিক প্ৰাৰ্থনা হৈ যোৱাৰ পাছত ৰুটিনমতে যি বৰ্গৰ যি কাম আছে সেই বৰ্গৰ শিক্ষকে সেই কাম আৰম্ভ কৰিব।

এতিয়া আগেয়ে ধৰিলোৱা মতে ৫ম বৰ্গৰ কাম আছে কৃষি। আগৰ দিনাখনৰ আঁচনি মতে সিদিনা ৫টা কাগজী-নেমুৰ পুলি কৰ লাগে। ইতিমধ্যে পুলি আনি থোৱাই আছে। (স্কুলত যি যি কাম কৰা হয় ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ লগত আলোচনা কৰি আঁচনি তৈয়াৰ কৰিব লাগে) এতিয়া আঁচনি মতে গাঁত খান্দি তাত পচন সাৰৰ গাঁতৰ পৰা পচন সাৰ আনি গাঁতত দি পুলিবোৰ কই দিয়াওক। গছ পুলিবোৰ ৰোৱাৰ লগেলগে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক সোধক গছৰ ভাগ কেইটা? কি কি? প্ৰত্যেক ভাগৰ কাম কি কি? আৰু সোধক কাগজী কোন বিধৰ উদ্ভিদ? (পূৰ্ব্ব জ্ঞানৰ লগত সম্বন্ধ ৰাখি) এনেকুৱা টেঙ্গা জাতীয় আৰু কি কি উদ্ভিদ আছে ইত্যাদি (প্ৰশ্নবোৰ ক্ৰম অনুসাৰে হব লাগে)।

তাৰ পাচত গছপুলি ৰোৱা হলে আৰু তাৰ আৱশ্যকীয় প্ৰশ্ন সুধি বুজাই দিয়া হলে কৃষি মন্ত্ৰীৰ তত্ত্বাৱধানত কোৰ কটাৰী ধুই শুকাবলৈ দি শ্ৰেণী কোঠালিলৈ আহক আৰু পূৰ্ব্বে বৰ্ণনা কৰা গছৰ অংশ আৰু তাৰ কাম, কোন বিধৰ উদ্ভিদ আদি নিজৰ বহীত লিখিব দিয়ক। লিখা হলে চাই ভুল-চুক্ শুধৰাই চহী কৰক।

তাৰ পাচত সোধক গছপুলি ৰোৱাত কিমান সময় হল? ঘৰীৰ লগত আগৰে পৰাই সম্পৰ্ক ৰাখিব) ধৰক ল'ৰাই ক'লে ২৫ মিনিট। তেতিয়া কওক আৰু ৭টা পুলি এই হিচাবে কলে কিমান সময় লাগিব। তেতিয়া লৰাৰ এই

কথাটো জানিবৰ আৱশ্যক হব আৰু স্বভাৱতে এই নিয়মটো জানিবৰ আগ্ৰহ জন্মিব। তেতিয়া খুব সৰলভাৱে অঙ্কটো বুজাই দিয়ক—ঐকিক নিয়মে। এনে ধৰণৰ সেইদিনাৰ গছপুলি ৰোৱাৰ প্ৰসঙ্গৰ আৰু ২।১টা অঙ্ক কৰিব দি বুজা নুবুজা প্ৰমাণ লওক। নুবুজিলে পুনঃ বুজাই দিয়ক। পুনঃ আকৌ ২।৩টা অঙ্ক কৰিব দিয়ক। অঙ্ক তিমানতে এৰি কওক—

বাৰু কেনেকৈ এনেকুৱাকৈ বাৰী এখন যত্ন কৰি অতি ধুনীয়াকৈ ৰখাৰ বাবে এজন বামুণৰ চাকৰে ৰাজ-অনুগ্ৰহ পাই শেষত আহোম ৰজাৰ বৰবৰুৱা হৈছিল তাৰে কথা মই তোমালোকক ক'ম।

তেতিয়া অসমত আহোম ৰজাই ৰাজত্ব কৰিছিল। মহাৰাজ প্ৰতাপসিংহ স্বৰ্গ দেৱ আছিল আহোম সিংহাসনত। ৰজা এদিনাখন প্ৰজাৰ দুখ-সুখ চাবৰ বাবে নাঙিৰালৈ যায়। ৰজাই ফুৰি থাকোঁতে হঠাৎ এখন বাৰীৰ পিনে চকু পৰিল। বাৰীখন ইমান ধুনীয়াকৈ ৰাখিছিল যে, বাটকৰাই এবাৰ নাচাই নোৱাৰিছিল। ৰজাই বাৰীৰ গৃহস্থক মাতি আনি সুধিলত বাৰীৰ গিৰিহঁত ব্ৰাহ্মণে তেওঁৰ চাকৰ ল'ৰা মোমাইয়ে এনে ধুনীয়াকৈ ৰাখিছে বুলি ক'লে। ৰজাই ল'ৰাটিৰ প্ৰতি বৰ সন্তুষ্টহৈ ব্ৰাহ্মণক কৈ ল'ৰাটি লৈ যায়।

ল'ৰাটিৰ আছিল নাম মোমাই চেং। মোমাইৰ বিধবা মাকত বাহিৰে সংসাৰত তাৰ কোনো নাই। মাকে খুজি মাগি

তাক পুহিব নোৱাৰি নাজিৰাৰ এঘৰ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত চাকৰ থলে। মেমায়ে সেই ব্ৰাহ্মণ ঘৰকে আপোন ভাবি সকলো কাম কৰিব ধৰিলে। তাৰ ব্যৱহাৰ আৰু কামৰ প্ৰতি আগ্ৰহ দেখি ব্ৰাহ্মণ তাৰ প্ৰতি অতি সন্তুষ্ট হ'ল। সেই মেমাই চেণ্ডেই ব্ৰাহ্মণৰ বাৰীখন ইমান ধুনীয়া কৰি ৰাখিছিল যিখন বাৰী দেখি ৰজা সন্তুষ্ট হৈ শেষত তেওঁক ৰজাই নিজে লৈ যায়।

ৰজাই নি প্ৰথমে তামুলি লিগিৰাৰ বাব দিয়ে, আৰু মেমাই নাম গুচাই মোমাই তামুলী নাম দিয়ে। তাতো মোমায়ে ৰজাক কামত সন্তুষ্ট কৰে। এইদৰে যি কামকে নিদিয়ক প্ৰত্যেক কাম নিজৰ বুলি মনপুতি কৰাৰ ফলত ৰজাই সন্তুষ্ট হৈ শেষত বৰবৰুৱা বিষয়কে দিলে। বৰবৰুৱা হৈয়ে তেওঁ অসমৰ উন্নতিৰ কাৰণে প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰিলে। অসম ৰাজ্যখন নানা ভাগত ভগাই শাসনৰ সুবিধা কৰি ললে। প্ৰত্যেক গাৱঁত একোজনকৈ গাওঁপালিকা পাতি দিলে। অসমীয়া মানুহৰ সোৰোপা দোষ গুচাবৰ বাবে প্ৰত্যেক দিনে মুনিহে এটাকৈ পাচি বা খৰাহি আৰু প্ৰত্যেক তিৰোতাই ২ গণ্ডাকৈ মহুৰা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। গাওঁপালিকাই বিচাৰ কৰিব। যদি কোনোবাই নকৰে তেন্তে তেওঁ দণ্ডনীয় হব। এনেকৈয়ে নিজৰ কাম মনপুতি কৰাৰ ফলত সামান্য এটা চাকৰৰ ল'ৰা হৈ কেনেকৈ বৰবৰুৱা হব পাৰিলে চোৱা। তেওঁৰে তোলনীয়া পুতেক হ'ল বিখ্যাত

লাচিত বৰফুকন! তেওঁক সৰুৰে পৰা ভাল শিক্ষা দিছিল বাবে অৱশেষত তেওঁ ইমান ডাঙৰ বীৰ পুৰুষ হব পালে।

আখ্যাটো কোৱাৰ শেষত পাঠ্য পুথিৰপৰা পঢ়িবলৈ দিব তাৰ পাছত ছাত্ৰবোৰৰ মনত আছেনে নাই চাবৰ বাবে প্ৰশ্ন সোধক যেনে:—মোমাই তামুলী বৰবৰুৱাৰ সময়ত কোন ৰজা আছিল? তেওঁ ফুৰিবলৈ কিয় আৰু ক'লৈ গৈছিল? তাত কি দেখিলে আৰু কি কৰিলে? বামুণে ৰজাক কি ক'লে? ৰজাই তেতিয়া কি কৰিলে? মেমাইক আনি ৰজাই কি কাম দিলে? বাৰু মেমাইনো কোন্? তেওঁ ক'ৰ মানুহৰ ঘৰত চাকৰ আছিল? কামৰ উন্নতি কৰি শেষত কি কাম পালে? বৰবৰুৱা হৈ তেওঁ কি কি ভাল কাম কৰিলে? তেওঁৰ কোন্ তোলনীয়া পুতেক আছিল? ইত্যাদি।

প্ৰশ্নবোৰৰ উত্তৰ যথাযথ ভাবে দিব পাৰিলে তেওঁলোক বহীত চমুকৈ আখ্যানটি লিখি আনিব দিব। উত্তৰবোৰ দিয়াত বেমেজালি কৰিলে সহায় কৰিব।

তাৰ পাছত আহিল ভূগোল—(মেপত দেখুৱাই) অসম ৰাজ্য (আহোমৰ দিনৰ) চাৰি সীমা দেখুৱাওক। কোচ ৰাজ্যৰ চাৰি সীমা দেখুৱাওক। এতিয়া আমাৰ দেশ কোনে শাসন কৰে? তাৰ আগতে কোনে শাসন কৰিছিল? বুৰঞ্জি অসমৰ চাৰি সীমা কি আছিল? এতিয়াৰ সীমা কি? এতিয়া ৰাজধানী ক'ত? ৰাজধানী কাক বোলে? ইত্যাদি। যিমান খিনি শিক্ষা দিয়া আৱশ্যক (স্কিম মতে) সেইদৰে প্ৰশ্ন কৰি তা

উত্তৰ উলিয়াব। লৰাই নোৱাৰিলে সহায় কৰিব আৰু যেপৰ ব্যৱহাৰ কৰিব। তাৰ পাছত বহীত টোকা লিখাব।

তাৰ পাছত—ছবি। এটা কাগজী টেঙ্গাৰ ছবি আঁকি আৰু এটা টেঙ্গা আগত ৰাখি ল'ৰাক ছবি আঁকিব দিব। শুদ্ধ কৰি দিয়াৰ পাছত বহীত আঁকিব। বহীত অঁকা হ'লে চাই দিব।

তাৰ পাছত ব্যায়াম—এই প্ৰসঙ্গত লাচিতৰ কথা উল্লেখ কৰি ছাত্ৰক ব্যায়াম শিক্ষা দিব। তাৰ পাছত নিয়ম অনুসাৰে ছুটী দিব।

একেদিনাই কোনো এটি পাঠ শেষ কৰিব নোৱাৰিলে পাছদিনা শিকাব পাৰিব।

স্কিমৰ বিষয়ে আগতে কোৱা হৈছে। এই সমন্বয় পাঠৰ লগত পুনঃ কোৱা হ'ল।

স্কিমখন ঋতুৰ ভাগ হিচাবে ভাগ কৰিব লাগে।

১ম ভাগ—মাৰ্চ্চৰ পৰা মেইলৈ—বসন্ত।

২য় ভাগ—জুনৰ পৰা আগষ্টলৈ—গ্ৰীষ্ম আৰু বৰ্ষা।

৩য় ভাগ—চেপ্তেম্বৰৰ পৰা নবেম্বৰলৈ—শৰৎ আৰু হেমন্ত।

৪ৰ্থ ভাগ—ডিচেম্বৰৰ পৰা ফেব্ৰুৱাৰীলৈ—শীত।

দৈনিক পাঠৰ টোকাবোৰ পাঠ্যপুথিৰপৰা সেইদৰে ভাগ কৰি লিখিব লাগিব।

(তিতাবৰ প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰৰ পৰা পোৱা)

১। পাঠদানৰ টোকা ঃ—

তাং	সময়	বিষয়	প্ৰযোজনা	পৰিকল্পনা	মন্তব্য
১	২	৩	৪	৫	৬

২। বিদ্যালয়ৰ চাফাই, কৃষিকামৰ বিৱৰণ

তাৰিখ	বৰ্গ	দৈনিক সময়	কিমান ছাত্ৰৰ শ্ৰমদান হ'ল	চাফাইৰ কাম	কৃষি কাম	মন্তব্য
১	২	৩	৪	৫	৬	৭

৩। কাটাইৰ হিচাব (শিক্ষকৰ) মাহ চন—

ক্ৰমিক নং	ছাত্ৰৰ নাম	লোৱা কপাহৰ ওজন	পাজিৰ ওজন	পেলনি যোৱা ওজন	তাং সময় ঘণ্টা	১	২	৩	৪	৫	৬	৭	উৎপন্ন গুলিৰ সংখ্যা	গুলিৰ ওজন নম্বৰ	মন্তব্য
১	২	৩	৪	৫	৬					৭			৮	৯	.০

৪। ছাত্ৰৰ সূতা কটাৰ হিচাব

তাৰিখ	লোৱা কপাহৰ ওজন	পাজিৰ ওজন	যন্ত্ৰ	দৈনিক কটা পাজিৰ সংখ্যা	সময়	দৈনিক কটা টাঁৰৰ সংখ্যা	মুঠ টাঁৰৰ সংখ্যা	উৎপন্ন গুলিৰ ওজন নং	মন্তব্য
১	২	৩	৪	৫	৬	৭	৮	৯	১০

প্ৰাৰ্থনা

প্ৰাৰ্থনা বুনিয়াদী স্কুলৰ এটি প্ৰধান অঙ্গ। অসাম্প্ৰদায়িক প্ৰাৰ্থনা আৰু ঈশ্বৰ স্তুতিয়েই প্ৰাৰ্থনাৰ বাবে বিহিত। তলত দিয়া প্ৰাৰ্থনাটি আটাইবোৰ স্কুলতে গৃহীত হৈছে। সেইবাবে এই প্ৰাৰ্থনাটো আৰু তাৰ ভাঙনি দিয়া হ'ল।

(ক) হৰি ওঁম্! বিজ্ঞানং ব্ৰহ্মেতি বিজানীয়াৎ।

বিজ্ঞানাৎহি এব খলু ইমানি ভূতানি জায়ন্তে।

বিজ্ঞানেন জাতানি জীবন্তি।

বিজ্ঞানং প্ৰয়ন্ত্যভিসংবিশন্তীতি।

বিজ্ঞানেই ব্ৰহ্ম; কাৰণ বিজ্ঞানৰ পৰাই এই প্ৰাণীসকলৰ জন্ম হৈছে। জন্মাৰ পাছত এই বিজ্ঞানৰ দ্বাৰাই পৰিবৰ্দ্ধিত হয়। মৃত্যুৰ সময়ত বিজ্ঞানৰ ফালেই গতি কৰে আৰু বিজ্ঞানতেই বিলীন হয়।

(খ) ওঁ বাঙ্ মে মনসি প্ৰতিষ্ঠিতা,

মনো মে বাচি প্ৰতিষ্ঠিতম্;

আবিৰাবীম এধি;

বেদস্য ম আণীস্থঃ

শ্ৰুতং মে মা প্ৰহাসীঃ

অনেনাধীতেন অহোৰাত্ৰান্ সংদধামি;

ঋতং বদিষ্যামি,

সত্যং বদিষ্যামি;

তন্মামবতু,

তদ্বক্তাৰমবতু ;

অবতুমাম্ ;

অবতু বক্তাৰম্ ;

মোৰ বাক্যত মন প্ৰতিষ্ঠিত হওক। মোৰ মন বাক্যত প্ৰতিষ্ঠিত হওক। হে স্বপ্ৰকাশ ব্ৰহ্ম! মোৰ ওচৰত তুমি প্ৰকাশ হোৱা। মোৰ ওচৰত বেদৰ অৰ্থ আনি দিয়া। শ্ৰুত বিষয়ে (বেদাৰ্থ) যেন মোক পৰিত্যাগ নকৰে। এই অধ্যয়নৰ দ্বাৰা মই দিন আৰু ৰাতিক সংযোজন কৰিম।

মই মানসিক সত্য কথা ক'ম। মই বাচনিক সত্য কথা ক'ম। ব্ৰহ্ম! মোক ৰক্ষা কৰক, মোৰ আচাৰ্য্যক ৰক্ষা কৰক, মোক ৰক্ষা কৰক, মোৰ আচাৰ্য্যক ৰক্ষা কৰক।

(গ) ওঁ সহ নাববতু।

সহ নৌ ভুনক্তু

সহবীৰ্য্যং কৰবাবহৈ

তেজস্বি নাবধীত মস্তু মা বিদ্বিষাবহৈ।

হে ব্ৰহ্ম! গুৰু আৰু শিষ্য আমাৰ উভয়কে সমানভাৱে ৰক্ষা কৰক। উভয়কে তুল্যভাৱে বিদ্যাফল দান কৰক। আমি যেন উভয়ে সমানভাৱে সামৰ্থ্য উপাৰ্জ্জন কৰিব পাৰোঁ। আমাৰ লব্ধ বিদ্যা উভয়ৰেই সফল হওক। আমি যেন পৰস্পৰে পৰস্পৰক বিদ্বেষ নকৰোঁ।

(ঘ) ওম্ অসতো মা সদ্‌গময়
তমসো মা জ্যোতির্গময়
মৃত্যোর্মামৃতং গময়
ওম্ শান্তিঃ শান্তিঃ শান্তিঃ।

মৃত্যুৰ পৰা মোক অমৃতলৈ লৈযোৱা। (অসতৰ পৰা মোক সতলৈ লৈ যোৱা) অন্ধকাৰৰ পৰা মোক পোহৰলৈ লৈ যোৱা। মৃত্যুৰ পৰা মোক অমৃতলৈ লৈ যোৱা।

(ইয়াত অসৎ তমস্ আৰু মৃত্যু—একাৰ্থ বাচক) শান্তি হওক—শান্তি হওক—শান্তি হওক।

ওঁ শান্তিঃ, ওঁ শান্তিঃ, ওঁ শান্তিঃ।

একাদশ ব্ৰত

অহিংসা সত্যমস্তেয় ব্ৰহ্মচৰ্য্যমসংগ্ৰহ
শৰীৰ শ্ৰমঅস্বাদ সৰ্ব্বত্ৰভয় বৰ্জ্জনম্
সৰ্ব্বধৰ্ম্মে সমানত্ব স্বদেশী স্পৰ্শ ভাৱনা
হী একাদশ সেৱাৰী নম্ৰতে ব্ৰত নিশ্চয়।

(১) অহিংসা, (২) সত্য, (৩) অস্তেয়, (৪) ব্ৰহ্মচৰ্য্য, (৫) অসংগ্ৰহ, (৬) শৰীৰশ্ৰম, (৭) অস্বাদ, (৮) সৰ্ব্বত্ৰ ভয় বৰ্জ্জন, (৯) সৰ্ব্বধৰ্ম্মে সমানত্ব, (১০) স্বদেশী ও (১১] স্পৰ্শ ভাৱনা।

———

কোৰাণৰ প্ৰাৰ্থনা

আউজুবিল্লাহি মিনাস্ শৈত্বানিৰ ৰাজীম্ ॥
বিস্মিল্লাহিৰ ৰাহমানিৰ ৰহীম্ ।
আলহামদু লিল্লাহি ৰাব্বিল আ লামীন্
আৰ্ ৰহমানিৰ ৰহীমি মালিকিয়াও মিদ্দীন ।
ঈয়া কানা বুদু ৱ ইঁয়া কানাষ্টাইন
ইহ্ দিনাচ্ছিৰাত্বল্ মুস্তাকীম্ ।
সিৰাত্বল্ লজীন্ আন্ আম্ তা আলাইহিম্ ।
গাইৰিল্ মগত্ব বি আলাইহিম ৱ লদ্ দোৱাল্ লীন ॥

বাইবেলৰ প্ৰাৰ্থনা

হে হমাৰে পিতা তু জো স্বৰ্গমে হোঁ ;
তেৰা নাম পবিত্ৰ মানা জায় । তেৰা ৰাজ্য আয় ।
তেৰী ইচ্ছা জৈসী স্বৰ্গ মে পুৰী হোঁতী হেঁ ।
ঐসীহি পৃথিবী পৰ্ ভি হো ।
হমাৰে দিন ভৰ্ কো ৰোটী আজ্ঞা হমে দে
জৈসে হম্ অপনে অপৰাধীয়োঁ কো ক্ষমা কৰতে হেঁ
ঐসেহি হমাৰে অপৰাধকো ক্ষমা কৰ ।
হমে পৰীক্ষা মে ন ডাল
পৰন্তু বুৰাই সে বচা, কোঁ্যাকি, ৰাজ্য, পৰাক্ৰম
ঔৰ মহিমা সদা তেৰেহি হেঁ (এমেন্)

ইসাহ প্ৰাৰ্থনা

ৰামধুন

ৰঘুপতি ৰাঘৱ ৰাজা ৰাম
পতিত পাৱন সীতা ৰাম
মঙ্গল পুৰশন ৰাজা ৰাম
পতিত পাৱন সীতা ৰাম
ঈশ্বৰ আল্লা তেৰে নাম
সব্‌কো সন্মতি দে ভগৱান্
যোহি আল্লা সোহি ৰাম
পতিত পাৱন সীতা ৰাম।

প্ৰাৰ্থনা সঙ্গীত নানাপ্ৰকাৰ আছে। শিক্ষকে জানি লব।

জাতীয় সঙ্গীত

জনগণ মন অধিনায়ক জয়হে
ভাৰত ভাগ্য বিধাতা
পঞ্জাৱ সিন্ধু গুজ্‌ৰাট মাৰাঠা
দ্ৰাবিড় উৎকল বঙ্গ;
বিন্ধ্য হিমাচল যমুনা গঙ্গা
উচ্ছল জলধি তৰঙ্গ।
তব শুভ নামে জাগে, তব শুভ আশীষ মাগে
জাগে তব জয় গাথা।
জনগণ মঙ্গল দায়ক জয়হে, ভাৰত ভাগ্য বিধাতা
জয়হে, জয়হে, জয়, জয়, জয়, জয়হে ॥

—অন্ত—

ভট্টাচাৰ্য্য দেৱে লিখা

পুথিৰ পৰিচয়

শিক্ষাবিদ্ আৰু সাহিত্যিক "ভট্টাচাৰ্য্য দেৱৰ" অমূল্য অভিজ্ঞতাৰ পৰা ওলোৱা কিতাপ কেইখনি পঢ়ি তৃপ্তিলাভ কৰক।

১। প্ৰাইমেৰী শ্ৰেণীৰ শিক্ষা প্ৰণালী :—শিক্ষকৰ হাতৰ পুথি। হাইস্কুলৰ শিক্ষকৰ কাৰণেও উপযোগী। বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতিৰ শিক্ষককো সহায় কৰিব। সৰ্ব্বসাধাৰণ ৰাইজেও পঢ়ি আমোদ পাব। লিখকে শিক্ষা-বিভাগত কাম কৰি যি অভিজ্ঞতা লাভ কৰিছে, তাৰ দ্বাৰা শিক্ষাৰ আৰু শিক্ষকতাৰ কি খিনি প্ৰয়োজনীয় কথা তাক ভালদৰে বুজি পাইছে। সেই প্ৰয়োজনীয় কথা খিনি লিখকে সৰ্ব্বসাধাৰণৰ বাবে এই কিতাপত সন্নিবেশিত কৰিছে। মূল্য—২৲

২। ভ্ৰান্তি :—সুখ পাঠ্য উপন্যাস। সাধাৰণ সাধাৰণ ভ্ৰান্তিবোৰেই মানুহৰ দাম্পত্য জীৱনত কি ভয়ানক অশান্তিৰ সৃষ্টি কৰে—তাৰ এটি মূৰ্ত্ত প্ৰতিচ্ছবি। নাৰীয়ে কি মধুৰভাৱে আৰু পবিত্ৰমনে পুৰুষক ভাল পাব পাৰে আৰু কি দৰে আত্মত্যাগ কৰিব পাৰে তাৰ জ্বলন্ত দৃষ্টান্ত—বাসন্তী, বীণা আৰু সাধনাৰ চৰিত্ৰৰ মাজেদি পাব। আনহাতে নৱদম্পতিৰ মধুৰ

মিলনত এই চৰিত্ৰবিলাকে মধুৰ ভাৱৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিব। প্ৰাইজ আৰু লাইব্ৰেৰীৰ কিতাপ হিচাবে মঞ্জুৰ হৈছে।

মূল্য—১৸০।

৩। **ক'লা ডাৱৰ :—**(উপন্যাস)—কাৰো কাৰো ভাগ্যাকাশ ক'লা ডাৱৰে আগুৰি ৰাখে—সৌভাগ্যসূৰ্য্য উদয়ৰ অৱকাশ নঘটে। ঈৰ্ষাপৰায়ণা ৰমাৰ চৰিত্ৰৰ মাজেদি স্ত্ৰী চৰিত্ৰৰ যি পঙ্কিল ছবি দেখা পাব, পূতচৰিত্ৰা নিৰ্ম্মলাৰ চৰিত্ৰৰ মাজেদি সেইদৰে স্ত্ৰী-চৰিত্ৰৰ বিমল ছবি দেখিবলৈ পাব। প্ৰাইমেৰী স্কুলৰ শিক্ষক নন্দেশ্বৰৰ শিক্ষানুৰাগ, মাতৃভক্তি, সমাজ সংস্কাৰ আৰু দেশসেৱাৰ যি নিদৰ্শন পাব তাৰ মাজেদি আৰু কান্তেশ্বৰৰ নিৰ্বুদ্ধিতা আৰু নিৰ্ম্মলাৰ চৰিত্ৰৰ ভিতৰেদি অসমীয়া গাৰ্হস্থ্য জীৱনৰ এটি নিখুঁত ছবি আপুনি দেখিব। নতুন অসমীয়াই "নিজৰ বাৰীৰেই পকা জামু" বুলি আখ্যা দিছে। প্ৰাইজ আৰু লাইব্ৰেৰীৰ কিতাপ হিচাবে মঞ্জুৰ হৈছে। মূল্য – ২৲।

৪। **আধুনিকা :—**সুখপাঠ্য উপন্যাস-সাহিত্য। উপন্যাস সাহিত্যৰ মাজেদি প্ৰাচীন সংস্কৃতি আৰু নতুন ভাৱধাৰাৰ সংঘাত মূৰ্ত্ত হৈ উঠিছে জয়ন্ত আৰু অৰ্পণা, প্ৰদীপ আৰু ইলাৰ জীৱন যুদ্ধৰ মাজেদি। "অকলশৰীয়া জীৱনযাপন প্ৰকৃতিৰ নিয়ম নহয়। স্ত্ৰীপুৰুষৰ পৰস্পৰ আকৰ্ষণ সেইবাবে বিধাতাৰ বিধান বুলি কব পাৰি। এই আকৰ্ষণেই প্ৰেমত পৰিণত হয়।" "সাধু নৰ আৰু সাধ্বী নাৰীৰ মিলনত সৃষ্টি হয় স্বাস্থ্যবান্, ৰূপবান্,

মেধাবী সন্তানৰ। স্ত্রী পুৰুষৰ শক্তি। ....সৃষ্টিৰ ৰহস্যত পৰমানন্দ লাভৰ সন্ধান আছে।" ইত্যাদি চিৰন্তন সত্যৰ মধুৰ পৰিবেশৰ মাজত পাঠকে সাহিত্যৰস পান কৰিব পাৰিব।

মূল্য—২৷৹।

৫। **তৰুণ হিয়া** :—শিক্ষাবিভাগৰ কৰ্ম্মচাৰী হিচাবে লিখকে নিজৰ অভিজ্ঞতা মূৰ্ত্ত কৰি তুলিছে—আদৰ্শ হাইস্কুলৰ মাজেদি দেশসেৱাৰ পন্থা উলিয়াই; লগেলগে উপন্যাস সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰিছে—কৈশোৰৰ স্বাভাৱিক হিংসা আৰু পৱিত্ৰ বন্ধুত্বৰ সংঘৰ্ষৰ মাজেদি। কৈশোৰৰ স্বৰ্গীয় ভাৱৰাশিৰ লগত পাশবিক প্ৰবৃত্তিৰ তাড়নাৰ যি সংঘাত তাৰ এটি স্পষ্ট প্ৰতিচ্ছবি দেখা পাব—এই উপন্যাস খনিত। অসমীয়া সাহিত্যত ই এটি নতুন অৱদান। মূল্য—১৷৷৹।

৬। **হিয়াৰ কপঁনি** :—ক্ষুদ্ৰ ঔপন্যাসিক গল্প এটি। অসহযোগ আন্দোলনৰ এটি কাল্পনিক চিত্ৰ। দুটি পবিত্ৰপ্ৰাণ কেনেকৈ কঁপি উঠিছিল—তাৰে এটি ছবি। ইয়াৰ মাজেদি লিখকে দেশভক্ত ফুকন আৰু কৰ্ম্মবীৰ বৰদলৈৰ ওচৰত শ্ৰদ্ধাঞ্জলি নিবেদন কৰিছে সাহিত্যিকৰ কৌশলত। মূল্য—৷৷৵৹

৭। **নতুন সমাজ** :—এই লোক সাহিত্যৰ সৰু পুস্তিকা খনিত—ৰাম ৰাজ্য কি, অহিংসা কাক বোলে, সমবায় পদ্ধতি কি, কুটীৰ শিল্পৰ অনুষ্ঠান কেনেকৈ সংগঠন কৰিব লাগে—ইত্যাদি

কথাৰ বিশদ ব্যাখ্যা আছে। ভাৰতবৰ্ষৰ গৃহীত মূলনীতিসমূহ ব্যাখ্যা কৰা হৈছে—এই ক্ষুদ্ৰ পুথিখনিত। মূল্য—৷৵৹

৮। **বিত্‌চকু সলাওক**—গান্ধীজীৰ পৰিকল্পিত বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি কি সেই বিষয়ে এই পুস্তিকাত বিশদ বিৱৰণ পাব। এই কিতাপ পঢ়িলে বুনিয়াদী শিক্ষা সম্পৰ্কে ভূল ধাৰণা আতঁৰিব। শিক্ষকসকলে ইয়াৰ সহায়ত অতি সহজে বুনিয়াদী শিক্ষাপদ্ধতি গ্ৰহণ কৰিব পাৰিব। প্ৰত্যেক শিক্ষিত মানুহে এই কিতাপখনি পঢ়া উচিত। অসমীয়া ভাষাত এই খনিয়েই এই বিষয়ে প্ৰথম কিতাপ। প্ৰত্যেক শিক্ষকৰ হাতত একোখনি এই কিতাপ থকা উচিত। মূল্য—২৲।

ভট্টাচাৰ্য্য দেৱৰ ভাষাত লালিত্য আছে, ভাৱত গাম্ভীৰ্য্য আছে, বিষয় বস্তুৰ সম্যক্ ধাৰণা আছে। উপন্যাস সাহিত্য যে অশ্লীলতা বৰ্জ্জিত অথচ ৰসপূৰ্ণ হব লাগে—তাৰ নিদৰ্শন আছে। তেখেতৰ ৰচনাত শিক্ষাবিদৰ দৃষ্টিভঙ্গী পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে—প্ৰত্যেকখনি কিতাপৰ ভাৱ, ভাষা আৰু বিষয়বস্তু বিশ্লেষণৰ মাজেদি। যিখন কিতাপকেই পঢ়ক, আনন্দ পাব। শিক্ষাপদ্ধতিৰ কিতাপ দুখনো সৰ্ব্বসাধাৰণ ৰাইজে আমোদৰ সহিত পঢ়িব পাৰিব। প্ৰত্যেক শিক্ষক আৰু শিক্ষানুৰাগী লোকৰ পৰা সহানুভূতিৰ আশা ৰাখে—ভট্টাচাৰ্য্য দেৱে।

প্ৰাপ্তিস্থান— সকলো কিতাপৰ দোকান।

বিশেষ ষ্টক—১। লয়াৰ্চ বুকষ্টল—গুৱাহাটী।

২। দত্তবৰুৱা—নলবাৰী।

৩। চক্ৰৱৰ্ত্তী ব্ৰাদাৰ্চ—মঙ্গলদৈ।

৪। চপলা বুক্ ষ্টল—চিলং।

৫। বি, আৰ, কলিতা—তেজপুৰ।

৬। বাণী প্ৰকাশ মন্দিৰ—পাঠশালা।

